

**Hallituksen esitys Eduskunnalle valvontarangaistusta
ja sähköistä valvontaa avolaitoksissa koskevaksi lainsäädännöksi**

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi rikoslakia ja säädettäväksi laki valvontarangaistuksesta. Lisäksi muutettaisiin eräitä asiaan liittyviä muita lakeja. Käyttöön otettaisiin uusi rikosoikeudellinen seuraamus, jonka nimeksi tulisi valvontarangaistus. Ehdotettava rangaistus suoritettaisiin vapaudessa, mutta tuomittua valvottaisiin rangaistuksen aikana sekä teknisin välinein että muilla tavoin.

Valvontarangaistuksen pääasiallisena sisältönä olisi velvollisuus noudattaa yksilöllisesti suunniteltua, toimintavelvollisuuden sisältävää päiväohjelmaa sekä velvollisuus noudattaa määriteltyjä liikkumisvapauden rajoituksia. Tuomittu olisi velvollinen pysyttelemään rangaistuksen suorittamiseen hyväksytyssä asunnossa aina silloin, kun hänellä ei ole toimeenpanosuunnitelmassa määriteltyä perustetta poistua asunnosta. Valvontarangaistus edellyttäisi tuomitulta myös ehdotonta päihitteettömyyttä.

Valvontarangaistus voitaisiin tuomita enintään kahdeksan kuukauden ehdottoman vankeusrangaistuksen sijasta, jos yhdyskuntapalvelun tuomitsemiselle olisi este, syytetyn arvioitaisiin suoriutuvan valvontarangaistuksesta ja muutkin rangaistuksen tuomitsemisen edellytykset täyttyisivät. Ankaruudeltaan

valvontarangaistus asettuisi yhdyskuntapalvelun ja ehdottoman vankeuden väliin. Esi-merkiksi aikaisemmat ehdottomat vankeusrangaistukset ja valvontarangaistukset saataisivat muodostaa esteen valvontarangaistuksen tuomitsemiselle.

Valvontarangaistuksen sisältöä ja täytäntöönpanoa koskevat säännökset koottaisiin uuteen valvontarangaistuksesta annettavaan lakiin. Säännökset valvontarangaistuksen määrittämisen edellytyksistä lisättäisiin rikoslakiin.

Valvontarangaistuksen ehtojen toistuva tai vakava rikkominen johtaisi rangaistuksen muuntamiseen ehdottomaksi vankeudeksi.

Esityksessä ehdotetaan myös sähköisten, vangen liikkumisen seuraamista helpottavien valvontamenetelmien käyttöönottoa avolaitoksissa. Sähköistä valvontaa ei käytettäisi kaikissa avolaitoksissa, vaan Rikosseuraamuslaitos päättäisi erikseen valvonnan käytöstä.

Lait ovat tarkoitettut tulemaan voimaan 1 päivänä tammikuuta 2011. Laki vankeuslain muuttamisesta on tarkoitettu tulemaan voimaan 1 päivänä lokakuuta 2010.

SISÄLLYS

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ.....	1
SISÄLLYS.....	2
YLEISPERUSTELUT	5
1 JOHDANTO	5
1.1 Taustaa	5
1.2 Sähköisen valvonnan työryhmä	5
Sähköisen valvonnan työryhmän I vaihe.....	6
Sähköisen valvonnan työryhmän II vaihe	6
2 NYKYTILA	6
2.1 Lainsäädäntö ja käytäntö.....	6
2.1.1 Yhdyskuntaseuraamukset.....	6
Yhdyskuntapalvelu.....	7
Nuorisorangaistus.....	7
Ehdonalaisten vapauden valvonta	8
Ehdollisen vankeuden valvonta.....	8
Valvottu koevapaus	9
2.1.2 Valvonta ja vankilaosastot.....	9
2.1.3 Sähköisen valvonnan nykytila.....	9
2.2 Kansainvälinen kehitys	10
2.2.1 Tekniset ratkaisut sähköisessä valvonnassa	10
2.3 Sähköinen valvonta eräissä muissa maissa	11
2.3.1 Ruotsi.....	11
2.3.2 Tanska	12
2.3.3 Norja.....	13
2.3.4 Viro	14
2.3.5 Englanti	15
2.3.6 Hollanti.....	15
2.3.7 Ranska	16
3 ESITYKSEN TAVOITTEET JA KESKEISET EHDOTUKSET	17
3.1 Sähköisen valvonnan kehittämisessä pohdittavia kysymyksiä	17
3.2 Ehdotus valvontarangaistukseksi	19
Valvontarangaistuksen sisältö	19
Valvontarangaistuksen sijoittuminen seuraamusjärjestelmässä	20
Valvonta	20
Valvontarangaistuksen tuomitsemisen edellytykset.....	21
Seuraamuksen kohdejoukko, valvontarangaistuksen pituus ja suorittajien lukumäärä	21
Menettely valvontarangaistusta määrättäessä.....	23
Ehdonalainen vapauttaminen valvontarangaistuksesta	24
3.3 Ehdotus sähköisestä valvonnasta avolaitoksissa	25
4 ESITYKSEN VAIKUTUKSET	26
4.1 Esityksen taloudelliset vaikutukset	26
4.2 Vaikutukset viranomaisten toimintaan.....	27
4.3 Vaikutukset vankilukuun, vankiluvun rakenteeseen ja vankien sijoittamiseen	27

4.4	Yhteiskunnalliset vaikutukset	27
5	ASIAN VALMISTELU	28
5.1	Valmisteluvaiheet ja –aineisto	28
5.2	Lausunnot ja niiden huomioon ottaminen	28
6	RIIPPUVUUS MUISTA ESITYKSISTÄ	29
	YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT	30
1	LAKIEHDOTUSTEN PERUSTELUT	30
1.1	Rikoslaki	30
	6 luku Rangaistuksen määräämisestä	30
	7 luku Yhteisestä rangaistuksesta	33
	8 luku Vanhentumisesta	33
1.2	Laki valvontarangaistuksesta	33
	1 luku Yleiset säännökset	33
	2 luku Valvontarangaistuksen edellytysten selvittäminen	36
	3 luku Valvontarangaistuksen täytäntöönpano	37
	4 luku Vankeudeksi muuntaminen	45
	5 luku Valvoja, apuvalvoja ja päätöksenteko	46
	6 luku Erinäiset säännökset	49
	7 luku Voimaantulo	52
1.3	Vankeuslaki	52
	4 luku Saapuminen ja sijoittaminen vankilaan	52
1.4	Rikosrekisterilaki	52
1.5	Laki henkilötietojen käsittelystä rangaistuksen täytäntöönpanossa	53
1.6	Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta	53
1.7	Laki eräisiin rangaistus-, huolto- ja hoitolaitoksiin otettujen henkilöiden tapaturmakorvauksesta	53
1.8	Rikosvahinkolaki	53
2	TARKEMMAT SÄÄNNÖKSET JA MÄÄRÄYKSET	53
3	VOIMAANTULO	53
4	SUHDE PERUSTUSLAKIIN JA SÄÄTÄMISJÄRJESTYS	53
	LAKIEHDOTUKSET	57
	1. Laki rikoslain muuttamisesta	57
	2. Laki valvontarangaistuksesta	59
	3. Laki vankeuslain 4 luvun 1 ja 11 §:n muuttamisesta	69
	4. Laki rikosrekisterilain 2 ja 4 §:n muuttamisesta	70
	5. Laki henkilötietojen käsittelystä rangaistuksen täytäntöönpanossa annetun lain 5 §:n muuttamisesta	71
	6. Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 24 §:n muuttamisesta	72
	7. Laki eräisiin rangaistus-, huolto- ja hoitolaitoksiin otettujen henkilöiden tapaturmakorvauksesta annetun lain 1 §:n muuttamisesta	73
	8. Laki rikosvahinkolain 14 §:n muuttamisesta	74
	LIITE	75
	RINNAKKAISTEKSTIT	75
	1. Laki rikoslain muuttamisesta	75
	3. Laki vankeuslain 4 luvun 1 ja 11 §:n muuttamisesta	78
	4. Laki rikosrekisterilain 2 ja 4 §:n muuttamisesta	80
	5. Laki henkilötietojen käsittelystä rangaistuksen täytäntöönpanossa annetun lain 5 §:n muuttamisesta	82

6. Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 24 §:n muuttamisesta	83
7. Laki eräisiin rangaistus-, huolto- ja hoitolaitoksiin otettujen henkilöiden tapaturmakorvauksesta annetun lain 1 §:n muuttamisesta	84
8. Laki rikosvahinkolain 14 §:n muuttamisesta.....	85

YLEISPERUSTELUT

1 Johdanto**1.1 Taustaa**

Vaihtoehtojen löytäminen ehdottomille vankeusrangaistuksille on keskeinen tavoite Suomen kriminaalipolitiikassa. Lyhyelläkin ehdottomalla vankeusrangaistuksella on usein tosiasiallisia haittavaikutuksia rikokseen syyllistyneen elämään. Työ- tai opiskelupaikka saatetaan rangaistuksen vuoksi menettää, mikä voi johtaa sosiaalisen tilanteen heikkenemisen lisäksi myös taloudellisiin vaikeuksiin. Perhesuhteiden ja muidenkin ihmissuhteiden ylläpitäminen vankeusaikana vaikeutuu. Varsinkin ensikertaisella ja nuorella vangilla yhteydet rikoksenuusijoiden kanssa vankilassa voivat voimistaa rikollisuutta ylläpitäviä asenteita. Seuraamusjärjestelmää pyritäänkin kehittämään erityisesti vapaudessa suoritettavilla seuraamuksilla entistä monipuolisemmaksi ja sosiaalisesti tasarvoisemmaksi.

Oikeusministeriön kriminaalipoliittisen toimintaohjelman (Hyvinvointivaltion kriminaalipolitiikka, OM, Toiminta ja hallinto 2007:13) mukaan vankiluvun hallitseminen on keskeinen tavoite suomalaisessa kriminaalipolitiikassa. Uusintarikollisuuden vähentämisen ja rikoksenteikijän yhteiskuntaan sopeuttamisen tavoitteisiin päästään parhaiten kuntouttavien toimin vapaudessa. Toimintaohjelman mukaan vankilassa suoritettavan rangaistuksen vaihtoehtona lisätään elektronisen valvonnan käyttömahdollisuuksia eri seuraamuslajien toimenpanon tukena, lyhyen vankeusrangaistuksen sijasta ja eräiden pakokeinojen tehosteena.

Ehdoton vankeusrangaistus on ongelmallinen paitsi siihen liittyvien haittavaikutusten vuoksi, myös siksi, että vankeusrangaistuksen täytäntöönpano on kallista. Yhden vankilavuoden hinta on noin 50 000 euroa, 100 vankilavuoden hinta siten noin viisi miljoonaa euroa. Yhden suljetun vankilapaikan uudisrakentaminen maksaa noin 200 000 euroa.

Vankiluku on viime vuosina noussut useimmissa Euroopan maissa. Myös Suomessa vankien määrä kasvoi vuodesta 1999 alkaen usean vuoden ajan laskettuaan tätä ennen lähes yhtäjaksoisesti 1970-luvulta lähtien. Suurimmillaan vankiluku oli maaliskuussa 2006, jolloin vankeja ja tutkintavankeja oli yhteensä 4 025. Vankiloissa oli tuolloin huomattavaa yliasutusta, sillä vankitiloja oli käytössä vain noin 3 500. Vuoden 2006 lopulla vankiluku kääntyi laskuun, mikä aiheutui etupäässä sakon muuntorangaistusta, vankeusrangaistuksen yhteenlaskemista ja ehdonalaista vapauttamista koskevista lainmuutoksista. Joulukuun 31 päivänä 2009 vankeja ja tutkintavankeja oli yhteensä 3 231 ja vuonna 2009 vankien päivittäinen keskimäärä oli 3 492.

Esityksessä ehdotetaan otettavaksi käyttöön uusi vapaudessa suoritettava rikosoikeudellinen seuraamus, valvontarangaistus, jolla voitaisiin korvata osa ehdottomista vankeusrangaistuksista. Lisäksi sähköisten valvontamenetelmien käyttöä vankeusrangaistuksen täytäntöönpanossa ehdotetaan laajennettavaksi. Ehdotettavat uudistukset monipuolistaisivat seuraamusjärjestelmää ja lisäksi parantaisivat sekä vankeuden täytäntöönpanon turvallisuutta että edellytyksiä nykyistä tavoitteellisempaan rangaistuksen täytäntöönpanoon. Ehdotuksella pyritään myös toteuttamaan tavoitetta siirtää rangaistusten täytäntöönpanon painopistettä laitosseuraamuksista yhdyskuntaseuraamuksiin ja suljetuista laitoksista avolaitoksiin.

1.2 Sähköisen valvonnan työryhmä

Esitys perustuu suureksi osaksi sähköisten valvontamenetelmien käyttöä selvittäneen oikeusministeriön työryhmän ehdotuksiin.

Seuraamusjärjestelmässä teknisin laittein toteutettavalle valvonnalle ei toistaiseksi ole muodostunut vakiintunutta suomenkielistä sanastoa. Esityksessä käytetään edellä mainitun työryhmän omaksumaa ilmaisua ”sähköinen valvonta” toiminnasta, jossa tekniikkaa käytetään valvottavan paikantamiseen tai hänen liikkumisensa seuraamiseen. Tässä yh-

teydessä sillä, onko paikantamisen mahdollistava laite valvottavalla mukana puhelimesa vai onko se esimerkiksi rannekkeella kiinnitetty hänen kehoonsa, ei ole merkitystä.

Sähköisen valvonnan työryhmän toimikautsi jakautui kahteen jaksoon.

Sähköisen valvonnan työryhmän I vaihe

Ensimmäisessä vaiheessa työryhmän tehtävänä oli arvioida jo usean vuoden ajan kokeiltavana ollutta matkapuhelinvalvontaa, verrata sitä muihin teknisiin ratkaisuihin ja tehdä tältä pohjalta ehdotus sähköisen valvonnan teknisestä järjestämisestä valvotussa koevapaudessa. Toimeksiannossa viitattiin käytössä olevaan vankien poistumis-, opinto- ja työlupien valvontaan matkapuhelimen paikantamisen avulla.

Sähköisen valvonnan työryhmä luovutti välimietintönsä oikeusministeriölle (Vankien sähköiset valvontamenetelmät, OM, Lausuntoja ja selvityksiä 2006:1) helmikuun 7 päivänä 2006. Työryhmä päätyi vaihtoehtoisia ratkaisuja vertailtuaan siihen, että valvotun koevapauden teknisen valvonnan tulisi perustua jo käytössä olevaan matkapuhelimen paikantamiseen.

Työryhmän ensimmäisen vaiheen tehtävänä oli myös valvottua koevapautta koskevan asetuksen laatiminen yhteistyössä oikeusministeriön kriminaalipoliittisen osaston asetus-työryhmän kanssa.

Sähköisen valvonnan työryhmän II vaihe

Oikeusministeriö asetti kokoonpanoltaan laajennetun sähköisen valvonnan II vaiheen työryhmän marraskuun 28 päivänä 2006. Työryhmän tehtäväksi se antoi selvittää ja valmistella sähköisten valvontamenetelmien käyttöä sekä seuraamus- että pakkokeinojärjestelmässä. Työryhmän tuli selvittää mahdollisuuksia sähköisten valvontamenetelmien käyttöön esimerkiksi vankilan ulkopuolella suoritettavan lyhyen vankeusrangaistuksen valvonnassa sekä tutkintavankeuden vaihtoehtona toteutettavassa valvonnassa.

Työryhmä luovutti Sähköinen valvonta – mietintönsä (Oikeusministeriön työryhmämietintöjä 2007:17) oikeusministeriölle 5 päivänä joulukuuta 2007. Työryhmä ehdotti

uutta, vapaudessa toimeenpantavaa, teknisin laittein valvottavaa rikosoikeudellista seuraamusta, jonka nimeksi tulisi valvontarangaistus.

Valvontarangaistuksen sisältönä olisi tuomitulle asetettu velvollisuus pysyä kotona tai muussa asumiseen tarkoitettussa paikassa (olinpaikkavelvoite) kaikkina niinä aikoina, joina hänellä ei ole rangaistuksen toimeenpanosuunnitelmaan sisältyvää ohjelmaa. Muu asumiseen tarkoitettu paikka voisi olla esimerkiksi päihdekuntoutusta järjestävä laitos. Toimintavelvoitteen enimmäismääräksi työryhmä ehdotti 40 tuntia viikossa ja vähimmäismääräksi 10 tuntia viikossa. Valvontarangaistukseen sisältyisi aina ehdoton päihteenkäyttökielto.

Työryhmän ehdotuksen mukaan valvontarangaistus voitaisiin tuomita enintään neljän kuukauden vankeusrangaistuksen sijasta. Tuomitsemisen edellytyksenä olisi myös, että valvontarangaistus edistäisi rikoksentehtäjän sosiaalista selviytymistä ja ehkäisisi uusien rikosten tekemistä.

Työryhmän mietintö sisälsi myös ehdotuksen menettelystä valvontarangaistusta määrättäessä. Ehdotuksen mukaan valvontarangaistuksen ehtojen vakava rikkominen johtaisi vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoon. Vakavana rikkomisena työryhmä piti esimerkiksi päihteen käyttöä rangaistusaikana.

2 Nykytila

2.1 Lainsäädäntö ja käytäntö

2.1.1 Yhdyskuntaseuraamukset

Yhdyskuntaseuraamuksilla tarkoitetaan rangaistuksia, jotka ehdottomasta vankeusrangaistuksesta poiketen suoritetaan vapaudessa. Usein yhdyskuntaseuraamukseen sisältyy sekä tuomitun valvontaa että hänen tukemistaan eri tavoin. Myös erilaisten yksilöllisesti määriteltyjen ehtojen liittäminen yhdyskuntaseuraamuksiin on tavallista. Tavoitteena on pitää rikoksentehtäjä yhteiskunnassa yleisesti hyväksyttyjen toimintojen piirissä rangaistuksen aikana ja siten auttaa häntä noudattamaan rikoksetonta elämäntapaa.

Suomessa katsotaan nykyään yhdyskuntaseuraamuksiin tai niihin rinnastettaviin rangaistuksen täytäntöönpanon muotoihin kuuluvan yhdyskuntapalvelu, nuorisorangaistus, ehdonalaiseen vapauteen päästettyjen valvonta, ehdollisesti rangaistujen nuorten valvonta sekä valvottu koevapaus. Esityksessä ehdotettava valvontarangaistus olisi järjestelmässämme uusi yhdyskuntaseuraamus.

Vuonna 2009 Kriminaalihuoltolaitoksen toimeenpantavana oli päivittäin keskimäärin 4 345 yhdyskuntaseuraamusta.

Yhdyskuntapalvelu

Yhdyskuntapalvelu on korkeintaan kahdeksan kuukauden ehdottoman vankeuden vaihtoehtoksi kehitetty vapaudessa suoritettava seuraamus. Yhdyskuntapalvelu perustuu lakiin yhdyskuntapalvelusta (1055/1996) ja rikoslain 6 luvun rangaistuslajin valintaa koskeviin säännöksiin (515/2003).

Rikoslain 6 luvun 11 §:n mukaan rikoksen tekijä, joka tuomitaan pituudeltaan määrättyyn, enintään kahdeksan kuukauden ehdottomaan vankeusrangaistukseen, tuomitaan sen sijasta yhdyskuntapalveluun, jollei ehdottomien vankeusrangaistusten, aiempien yhdyskuntapalvelurangaistusten tai muiden painavien syiden ole katsottava olevan esteenä yhdyskuntapalveluun tuomitsemiselle. Nykyään yhdyskuntapalvelua voidaan tuomita myös ehdollisen vankeuden oheisseuraamuksena. Vuotta pidempään ehdolliseen vankeusrangaistukseen voidaan mainitun rikoslain 6 luvun 10 §:n 1 momentin mukaan liittää vähintään 20 ja enintään 90 tuntia yhdyskuntapalvelua, jos ehdollista rangaistusta on yksinään pidettävä riittämättömänä rangaistuksena rikoksesta.

Yhdyskuntapalveluun tuomitsemisen edellytyksenä on myös, että rikoksen tekijä on antanut suostumuksensa rangaistuksen tuomitsemiseen yhdyskuntapalveluna ja että hänen voidaan olettaa suoriutuvan yhdyskuntapalvelusta.

Yhdyskuntapalvelu käsittää vähintään 20 ja enintään 200 tuntia valvonnan alaisena tehtävää säännöllistä, palkatonta työtä sovitussa palvelupaikassa. Tuomittu tekee työtä vapaa-aikanaan, joten hän voi säilyttää koulutus- ja työpaikkansa rangaistuksen aikana.

Yhdyskuntapalvelu suoritetaan Rikosseuraamuslaitoksen laatiman aikataulun mukaisesti. Palvelua on yleensä kahdesti viikossa, kolmesta neljään tuntia kerrallaan. Rikosseuraamuslaitos hyväksyy palvelupaikan järjestäjän ja valvoo yhdyskuntapalvelun suorittamista.

Osa yhdyskuntapalvelutunneista voidaan käyttää toimintaan, jonka tarkoituksena on vähentää tuomitun päihdeongelmia tai uusintarikollisuutta. Rangaistusta suorittava voi esimerkiksi osallistua rattijuopumuksesta tuomituille suunniteltuun toimintaohjelmaan.

Vuonna 2009 Kriminaalihuoltolaitoksen täytäntöönpanavana oli päivittäin keskimäärin 1 582 yhdyskuntapalvelurangaistusta.

Yhdyskuntapalvelusta annettua lakia ehdotetaan muutettavaksi hallituksen esityksessä (HE 17/2010 vp), jota selostetaan yleisperusteluiden kohdassa 5.

Nuorisorangaistus

Nuorisorangaistus voidaan tuomita alle 18-vuotiaana tehdystä rikoksesta, jos sakkoa on pidettävä riittämättömänä seuraamuksena teosta eivätkä painavat syyt vaadi ehdottoman vankeusrangaistuksen tuomitsemista. Lisäksi nuorisorangaistuksen tuomitsemista on pidettävä perusteltuna tekijän sosiaalisen selviytymisen edistämiseksi ja uusien rikosten ehkäisemiseksi. Ennen rangaistuksen tuomitsemista nuorta on henkilökohtaisesti kuultava. Nuorisorangaistuksen tuomitsemisen edellytyksistä säädetään rikoslain 6 luvun 10 a §:ssä (515/2003). Nuorisorangaistuksen sisällöstä ja täytäntöönpanosta säädetään nuorisorangaistuksesta annetussa laissa (1196/2004).

Seuraamuksen käyttö aloitettiin määräaikaisena ja alueellisesti rajattuna kokeiluna vuonna 1997. Vuoden 2005 alusta järjestelmä vakinaistettiin nuorisorangaistuksesta annetulla lailla koskemaan koko maata.

Nuorisorangaistusta tuomitaan vähintään neljä kuukautta ja enintään yksi vuosi. Rangaistus sisältää valvontatapaamisia, valvonnan alaisena suoritettavia sosiaalista toimintakykyä edistäviä tehtäviä ja ohjelmia sekä niiden yhteydessä annettavaa tukea ja ohjausta. Nuorisorangaistus sisältää myös valvonnassa tapahtuvaa työelämään ja työn tekemiseen

seen perehtymistä, jollei sitä ole pidettävä ilmeisen tarpeettomana tai se ole erityisen vaikeasti järjestettävissä. Rangaistuksen täytäntöönpanoon kuuluvien tilaisuuksien määrä voi vaihdella täytäntöönpanon eri vaiheissa, mutta tilaisuuksien viikoittainen tuntimäärä on enintään kahdeksan. Ennen oikeudenkäyntiä Rikosseuraamuslaitos laatii nuorisorangaistuksen toimeenpanosuunnitelman, jota se voi myöhemmin täsmentää.

Nuorisorangaistuksen käyttö on ollut viime vuosina hyvin vähäistä. Vuonna 2009 Kriminaalihuoltolaitoksen täytäntöönpantavana oli päivittäin keskimäärin 10 nuorisorangaistusta.

Ehdonalaisen vapauden valvonta

Lokakuun alussa 2006 voimaan tulleen vankeuslainsäädännön kokonaisuudistuksen yhteydessä uudistettiin myös ehdonalaisen vapauden valvontaa koskeva sääntely. Laki ehdonalaisen vapauden valvonnasta (782/2005) sisältää muun muassa säännökset valvonnan tarkoituksesta, sisällöstä sekä menettelystä valvottavan rikkoessa valvontaan sisältyviä velvollisuuksiaan.

Lain 4 §:ssä määritellään tilanteet, joissa ehdonalaiseen vapauteen päästettävä vanki asetetaan valvontaan. Näin menetellään, jos: 1) koeaika on pitempi kuin yksi vuosi; 2) rikos on tehty alle 21-vuotiaana; tai 3) vanki itse sitä pyytää.

Vanki voidaan kuitenkin edellä mainitun estämättä jättää asettamatta valvontaan, jos valvonta on sen tarkoitus huomioon ottaen vangin odotettavissa olevan maasta poistamisen, vakavan sairauden tai muun erityisen syyn vuoksi selvästi tarpeetonta.

Lain 5 §:n mukaan valvonta sisältää valvojan ja valvottavan säännöllisiä tapaamisia, joiden avulla seurataan valvottavan olosuhteita ja niissä tapahtuvia muutoksia ja joiden tarkoituksena on parantaa valvottavan kykyä kantaa vastuuta ja toimia yhteiskunnassa hyväksyttävällä tavalla. Valvontaan voi sisältyä myös sosiaalista toimintakykyä edistäviä tehtäviä tai ohjelmia. Valvontatapaamisia sekä valvontaan kuuluvia tehtäviä ja ohjelmia saa kuukausittain olla enintään 12 tuntia.

Vuonna 2009 ehdonalaisen vapauden valvonnassa oli päivittäin keskimäärin 1 548 henkilöä.

Ehdollisen vankeuden valvonta

Alle 21-vuotiaana rikoksen tehnyt henkilö eli niin sanottu nuori rikoksentehtäjä voidaan määrätä ehdollisen vankeuden tehosteeksi koeajaksi valvontaan. Edellytyksenä rikoslain 6 luvun 10 §:n (515/2003) mukaan on, että valvontaa on pidettävä perusteltuna tekijän sosiaalisen selviytymisen edistämiseksi sekä uusien rikosten ehkäisemiseksi.

Valvonnan tarkoituksesta säädetään nuorista rikoksentehtäjöistä annetun lain 8 §:ssä (522/2001) seuraavasti: Ehdolliseen vankeusrangaistukseen tuomitun valvonnan tarkoituksena on estää tuomittua tekemästä uutta rikosta ja tukea häntä hänen pyrkiessään elämään nuhteettomasti.

Rikosseuraamuslaitos määrää valvonnan alaisena olevalle nuorelle valvojaksi joko Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehen tai muun sopivaksi katsomansa henkilön.

Rikosseuraamuslaitos voi valvojan esityksestä lakkauttaa valvonnan, jos tuomittu on vähintään kuusi kuukautta kestäneenä valvonta-aikana käyttäytynyt hyvin ja muutenkin on perusteltua aihetta otaksua, ettei valvonnan jatkaminen ole tarpeen.

Ehdollisen vankeuden valvontaa koskevaan sääntelyyn ei nykyään sisälly nimenomaista päihteidenkäyttökieltoa edes valvontaan kuuluvissa tapaamisissa.

Kriminaalihuoltolaitoksen valvonnassa oli ehdollisesti rangaistuja, valvontaan määrättyjä nuoria vuonna 2009 keskimäärin 1 205 päivässä.

Ehdollisen vankeuden valvontaa koskevaa sääntelyä uudistetaan parhaillaan. Esitys nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämistä ja ehdollisen vankeuden valvontaa koskevaksi lainsäädännöksi annettiin eduskunnalle marraskuussa 2009 (HE 229/2009 vp).

Ehdollisen vankeuden valvonnasta annettavan lain mukaan valvonnan keskeisenä tarkoituksena olisi tukea nuorta hänen sosiaalisen selviytymisensä edistämiseksi ja estää häntä tekemästä uusia rikoksia. Ehdotusta on selostettu jaksossa 5.

Valvottu koevapaus

Valvottu koevapaus on vuonna 2006 käyttöön otettu ehdottoman vankeusrangaistuksen loppuun sijoittuva asteittaisen vankilasta vapauttamisen vaihe. Valvotusta koevapaudesta säädetään rikoslain 2 c luvussa (780/2005), pitkäaikaistankien vapauttamismenettelystä annetussa laissa (781/2005) sekä vankeuslaissa (767/2005).

Rikoslain 2 c luvun 8 §:n mukaan vanki voidaan yhteiskuntaan sijoittamisen edistämiseksi sijoittaa vankilan ulkopuolelle teknisin välinein tai muulla tavoin erityisesti valvottuun koevapauteen enintään kuusi kuukautta ennen ehdonalaista vapauttamista. Valvotun koevapauden edellytyksenä on, että koevapauden ehtojen noudattamista voidaan pitää todennäköisenä vangin rangaistuksen aikaisesta käyttäytymisestä sekä hänen henkilöstään ja rikollisuudestaan saatujen tietojen perusteella.

Edellä mainitussa 8 §:ssä säädetään myös, että valvotun koevapauden on edistettävä vangin rangaistusajan suunnitelmaa, vangin on sitouduttava noudattamaan yhteydenpitovelvoitetta koevapauden aikana, ja koevapauden ehtojen täyttämistä on voitava soveltuvin tavoin valvoa. Koevapauden ehtoihin kuuluu muun muassa se, että vanki sitoutuu olemaan käyttämättä päihdyttäviä aineita tai dopingaineita koevapauden aikana ja suostuu myös päihitteettömyyden valvontaan. Jos valvotun koevapauden edellytykset eivät enää päätöksen tekemisen jälkeen täyty, koevapaus peruutetaan.

Koevapauteen sisältyy toimintavelvoite, joka koevapauden muiden ehtojen tapaan määritellään kirjallisessa toimeenpanosuunnitelmassa.

Valvotusta koevapaudesta kertyneet kokemukset osoittavat järjestelmän toimivan pääasiassa hyvin. Vuonna 2007 peruutettiin viisi prosenttia aloitetuista koevapauksista, seuraavana vuonna vastaava osuus oli yhdeksän prosenttia. Vuoden 2009 ensimmäisellä puoliskolla suoritettiin onnistuneesti loppuun 85 prosenttia aloitetuista koevapauksista. Joulukuun 31 päivänä 2009 valvotussa koevapauksessa oli 78 miestä 13 naista.

2.1.2 Valvonta ja vankilaosastot

Vankeuslain (767/2005) 4 luvun 1 §:n mukaan vankilat ovat joko avolaitoksia tai suljettuja vankiloita. Säännöksessä todetaan myös, että vankilat voivat olla valvonnaltaan erilaisia. Avolaitoksessa vangit voivat oleskella ja liikkua vankilan tai osaston alueella, työpaikalla tai muussa toimintapisteessä ilman välitöntä valvontaa.

Avolaitoksiin sijoitetaan työ- tai muuhun toimintaan osallistuvia henkilöitä, joiden katsotaan sopeutuvan vapaampiin oloihin ja joiden ei oleteta poistuvan laitoksesta luvatta. Avolaitoksissa vangit käyttävät aina omia vaatteitaan. Kaikki avolaitokset ovat päihitteettömiä laitoksia, joissa vangilta edellytetään valvottua sitoutumista päihitteettömyyteen. Avolaitokset ovat kuitenkin ympäristöltään, toiminnoiltaan ja henkilökuntarakenteeltaan hyvin erilaisia. Myös laitosten turvallisuusjärjestelyt poikkeavat toisistaan.

Avolaitosvankien osuus kaikista rangaistusvangeista on viime vuosina noussut, ja vankeinhoidossa ollaan edelleen siirtämässä toiminnan painopistettä suljetuista laitoksista avolaitoksiin. Nykyään noin 30 prosenttia vangeista suorittaa rangaistustaan avolaitoksessa.

2.1.3 Sähköisen valvonnan nykytila

Sähköistä valvontaa käytetään Suomen seuraamusjärjestelmässä nykyään valvotun koevapauden ja vankien poistumislupien valvonnassa. Käytössä oleva tekniikka perustuu valvottavan paikantamiseen matkapuhelimen tukiaseman perusteella. Vankeja kontrolloidaan myös puhelinsoitin. Toistaiseksi Suomen vankeinhoidossa ei siis ole käytetty tekniikkaa, joka perustuisi valvottavan kehoon kiinnitettäviin teknisiin laitteisiin.

Edellä mainitun rikoslain 2 c luvun 8 §:ssä olevan valvotun koevapauden määritelmän mukaan koevapautta valvotaan ”teknisin välinein tai muulla tavoin erityisesti”. Kokemukset valvonnasta ovat olleet pääosin myönteisiä, tosin matkapuhelimen tukiasemaan perustuvan paikantamisen tarkkuuteen ja tekniikan luotettavuuteen ei vankiloissa ole oltu täysin tyytyväisiä. Järjestely vaatii

vangilta yhteistyökykyä, joten sen käyttö perustuu yksilölliseen arviointiin vangin luotettavuudesta. Puhelinta käyttävän vangin tunnistaminen on ollut yksi valvonnassa ratkaistava käytännön ongelma.

2.2 Kansainvälinen kehitys

2.2.1 Tekniset ratkaisut sähköisessä valvonnassa

Sähköisen valvonnan tekniset ratkaisut ovat viime vuosina kehittyneet huomattavasti. Tekniikka mahdollistaa nykyään valvottavan sijainnin jatkuvan paikantamisen lisäksi sen varmistamisen, että valvottava pysyttelee poissa tietyltä alueelta tai määrättyjen henkilöiden läheltä. Kansainvälisessä tarkastelussa nähdään, että varsin tavallinen valvonnan käytötapa on kotiarestin tyyppinen seuramus tai pakkokeino, jota käytettäessä vain valvottavan koti on määritelty hänelle sallituksi oleskelupaikaksi tiettyinä vuorokauden aikana.

Rangaistusten täytäntöönpanossa kansainvälisesti yleisin sähköisen valvonnan tekninen toteutustapa on radiotaajuustekniikan (RF) käyttöön perustuva, valvottavan nilkkaan tai ranteeseen kiinnitettävä panta, joka on yhteydessä kiinteästi sijoitettuun seurantalaitteeseen. Tavallisesti seurantalaitte on sijoitettu valvottavan kotiin. Laite reagoi valvottavan kehoon kiinnitetyn pannan sijaintiin, jos panta on enintään 100–400 metrin etäisyydellä seurantalaitteesta. Radiotaajuustekniikka soveltuu hyvin tilanteisiin, joissa tietoa tarvitaan valvottavan saapumisesta seurantalaitteen valvonta-alueelle, hänen oleskelustaan siellä sekä poistumisestaan alueelta. Järjestelmään ohjelmoidaan yksilölliset valvonnalliset rajat.

Radiotaajuustekniikkaa käytettäessä valvottavan kotona olevasta seurantalaitteesta on rakennettu yhteys järjestelmän keskusvalvomoon joko hyödyntäen valtakunnan puhelinverkkoa tai matkapuhelinverkkoa. Keskusvalvomon palvelimet käsittelevät ja pitävät yllä seurantalaitteiden lähettämää valvontatietoa. Keskusvalvomosta on rakennettu tietoliikenneyhteydet toimialueen valvontapisteisiin. Näiden valvontapisteiden työasemilta voidaan kirjautua järjestelmään ja

saada sekä paikannus- että hälytystietoa. Järjestelmä reagoi liikkumista koskevien määräysten rikkomisen lisäksi myös pannan irtottamiseen ja rikkomiseen.

Satelliittipaikannusjärjestelmistä erittäin suosittu on alun perin sotilaskäyttöön kehitetty GPS (Global Positioning System), joka toimii nykyään maailmanlaajuisesti ja tarjoaa käyttäjille yleensä erittäin hyvän paikannustarkkuuden. Satelliittipaikannuksen käyttö rangaistusten täytäntöönpanossa on viime vuosina yleistynyt nopeasti, koska tekniikka on kehittynyt vastaamaan monenlaisiin valvonnan tarpeisiin samalla kun sen hinta on laskenut. Satelliittipaikannuksen puutteena on kuitenkin sen suhteellisen epätarkka toiminta tiiviisti rakennetuilla kaupunkialueilla ja rakennusten sisätiloissa.

Yksinkertaisin tapa selvittää puhelimen sijainti on sen paikantaminen puhelinta palvelevan tukiaseman avulla. Tämän menetelmän etuna on helppo toteutus, mutta tukiaseman avulla tehty paikannus ei ole kovin tarkka. Paikantamiseen on kehitetty myös monipuolisempia ja tarkempia menetelmiä. Paikannus voi perustua pelkästään matkapuhelimen tukiasemaan, tai puhelin voi olla yhdistettyä GPS-paikannukseen.

On myös mahdollista yhdistää edellä mainittujen teknisten toteutustapojen käyttö, jolloin radiotaajuustekniikalla voidaan kontrolloida valvottavan oleskelua kotonaan suunnitelman mukaisesti ja GPS-teknikalla paikantaa hänet muualla. Panta voi sisältää mahdollisuuden paikantaa sitä GPS-satelliittien avulla ulkona esimerkiksi valvottavan liikkueessa kotinsa ympäristössä. Toiminnot voidaan yhdistää samaan laitteeseen.

Joihinkin käytössä oleviin järjestelmiin voidaan liittää myös automaattinen valvottavan äänen tunnistus. Eräissä järjestelmissä on mahdollista käyttää koteihin sijoitettujen tukiasemien kuuluvuusalueilla kotikäyntien turvaamisessa avaimenperän kaltaista laitetta, jonka avulla tukiasema pystyy antamaan tietoja myös valvojan saapumisesta ja poistumisesta sekä antamaan hälytyksiä. On myös mahdollista varustaa valvontahenkilökunta liikkuvilla tukiasemilla, joilla voidaan tarkistaa huomaamattomasti valvottavan läsnäolo esimerkiksi työpaikalla tai oppilaitoksessa. Järjestelmiin voidaan liittää myös alkoholin-

käytön etävalvontalaite, joka tunnistaa hyvin pieniä alkoholipitoisuuksia.

Tekniikan antamiin mahdollisuuksiin kuuluvat lisäksi laitosten sisällä käytettävät laitteet, joiden avulla voidaan reaaliajassa valvoa vankien liikkumista ja läsnäoloa vankila-alueella ja –rakennuksissa. Rangaistusten täytäntöönpanossa käytettävän sähköisen valvonnan tekniseksi toteutustavaksi on siten olemassa useita yleisessä käytössä olevia ja toimiviksi havaittuja vaihtoehtoja. Ensimmäiset sähköisen valvonnan käytännön sovellutukset rangaistusten täytäntöönpanossa käynnistettiin Yhdysvalloissa 1980-luvun alkupuolella. Euroopassa edelläkävijöitä ovat olleet Iso-Britannia, Hollanti ja Ruotsi. Näissä maissa sähköinen valvonta on ollut kauimmin käytössä, ja sen vakituista käyttöä on pohjustettu kokeiluilla ja seurantatutkimuksilla. Tosin vain Englannissa ja Ruotsissa sähköinen valvonta on saavuttanut merkittävän aseman seuraamusjärjestelmässä.

Nykyisin sähköinen valvonta on jossain muodossa käytössä monissa Euroopan maissa, Yhdysvaltojen eri osavaltioissa, Kanadassa, Australiassa ja Uudessa-Seelannissa. Pohjoismaista käytetään sähköistä valvontaa Ruotsin lisäksi myös Tanskassa ja Norjassa.

2.3 Sähköinen valvonta eräissä muissa maissa

2.3.1 Ruotsi

Ruotsin seuraamusjärjestelmässä sähköinen valvonta on ollut käytössä vuodesta 1994. Tuolloin käynnistettiin kokeilu, jossa enintään kolmen kuukauden vankeusrangaistukseen tuomitulle annettiin mahdollisuus hakea rangaistuksen suorittamista valvotusti kotioiloissa. Hyväksi osoittautunut järjestelmä vakinaistettiin vuonna 1999. Asiasta säädetään sähköisesti toteutettavaa intensiivivalvontaa koskevassa laissa (1994:451) ja asetuksessa (1994:1060). Lisäksi sähköistä valvontaa käsitellään kriminaalihuollon säädös-kokoelmassa (KVFS, 2008:6).

Vuonna 2001 sähköisen valvonnan käyttöalaa laajennettiin niin, että kestoaltaan vähintään kuuden kuukauden ja enintään kahden vuoden vankeusrangaistusta suorittavalle tuli

mahdollisuus hakea tuomion loppuosan suorittamista vapaudessa paikannuslaitteella valvottuna. Huhtikuussa 2005 sähköisen valvonnan soveltamisalaa laajennettiin jälleen. Vankeuden vaihtoehtona toteutettava valvonta on nykyään mahdollinen enintään kuuden kuukauden rangaistuksissa. Jos tuomittu on aikaisemmin suorittanut rangaistuksen sähköisenä valvontana, uutta valvontaa ei voida määrätä, jos tuomittu on edeltävien kolmen vuoden aikana tehnyt sakkoo ankarampaan rangaistukseen johtaneen rikoksen. Sähköisen valvonta on edelleen mahdollista myös rangaistuksen lopussa. Sen käyttö on nykyään osa vangin yksilöllistä vapauttamisprosessia.

Teknisesti valvonta perustuu valvottavan nilkkaan kiinnitettyyn lähettimeen ja hänen asunnossaan olevaan vastaanottimeen. Laitteisto kontrolloi, että valvottava on asunnossaan ennalta vahvistetun suunnitelman mukaisesti, muussa tapauksessa se antaa hälytyksen kriminaalihuollolle. Valvontaa toteutetaan lisäksi kriminaalihuollon virkamiehen tai nimetyn yksityisvalvojan käynnin rangaistusta suorittavan kotona tai työpaikalla. Valvonnan aikana ei saa käyttää päihteitä, ja kieltoa valvotaan puhalluskokein.

Kriminaalihuolto päättää lyhyen vankeusrangaistuksen korvaavaan sähköiseen valvontaan pääsystä tuomitun hakemuksen perusteella. Kriminaalihuolto vastaa myös valvonnan toimeenpanosta.

Perusedellytyksenä vankeusrangaistuksen sijasta suoritettavalle sähköiselle valvonnalle on, että tuomitulla on puhelin ja hänen asunnossaan on sähköliittymä. Lisäksi edellytetään, että hänellä on työ- tai opiskelupaikka taikka mahdollisuus osallistua muuhun kriminaalihuollon hyväksymään toimintaan. Rangaistusta suorittavalla on velvollisuus osallistua ainakin yhteen kriminaalihuollon toimintaohjelmaan.

Valvonnan ehtona on aina tuomitun asuin-kumppanin suostumus. Sosiaaliviranomaiset huolehtivat valvottavan lasten tilanteen selvittämisestä.

Tuomitun on maksettava rikosuhrirahastolle päivittäinen enintään 50 kruunun (noin 5 euron 40 sentin) maksu koko valvontaseuraamuksen ajan, jos maksua voidaan pitää perusteltuna valvonnan aikaisiin tuloihin

nähdén. Kokonaissumma on korkeintaan 6 000 kruunua, ja se suoritetaan etukäteen.

Yleisten edellytysten täyttämisen lisäksi valvonnassa olevan on noudatettava myös hänelle annettuja erityismääräyksiä, jotka koskevat muun muassa asumista, toimintaa, kotoa poistumista ja yhteydenpitoa kriminaalihuoltoon ja valvonnassa avustavaan henkilöön. Kriminaalihuollon on puolestaan oltava jatkuvasti perillä valvottavan olosuhteista. Viranomaisen on myös pyrittävä ehkäisemään tuomitun uusintarikollisuutta ja edistämään hänen sopeutumistaan yhteiskuntaan.

Sähköistä valvontaa koskevaan hakemukseen annettu hylkäävä päätös on valituskelpoinen. Valitus tehdään yleiseen hallinto-oikeustuomioistuimeen sen jälkeen, kun kriminaalihuoltoviranomainen on ensin uudestaan käsitellyt asian.

Vuoden 2007 alussa Ruotsissa tuli voimaan uusi vankilasta vapautumista koskeva sääntely, jossa sähköistä valvontaa ei enää pidetä erillisenä vapauttamisen vaiheena. Vaiheittainen normaalielämään siirtyminen vankeusajan jälkeen toteutetaan nyt entistä yksilöllisemmin, ja se voi sisältää monentyyppistä valvontaa ja erilaisia tukea antavia asumismuotoja ennen lopullista vapautumista. Laissa säädetyin edellytyksin vanki voidaan sijoittaa eri tavoin valvottuun koevapauteen suorittamaan rangaistusta kotonaan, ja tekninen valvonta on yksi mahdollinen valvonnan muoto. Uudenkin sääntelyn mukaan vanki pääsee yleensä ehdonalaiseen vapauteen suoritettuaan rangaistuksesta kaksi kolmasosaa.

Vuonna 2008 sähköisessä valvonnassa oli kaiken kaikkiaan 1 110 henkilöä.

Avolaitosten sähköinen valvonta. Ruotsissa sähköistä valvontaa alettiin vuonna 2005 hyödyntää myös avovankiloissa. Radiotaajuustekniikkaan perustuva valvonta aloitettiin ensin kokeiluluontoisesti Kolmårdenin vankilassa. Tavoitteena oli parantaa vankilan turvallisuutta kustannuksia lisäämättä kuitenkin niin, että avovankilan hyvä ilmapiiri edelleen säilyisi.

Vuonna 2008 onnistuneeksi osoittautunutta järjestelmää laajennettiin kolmeen uuteen vankilaan. Järjestelmä on mahdollistanut laitojen henkilökunnan siirtämisen valvonnasta osittain muihin tehtäviin. Kolmårdenin mallin seurantatutkimus on osoittanut sekä van-

kien että henkilökunnan olevan tyytyväisiä uudistukseen. Luvattomat poistumiset ovat loppuneet sähköisen valvonnan myötä lähes kokonaan. Tämän tyyppisiä vankiloita on nyt Ruotsissa käytössä neljä, ja sähköinen valvonta kattaa noin 10 prosenttia maan vankiluvusta.

2.3.2 Tanska

Sähköinen valvonta otettiin Tanskan seuraamusjärjestelmässä käyttöön vuonna 2005 muuttamalla rangaistusten täytäntöönpanosta annettua lakia (367 24/05/2005). Uudistus mahdollisti lyhyen ehdottoman vankeusrangaistuksen suorittamisen tuomitun kotona. Järjestelmää muutettiin jo käyttöönottoa seuraavana vuonna (304 19/04/2006). Viimeksi rangaistusten täytäntöönpanosta annettua lakia on muutettu vuonna 2007 (1337 03/12/2007).

Rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain 13 a luku käsittelee sähköistä valvontaa. Valvontaan voi päästä enintään kolmen kuukauden vankeusrangaistukseen tuomittu henkilö. Kohderyhmänä ovat liikenne rikoksista tuomitut henkilöt. Alle 25-vuotiaat rikosten tekijät voivat rikostyyppistä riippumatta suorittaa rangaistuksensa tällä tavalla.

Valvonnalle on asetettu joitakin yleisiä edellytyksiä. Lähtökohtana on, että tuomitun asuinolosuhteet mahdollistavat valvonnan järjestämisen. Myös hänen päivittäisen työnsä, opintojensa tai muun vastaavan toiminnan tulee olla luonteeltaan sellaista, että rangaistuksen täytäntöönpano voidaan toteuttaa valvontana. Laissa on lisäksi tuomitun aikaisempaa rikollisuutta koskevia edellytyksiä. Asuinkumppanin suostumus vaaditaan, jotta valvonta voidaan aloittaa.

Seuraamukseen sisältyviä liikkumisrajoituksia valvotaan tuomitun nilkkaan kiinnitetyn pannan avulla. Valvontaseuraamuksen yleisten edellytysten lisäksi valvontaan liitetään rikosten tekijää koskevia yksilöllisiä ehtoja ja määräyksiä.

Oikeusministeriö tai ministeriön määräämä viranomainen päättää tuomitun tekemän hakemuksen perusteella vankeuden suorittamisesta valvontana. Kriminaalihuolto voi evätä hakemuksen, jos seuraamusta ei tuomitun

henkilökohtaisten olojen perusteella pidetä tarkoituksenmukaisena. Päätöksenteon tueksi kriminaalihuolto laatii tuomitun olosuhteista selvityksen, josta ilmenevät muun muassa hänen fyysinen ja psyykkinen terveydentilansa, päivittäinen toimintansa ja asuinolosuhteensa. Jos tuomittu ei suostu yhteistyöhön selvityksen laatimisessa, hän ei voi suorittaa rangaistusta sähköisenä valvontana. Valvonnan aikana ei saa käyttää päihteitä, ja kriminaalihuolto voi velvoittaa tuomitun puhallustai virtsakokeeseen.

Tuomittu saa poistua asunnostaan vain valvontaviranomaisen määrääminä ajankohtina ja viranomaisen hyväksymissä tarkoituksissa. Tuomitun on osallistuttava valvontaviranomaisen määräämään ohjelmaan, jonka tarkoituksena on tukea rikoksetonta elämäntapaa. Hänen on myös noudatettava kriminaalihuollon antamia rangaistuksen täytäntöönpanoa koskevia määräyksiä, esimerkiksi ilmoittauduttava viranomaiselle määrääaikoina. Muitakin tarkoituksenmukaisia ehtoja voidaan määrätä, tuomitun voidaan esimerkiksi edellyttää osallistuvan alkoholistien hoito-ohjelmaan.

Järjestelmää laajennettiin lainmuutoksella jo käyttöönottoa seuraavana vuonna (304/19/04/2006). Nykyään mahdollisuus vankeusrangaistuksen korvaamiseen sähköisellä valvonnalla on kaikilla alle 25-vuotiaana tehdystä rikoksesta enintään kolmen kuukauden vankeuteen tuomituilla henkilöillä. Myös 25 vuotta täyttäneiden mahdollisuuksia rangaistuksen suorittamiseen valvontana parannettiin siten, että rangaistukseen johtaneisiin tekoihin voi nykyään kuulua muitakin kuin liikenne rikoksia. Edellytyksenä on, että muilla rikoksilla ei ole ollut olennaista vaikutusta rikoksista tuomittavan yhteisen vankeusrangaistuksen pituuteen eikä tuomittava rangaistus saa ylittää kolmea kuukautta.

Tanskassa on sähköisessä valvonnassa päivittäin noin 150 henkilöä. Valvonnan täytäntöönpanossa pyritään kriminaalihuollon voimavaroja käyttämään harvaan asutuilla tai matalan rikollisuuden alueilla taloudellisesti niin, että yksittäisiä valvontarangaistuksia ei panna välittömästi täytäntöön, vaan useamman valvottavan rangaistukset kootaan täytäntöönpantaviksi samaan aikaan.

2.3.3 Norja

Norjassa annettiin sähköistä valvontaa koskeva hallituksen esitys eduskunnalle vuoden 2007 alussa. Esitys hyväksyttiin kesäkuussa 2007 ja maassa alkoi syyskuussa 2008 kaksivuotinen valvontarangaistuksen kokeilu. Valvontarangaistuksesta säädetään rangaistusten täytäntöönpanosta annetussa laissa (2001-05-18 21).

Norjassa sähköisestä valvonnasta päättää vankeinhoidon hallintoviranomainen ja seuraamusta pidetään vankeusrangaistuksen suorittamisen eräänä muotona. Kyse ei siten ole uudesta seuraamusmuodosta. Norjan järjestelmässä tuomioistuin tuomitsee ehdotonta vankeutta, jonka suorittamisesta sähköisessä valvonnassa päätetään täytäntöönpanovaiheessa. Myös tuomioistuinnallia pohdittiin valmistelussa; malli on käytössä päihderiippuvuuden hoito-ohjelmassa, jonka tuomitseminen on tuomioistuimen päätösvallassa.

Valvontaa kokeillaan kuudella alueella ja siihen on varattu 130 laitetta. On arvioitu, että kokeilun kustannuksiksi muodostuu 100 euroa päivässä valvottavaa kohti. Kolme neljäsosaa hinnasta muodostuu henkilökunnan palkkakustannuksista, loppu muodostuu esimerkiksi laitteen kuluista, huollosta sekä matkakustannuksista. Valvonnassa käytetään radiotaajuustekniikkaa.

Norjassa valvonnan kohderyhmään kuuluvat vangit, jotka on tuomittu enintään neljän kuukauden vankeusrangaistukseen. Tätä pidempää rangaistusta suorittavat vangit voivat päästä sähköiseen valvontaan enintään neljä kuukautta ennen ehdonalaista vapautta. Yleisimmät rikostyyppit, joista tuomittuja henkilöitä on valvontarangaistuksen piirissä, ovat liikenne- ja omaisuusrikokset.

Jotta tuomittu pääsisi valvontaan, hänellä täytyy olla sopiva asunto ja puhelin. Asunon muiden täysi-ikäisten asukkaiden täytyy hyväksyä järjestely. Hallituksen esityksessä asetettiin edellytyksiä asunnolle. Esimerkiksi laitoksessa, hotellissa tai asuntovaunussa asumista ei hyväksytä. Valvottavalta edellytetään osallistumista toimintaan, joka voi koostua ansio- tai vapaaehtoistyöstä, opiskelusta tai erilaisista kuntoutusohjelmista. Ohjelmaa tulisi olla 15–40 tuntia viikossa.

Sähköiseen valvontaan liittyy myös ehdoton päihteettömyys ja sen kontrollointi.

Valvottavalla on viikoittain vähintään kaksi tapaamista kriminaalihuollon työntekijöiden kanssa. Tapaamisten sisältö suunnitellaan yksilöllisesti: ne voivat olla henkilökohtaisia tai ryhmätapaamisia tai ne voivat sisältää yhteistyötä muiden viranomaisten kanssa. Valvontaan liittyy myös yllätystarkastuksia, eli valvoja voi tulla etukäteen ilmoittamatta valvottavan asunnolle ja työpaikalle. Havaittuihin rikkomuksiin reagoidaan nopeasti ja johdonmukaisesti. Esimerkiksi etukäteen laaditun toimintaohjelman noudattamista valvontaan tarkasti.

Vuonna 2008 Norjassa oli sähköisessä valvonnassa yhteensä 102 henkilöä. Huhtikuussa 2009 valvonnassa oli päivittäin jo noin 70 henkilöä. Lähes kaikki (95,5 prosenttia) valvonnan aloittaneista ovat suorittaneet sen loppuun.

2.3.4 Viro

Virossa on edelleen eurooppalaisittain varsin korkea vankiluku, jota pyritään nykyään laskemaan muun muassa antamalla osalle vangeista mahdollisuus rangaistuksen loppuajan suorittamiseen sähköisessä valvonnassa. Sähköistä valvontaa koskevaa lainsäädäntöä alettiin valmistella vuonna 2006, rikoslain muutos tuli voimaan tammikuussa 2007, ja sähköinen valvonta otettiin ensimmäistä kertaa käyttöön saman vuoden maaliskuussa.

Virossa sähköistä valvontaa käytetään ehdonalaisessa vapaudessa olevien valvonnessa. Päästäkseen ehdonalaiseen vapauteen vangin pitäisi normaalitapauksessa suorittaa tuomiostaan vankilassa puolet tai kaksi kolmasosaa, mutta sähköistä valvontaa käytettäessä vanki voidaan vapauttaa, kun hän on suorittanut tuomiostaan joko kolmasosan tai puolet. Tuomiosta vankilassa suoritettava aika riippuu siitä, onko tuomio yli vai alle viisi vuotta ehdotonta vankeutta.

Päätöksen ehdonalaisesta vapauttamisesta tekee tuomioistuim, mutta vankila- ja viranomaiset voivat antaa lausunnon henkilön soveltuvuudesta. Jos päätös on myönteinen, valvonta kestää kuukaudesta vuoteen, vaikka

ehdonalaisen vapauden koeaika jatkuu tämän jälkeenkin.

Tuomioistuim päätää jokaisessa tapauksessa erikseen ehdoista, joita sähköisessä valvonnassa olevan tulee noudattaa. Päätöksessä tuomioistuim ottaa kantaa valvonnan aikana toteutettaviin sosiaalista toimintakykyä edistäviin ohjelmiin, mahdollisiin maksuihin sekä päihdevalvontaan ja -hoitoon.

Liikkumisrajoitusten yksityiskohdat täsmennetään viimeistään viikon kuluessa vankilasta poistumisesta. Aluksi vapaa-ajan harrastukset ovat kiellettyjä, mutta valvonnan loppupuolella liikkumisrajoituksia vähennetään. Valvontaohjelmaan kuuluu opiskelua tai työntekeä.

Kriminaalihuolto huolehtii valvontalaitteen asentamisesta. Valvonta on ympärivuorokautista ja sitä tehdään Tarton vankilassa olevasta keskusvalvomosta. Jokaiselle ohjelman aloittavalle määrätään henkilökohtainen valvoja. Ohjelmaan sisältyy myös viikoittaisia tapaamisia. Jos vapautettava rikkoo valvonnan ehtoja, tuomioistuim voi määrätä hänet palautettavaksi vankilaan. Kun valvoja huomaa mahdollisen rikkomuksen, hän soittaa valvottavalle ja pyytää selitystä. Valvottavalle voidaan antaa suullinen tai kirjallinen varoitus, joista jälkimmäiset ilmoitetaan myös tuomioistuimelle. Seuraamus riippuu valvottavan aikaisemmasta käyttäytymisestä ja ehtojen rikkomisen laadusta.

Sähköiseen valvontaan sijoitetulla tulee olla puhelin ja sähköllä varustettu asunto. Syytetyn kanssa samassa taloudessa asuvan tulee antaa suostumuksensa ennen valvontaan määräämistä.

Virossa valvonta on organisoitu siten, että paikallisen kriminaalihuollon virkamiesten lisäksi valvontatehtävissä käytetään palkkioperusteista vapaaehtoistyövoimaa.

Tuomitulle asennetaan kotiin kiinteä tukiasema, ja hän käyttää asemaan yhteydessä olevaa jalka- tai rannepantaa.

Kesällä 2009 Virossa oli valvonnassa päivittäin noin 70 vankilasta vapautettua. Niistä 345 ohjelmassa mukana olleesta henkilöstä, jotka tuolloin jo olivat suorittaneet valvontajaksonsa, kahdeksan prosenttia oli palautettu takaisin vankeuteen.

2.3.5 Englanti

Sähköistä valvontaa voidaan Englannin ja Walesin rangaistusjärjestelmässä käyttää kolmessa tilanteessa: yhdyskuntaseuraamusten valvonnassa, vankilasta vapautumisen jälkeen taikka osana rikoksesta epäillylle määrättävien takuuehtojen valvontaa.

Englannissa yhdyskuntaseuraamus voi sisältää laajan valikoiman erilaisia velvoitteita. Yhdyskuntaseuraamukseen tuomitulle voidaan määrätä esimerkiksi velvollisuus palkattomaan työhön, päihdehoitoon, kotiarestiin tai erilaisiin toimintaohjelmiin osallistumiseen. Nuorten yhdyskuntaseuraamusvelvoitteet ovat joiltain osin lievempiä kuin aikuisten.

Lainsäädännössä on määritelty tilanteet, joissa ei voida määrätä yhdyskuntaseuraamusta. Ehdoton vankeusrangaistus voi olla välttämätön esimerkiksi rikoksen törkeyden tai uusimisen perusteella. Yhdyskuntaseuraamusvelvoitteita voidaan määrätä myös ehdollisen vankeusrangaistuksen tehosteeksi ja osaksi alle 12 kuukauden vankeusrangaistusta, jossa osa rangaistuksesta suoritetaan vankilassa ja osa mainittujen velvoitteiden alaisena vapaudessa.

Yhdyskuntaseuraamus voi sisältää yhden tai useamman edellä mainituista toimintavelvoitteista tai olinpaikkaa koskevista määräyksistä. Velvoitteet tulee määrätä ottaen huomioon rikoksen tekemiseen johtaneet syyt ja velvoitteiden soveltuvuus rikoksenteikijälle. Tavoitteena on määrätä sellainen kokonaisuus, jolla parhaiten voidaan estää rikosten uusimista.

Yhtenä mahdollisena yhdyskuntaseuraamuksen velvoitteena on kotiaresti, joka on ollut käytössä paikallisissa kokeiluissa vuodesta 1991 ja koko maassa vuodesta 1999. Kotiarestivelvoitteeseen tuomittu ei saa poistua määrätystä paikasta tarkemmin määriteltynä aikana. Yleensä arestin suorituspaikkana on henkilön koti, ja aikana ilta ja yö. Aresti voi kestää enintään kuusi kuukautta ja päivittäin 2-12 tuntia. Alle 16-vuotiailla enimmäiskesto on kolme kuukautta.

Tuomittu voidaan myös määrätä lähestymiskieltoon eli häntä voidaan kieltää menemästä erikseen määriteltävälle alueelle. Kotiarestia ja lähestymiskielloa voidaan valvoa

sähköisesti. Tuomioistuin päättää yhdyskuntaseuraamuksen tuomitessaan myös sen mahdollisesta sähköisestä valvonnasta. Pääsääntöisesti kotiarestiin ja lähestymiskieltoon kuuluu sähköinen valvonta. Tuomioistuin voi määrätä myös muihin yhdyskuntaseuraamusvelvoitteisiin sähköisen valvonnan ohella.

Sähköistä valvontaa käytetään myös vangin aikaistetun vapauttamisen valvonnassa. Siinä vanki päästetään enintään 60 päivää ennen varsinaista ehdonalaista vapauttamista valvonnan alaisena vapauteen. Tällainen sähköisesti valvottu koevapaus on ollut Englannissa käytössä vuodesta 1999.

Englannissa rikoksesta epäilty voidaan velvoittaa maksamaan takuusumma sen turvaamiseksi, että hän saapuu määrättyä aikana oikeudenkäyntiin. Takuun lisäksi epäillylle voidaan asettaa muitakin ehtoja, jos on olemassa paon, todisteiden hävittämisen tai rikollisen toiminnan jatkamisen vaara. Ehtona voi olla esimerkiksi edellä mainitun kaltainen kotiaresti. Sähköistä valvontaa voidaan käyttää myös tällaisten ehtojen valvonnassa.

Kotiarestin ja koevapauden valvonnassa käytetään radiotaajuustekniikkaa, ja valvonta toteutetaan jalkapantaan tai rannekkeeseen sekä valvottavan kotona olevaan vastaanottimeen perustuvalla järjestelyllä. Vastaanotin on sähköisesti yhteydessä rannekkeeseen ja valvontakeskukseen, josta määräysten noudattamista seurataan. Jos tuomittu poistuu määrättyä aikana vastaanottimen kuuluvuusalueelta, lähettää vastaanotin ilmoituksen valvontakeskukseen rikkomuksesta. Tämän jälkeen viranomaiset ryhtyvät tarpeellisiin toimiin rikkomuksen selvittämiseksi.

Englannissa on ollut vireillä hankkeita sähköisen valvonnan laajentamiseksi. Muun muassa sähköisen valvonnan toteuttamista satelliittipaikannuksella on tarkoitettu kehittää. Uuden tekniikan avulla sähköisen valvonnan käyttöä olisi mahdollista laajentaa sekä yhdyskuntaseuraamuksissa sekä takuuehtojen valvonnassa.

2.3.6 Hollanti

Hollannissa sähköisen valvonnan käyttö aloitettiin kokeiluna vuonna 1995. Valvontaan sijoitettavat rikoksenteikijät koostuivat aluksi kahdesta ryhmästä: heidät oli määrätty

yhdyskuntapalveluun tai he pääsivät valvontaan vankeusrangaistuksen suorittamisen lopussa

Hollannin kokeilu käynnistettiin samoista syistä kuin sähköisen valvonnan kokeilut muuallakin, tärkeimpinä syinä olivat vankipaikkojen puute ja usko valvonnan sosiaalistavaan vaikutukseen.

Ensimmäisen kokeilun tulosten perusteella sähköistä valvontaa alettiin pitää käyttökelpoisena vaihtoehtona. Sopivaksi valvontajaksi arvioitiin vähintään yksi ja enintään kuusi kuukautta. Kokeiluun osallistuneista valvonnoista epäonnistui vain noin 10 prosenttia; epäonnistumisten osuus oli näin samaa luokkaa kuin esimerkiksi Ruotsissa. Myönteiset tulokset johtivat sähköisen valvonnan vakinaistamiseen koko maassa.

Myös Hollannissa edellytetään sähköiseen valvontaan valikoitavilta vakinaista asuntoa, päivittäistä työntekoa tai opiskelua ja motivoituneisuutta valvontaan. Seuraamusta ei voida määrätä ilman samassa asunnossa asuvien suostumusta. Valvontaan sijoitettavalla ei saa olla alkoholi- tai huumeriippuvuutta eikä vakavaa fyysistä sairautta. Lisäksi edellytetään, että rikoksenteikijän paonvaara on arvioitu vähäiseksi.

Ehdonalaisen vapautumisen mahdollistavaan sähköisen valvonnan ohjelmaan osallistuminen edellyttää vankilan ja kriminaalihuollon hyväksymää asuntoa. Valvottaville määrätään etukäteen aikataulu, joka sisältää vähintään 26 tuntia toimintaa viikossa. Toiminta voi koostua erilaisista tehtävistä, kuten työnteosta, opiskelusta, terapiasta tai kuntoutuksesta. Kuntoutus voidaan toteuttaa kursseina, jotka voivat sisältää suuttumuksenhallinnan tai ammattitaidon opetusta.

Valvonnan kesto voi olla enintään yhden kuudesosan rangaistuksen kokonaisajasta, ja rangaistusta saa olla jäljellä neljästä viikosta vuoteen. Vankeustuomion tulee olla vähintään kuuden kuukauden pituinen.

Sähköisesti valvottavan rikoksenteikijän on oltava täysi-ikäinen. Häntä valvotaan radio- taajuustekniikkaan perustuvalla nilkkapannalla yksilöllisesti määriteltynä aikana, pääsääntöisesti virka-ajan ulkopuolella. Tällöin valvottavan on oltava hänelle sallituksi määrättyssä paikassa. Ehtojen rikkominen voi johtaa ohjelman lopettamiseen.

Hollannissa oli sähköisessä valvonnassa vuonna 2008 yhteensä 952 rikoksenteikijää.

Sähköinen valvonta avolaitoksissa. Hollannissa käytetään sähköistä valvontaa myös vankiloissa, joissa tekniikkaa hyödynnetään vankien paikallaolon varmistamisessa. Sähköisesti valvotut vankilat ovat asumistasoltaan ja toiminnoiltaan muita vankiloita parempia. Vangit ovat motivoituneita noudattamaan sääntöjä, koska olot vankilassa ovat suhteellisen mukavat ja hyvällä käytöksellä voi saada esimerkiksi mieleistään päiväohjelmaa ja enemmän vierailuaikoja.

Pitkälle kehitetyssä teknisessä järjestelmässä vankila on jaettu valvonta-alueisiin, ja vangit voidaan jatkuvasti paikantaa. Vartijoilla on mukanaan matkapuhelimen kokoinen liikkuva tukiasema, jonka toimintoihin kuuluu muun muassa päällekkäushälytys.

Vähintään 92 prosentilla avovankiloiden vangeista on valvontaranneke. Valvontatapa säästää henkilöstökuluja, sillä järjestelmässä neljän vartijan vastuulla voi olla 150 vankia. Kokemukset menetelmästä ovat olleet myönteisiä eikä vakavia tilanteita ole sattunut.

2.3.7 Ranska

Mahdollisuus sähköiseen valvontaan otettiin Ranskassa käyttöön vuonna 2000. Maassa säädellään sähköistä valvontaa sekä rikosprosessi- että rikoslaissa. Enintään vuoden pituinen vankeusrangaistus voidaan suorittaa vankilan ulkopuolella sähköisessä valvonnassa. Tällöin tuomitun täytyy osoittaa, että hänellä on työ- tai opiskelupaikka, tai että vankeusrangaistus olisi hänen perheensä kannalta kohtuuton. Järjestely on myös mahdollinen, jos tuomittu tarvitsee lääkinnällistä hoitoa. Valvonnan aloittamiseen täytyy saada valvottavan suostumus, ja suostumusta antaessaan valvottavan on tullut olla tietoinen, että hän voi saada lainopillista apua. Alaikäisen puolesta suostumuksen voi antaa vain huoltaja. Jos valvottava henkilö sijoitetaan kotinsa ulkopuolelle, tähän vaaditaan asunnon haltijan suostumus, jollei kyseessä ole julkinen rakennus.

Valvonnasta vastuussa olevat viranomaiset voivat käydä tehdä tarkastuskäyntejä valvottavan asunnon luona, mutta sisälle asuntoon he eivät saa mennä ilman asukkaiden suos-

tumusta. Rikkomuksista, kuten luvattomasta poissaolosta, ilmoitetaan tuomarille. Jos valvontarangaistus keskeytetään, tuomittu siirretään vankilaan, jossa hän suorittaa rangaistuksensa kokonaan tai osittain. Suoritettu valvonta-aika vähennetään rangaistuksesta. Ranskassa ei valvota sähköisessä valvonnassa olevan henkilön alkoholinkäyttöä.

Ranskassa sähköiseen valvontaan voi päästää vuotta ennen vankeusrangaistuksen päättymispäivää. Mahdollisuus otettiin käyttöön vuonna 2006. Vangin on annettava suostumus menettelyyn. Sähköiseen valvontaan pääsystä päättää tuomari. Hän päättää myös valvonta-ajan pituuden vangista tehdyn arvioiden perusteella.

Valvonta aloitetaan viimeistään viikkoa ennen vapauttamista. Valvonta kestää enintään kaksi vuotta, mutta se voidaan rikkomusten vuoksi määrätä uudestaan. Valvonta voidaan myös keskeyttää. Tällöin rikoksen tekijä palautetaan takaisin vankilaan.

Valvonnan kustannukset ovat noin 12 euroa päivässä valvottavaa kohden käytettäessä radiotaajuustekniikkaa ja 30 euroa käytettäessä GPS -tekniikkaa.

3 Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

3.1 Sähköisen valvonnan kehittämisessä pohdittavia kysymyksiä

Sähköinen valvonta on lyhyen vankeusrangaistuksen sijasta määrättävänä seuraamuksena käytössä useissa eri maissa ja kokemukset ovat olleet pääosin hyvin myönteisiä. Esityksessä käytetään sähköisesti valvotusta rangaistuksesta nimeä valvontarangaistus.

Valvontarangaistuksen etujen ja haittojen tarkastelussa voidaan ottaa lähtökohdaksi ne tavoitteet, joilla tämän seuraamusmuodon käyttöönottoa on perusteltu eri maissa. Näitä näkökohtia käsitellään seuraavassa.

Rangaistuksen sisältö ja tavoitteet. Ensimmäinen ryhmä liittyy vankeusrangaistuksen haittojen välttämiseen ja yhdyskuntaseuraamusten myönteisiä sosiaalisia rakenteita vahvistavaan sisältöön. Valvontarangaistus mahdollistaa rikosentekijän työ- tai opiskelupaikan säilyttämisen, toisin kuin ehdoton

vankeus. Koska rangaistus suoritetaan yleensä kotona asuen, se helpottaa myös tuomitun perhesuhteiden ja muiden sosiaalisten suhteiden ylläpitoa. Samalla vältetään kosketus vankilan rikollisia asenteita ihannoivaan alakulttuuriin.

Valvontarangaistukseen tuomitun vastuu omasta käyttäytymisestään vahvistuu, sillä hänen on toimittava tiiviissä yhteistyössä viranomaisen kanssa ja verraten itsenäisesti kontrolloitava omaa käyttäytymistään. Lisäksi uusintarikollisuutta vähentävien toimintaohjelmien on osoitettu olevan vaikuttavampia vapaudessa kuin vankeudessa.

On myös esitetty, että sähköisellä valvonnalla voidaan vähentää rikosten uusimista. Vaikka sähköisen valvonnan käyttötavoista ja vaikuttavuudesta on tehty runsaasti selvityksiä, luotettavaa tutkimustietoa valvonnan vaikutuksista tuomittujen uusintarikollisuu-teen on toistaiseksi melko vähän.

Ruotsissa julkaistiin elokuussa 2007 tutkimus, jonka mukaan vankeusrangaistuksen lopun korvaaminen sähköisellä valvonnalla vähentää selvästi tuomitun todennäköisyyttä syyllistyä uusiin rikoksiin (Brottsförebyggande rådet BRÅ, Rapport 2007:19). Tutkimuksessa seurattiin vankilasta sähköiseen valvontaan vuonna 2001 voimaan tulleen lainsäädännön perusteella päästettyjä vankeja kolmen vuoden ajan. Vertailuryhmänä olivat vangit, jotka suorittivat rangaistuksensa vankilassa, koska mahdollisuutta sähköiseen valvontaan ei vielä ollut laissa. Valvonnassa olleista 26 prosenttia syyllistyi seuranta-aikana uuteen rikokseen, kun vankilassa rangaistuksen lopun suorittaneista 38 prosenttia uusi rikoksen. Hyvien tulosten on arvioitu johtuvan siitä, että ruotsalaisessa valvontamallissa tuomitun tukemisella ja muullakin kuin sähköisellä valvonnalla on huomattava merkitys. Tuloksia voidaan myös pitää osoituksena siitä, että valvontaan päästettävien vankien valikoinnissa on onnistuttu hyvin.

Muidenkin tutkimustietojen mukaan seuraamuksen vaikuttavuus vaihtelee ohjelmit-
tain: vaikuttavimpia ovat olleet seuraamukset, joissa rangaistuksen ytimenä on ollut vahva hoidollinen tai kuntoutuksellinen osuus. Vaikutuksen uusintarikollisuuteen on todettu olleen tehokkainta tietyissä rikoslajeissa, kuten liikennetikoksissa ja rattii-

juopumuksessa. Lisäksi tutkimuksissa on havaittu se looginen tulos, että ehtojen rikkominen on sitä todennäköisempää, mitä pitempi seuraamus on. Tulokset osoittavat valvontarangaistuksen vaativuuden: ei ole helppoa elää vapaudessa ja samalla hyväksyä ajankäyttönsä ja elämäntapaansa kohdistuva voimakas kontrolli.

Sähköistä valvontaa voidaan perustella myös taloudellisin seikoin. Yksittäinen valvontarangaistus on kustannuksiltaan edullisempi kuin rangaistuksen täytäntöönpano vankilassa. Valvontarangaistuksen käyttöönotto saattaa vähentää uusien vankiloiden rakentamisen tarvetta ja siten aiheuttaa kustannussäästöjä. Vankiloiden ahtaus vaikeuttaa nykyään mielekkäiden toimintojen järjestämisestä laitoksissa. Jos vankien lukumäärää saadaan vähennetyksi, henkilökuntaa vapautuu vankien kuntouttamiseen ja muuhun uusintarikollisuutta ehkäisevään lähiyöhön.

Sähköisen valvonnan on ajateltu helpottavan vankiluvun hallitsemista. Jos valvontarangaistusta käytetään ehdottoman vankeusrangaistuksen vaihtoehtona ja sijasta, sillä on luonnollisesti vaikutusta myös vankilukuun.

Valvontarangaistus aiheuttaa perustamisvaiheessaan seuraamusjärjestelmälle lisäkustannuksia. Käyttöönottovaiheen jälkeen valvonnan tekninen toteuttaminen on kuitenkin suhteellisen edullista, ja valvontatekniikan hintataso näyttää edelleen laskevan. Rangaistukseen kytkettävät henkilöresurssit ja erilaiset tukitoimet voivat muodostaa paljon suuremman osan kuluista kuin valvonnan tekninen toteutus. Taloudellisia vaikutuksia arvioitaessa on myös huomattava, että valvontarangaistusta suorittavalla on vankiin verrattuna paremmat mahdollisuudet huolehtia itse taloudellisesta toimeentulostaan.

Yleinen turvallisuus. Sähköisen valvonnan haittana on pidetty sitä, että valvonnassa vankilan eristämiskaavoitus ei toteudu. Tuomitulla olisi näin mahdollisuus halutessaan jatkaa rikollista toimintaa. Tätä mahdollisuutta voidaan torjua sijoittamalla valvontaan vain rikoksentekijöitä, joiden uusimisriskiä pidetään vähäisenä, taikka tekemällä valvontarangaistus mahdollisimman tiukaksi esimerkiksi liikkumisen jatkuvalla valvonnalla. Toisaalta erilaiset vapaudessa toteutettavat tuki- ja kuntoutusohjelmat hyödyttävät to-

dennäköisesti eniten juuri korkean uusimisriskin rikoksentekijöitä, joilla on muita enemmän päihderiippuvuutta ja sosiaalisia ongelmia.

Myös rikoksen uhri on valvontarangaistusta suunniteltaessa otettava huomioon esimerkiksi asettamalla valvottavalle erityisiä liikkumisrajoituksia tämän suojelemiseksi tai ilmoittamalla uhrille, jos tekijä on rikkonut liikkumisrajoitustaan.

Rangaistukseen tuomittavien terveys. Useissa tutkimuksissa on todettu, että vankien terveys on selvästi heikompi kuin muun väestön. Vuonna 2008 julkaistiin alustavat tiedot laajasta terveystutkimuksesta, jolla selvitetään sekä vankien että yhdyskuntaseuraamuksia suorittavien terveydentilaa. Rikosseuraamusasiakkaiden terveys, työkyky ja hoidontarve -tutkimuksen mukaan vangit ja muut rangaistusta suorittavat ovat merkittävästi sairaampia kuin 20 vuotta sitten, jolloin edellinen kattava vankien terveystutkimus toteutettiin. Selvitykseen on koottu tiedot noin 700 rikoksentekijän fyysisestä ja psyykkisestä terveydentilasta.

Tutkimuksen mukaan muutos huonompaan koskee kaikkia sairauksia, mutta psyykkiset sairaudet ovat lisääntyneet erityisen paljon. Yli kaksi kolmannesta vangeista ja noin 40 prosenttia yhdyskuntaseuraamusta suorittavista kärsii jonkinlaisesta persoonallisuushäiriöstä. Vakavat mielenterveyshäiriöt ja masennus ovat tutkituilla paljon yleisempiä kuin väestössä keskimäärin. Tuomitujen päihdeongelmat ovat yleistyneet rajusti: miesvangeista noin 90 prosentilla on jokin päihderiippuvuus. Sekä huumeriippuvuudet että persoonallisuushäiriöt ovat tutkimuksen mukaan selvästi yleisempiä vangeilla kuin yhdyskuntaseuraamusta suorittavilla. Myös monet fyysiset sairaudet olivat yleisempiä otannan vangeilla kuin väestössä keskimäärin.

Valvontarangaistuksen sisältöä suunniteltaessa on otettava huomioon, että rangaistukseen tuomittavien terveydentila tulee olemaan huomattavasti heikompi kuin väestön yleensä. Tuomitun edellytykset suoriutua valvontarangaistuksesta paranevat selvästi, jos päihderiippuvuuden ja mielenterveysongelmien hoito on seuraamuksen suorittamisen aikana hyvin järjestetty.

Seuranta. Kansainvälisiin kokemuksiin pohjautuen tulisi arvioida ja vertailla hyviä käytäntöjä. On tärkeää, että valvontarangaistuksen käyttöönottoon liitetään systemaattinen ja kattava seuranta ja vaikutusten arviointi. Ainoastaan tällä tavoin voidaan varmistaa, että seuraamus toimii ja että se pannaan täytäntöön asetettujen tavoitteiden mukaisesti.

3.2 Ehdotus valvontarangaistukseksi

Esityksessä ehdotetaan rikosoikeudellista seuraamusjärjestelmää kehitettäväksi siten, että käyttöön otetaan uusi vapaudessa toimeenpantava, teknisesti valvottu seuraamus. Uuden seuraamuksen nimeksi tulisi valvontarangaistus. Ehdotuksella pyritään siirtämään rangaistusten täytäntöönpanon painopistettä laitosseuraamuksista yhdyskuntaseuraamuksiin ja suljetuista laitoksista avolaitoksiin.

Valvontarangaistus olisi enintään kahdeksan kuukauden pituisen ehdottoman vankeuden sijasta tuomittava seuraamus silloin, kun yhdyskuntapalvelun tuomitsemisen edellytykset puuttuisivat. Ankaruudeltaan valvontarangaistus asettuisi yhdyskuntapalvelun ja ehdottoman vankeuden väliin. Säännökset valvontarangaistuksen määräämisen edellytyksistä lisättäisiin rikoslakiin ja täytäntöönpanoa koskevat säännökset koottaisiin valvontarangaistuksesta annettavaan lakiin.

Valvontarangaistuksen sisältö

Valvontarangaistuksen keskeisenä sisältönä olisivat tuomitun velvollisuus noudattaa hänelle yksilöllisesti määriteltyä rangaistuksen toimeenpanosuunnitelmaa sekä velvollisuus pysyä kotona tai muussa rangaistuksen suorittamispaikaksi hyväksytyssä asunnossa niinä aikoina, joina hänellä ei ole toimeenpanosuunnitelman mukaista ohjelmaa.

Tuomitun asunnon lisäksi muu rangaistuksen suorittamiseen soveltuva paikka voisi olla esimerkiksi päihdekuntoutusta järjestävä laitos. Tuomitun velvollisuutta oleskella määrättyssä paikassa ja poistua sieltä ainoastaan toimintaohjelmassa hyväksyttynä aikana valvottaisiin aina teknisillä laitteilla.

Lähtökohtana on, että tuomittu suorittaisi rangaistuksen kotonaan asuen. Jotta rikok-

sentekijät eivät joutuisi asumistilanteensa vuoksi eriarvoiseen asemaan, viranomaisten olisi mahdollisuuksien mukaan autettava syytettyä valvontarangaistuksen täytäntöönpanopaikaksi soveltuvan asunnon järjestämisessä.

Tuomitulla olisi myös velvollisuus osallistua toimeenpanosuunnitelmassa määriteltyyn toimintaan asuntonsa ulkopuolella. Tätä kutsuttaisiin toimintavelvollisuudeksi. Toiminta voisi koostua työstä, opiskelusta, kuntoutuksesta, erilaisista toimintaohjelmista, valvontatapaamisista ja muusta vastaavasta tuomitun sosiaalisia valmiuksia ja toimintakykyä ylläpitävästä ja edistävästä toiminnasta. Jos rikoksesta epäillyllä olisi valvontarangaistus selvitystä tehtäessä työ- tai opiskelupaikka, lähtökohtana olisi sen sisällyttäminen rangaistuksen toimintavelvollisuuteen. Työ tai opiskelu jäsentävät valvontarangaistusta suorittavan arkipäivää ja pitävät hänet kiinni yhteiskunnan hyväksytyissä toiminnoissa.

Toimintavelvollisuuden vähimmäis- ja enimmäismäärästä säädettäisiin laissa. Vähimmäismääräksi ehdotetaan 10 ja enimmäismääräksi 50 tuntia viikossa. Toimintavelvollisuuden sisältö ja tuntimäärä määräytyisivät rikoksesta epäillyn henkilökohtaisten olosuhteiden ja edellytysten perusteella.

Useissa maissa valvontarangaistukseen liittyy ehdoton alkoholin ja muiden päihteiden käyttökielto. Alkoholin ja muiden päihteiden käyttö yleensä madaltaa huomattavasti lainrikkokojen kynnystä rikosten tekemiseen. Toisaalta niin sanottujen retkahdusten tiedetään kuuluvan päihdesairauksien luonteeseen silloinkin, kun päihderiippuvainen on hyvin toipumiseen ja kuntoutumiseen motivoitunut. Tältä kannalta katsoen valvontarangaistuksen aikana tapahtuneen hyvin vähäisen alkoholin käytön ei välttämättä tulisi johtaa automaattiseen vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoon, vaikka päihteiden käyttö valvontarangaistuksen aikana olisikin kielletty.

Päihdehuollon kytkeminen yhdyskuntaseuraamuksiin nykyistä tiiviimmin on mainittu tärkeimpien toimien joukossa oikeusministeriön kriminaalipoliittisessa ohjelmassa vuosille 2007–2011. Valvontarangaistuksen täytäntöönpanossa tämä on tärkeää myös siitä syystä, että rattijuopumukseen syyllisty-

neet tulisivat todennäköisesti olemaan suuri valvontarangaistuksen suorittajaryhmä.

Valvontarangaistuksen sijoittuminen seuraamusjärjestelmässä

Rangaistuslajin valintaa ohjaavia säännöksiä rikoslain 6 luvussa täydennettäisiin uuden yhdyskuntaseuraamuksen käyttöönoton yhteydessä säännöksillä, jotka ohjaavat valintaa eri seuraamusten välillä.

Rangaistusten ankaruuden arvioinnissa on lähtökohtana, että valvontarangaistus olisi yhdyskuntapalvelua tuntuvampi seuraamus. Valvontarangaistus merkitsisi jatkuvan kontrollin kohteena olemista ja määrätyn päiväohjelman noudattamista toisin kuin yhdyskuntapalvelu, jonka sisältönä on palvelutehtävien suorittaminen suunnitelman mukaisesti ja tästä aiheutuva vapaa-ajan menetys. Lisäksi valvontarangaistukseen sisältyvä ehdoton päihteidenkäyttökielto tekee siitä vaativan rangaistuksen.

Näin ollen yhdyskuntapalvelua pidettäisiin ensisijaisena vaihtoehtona tilanteissa, joissa molempien rangaistusten tuomitsemisen edellytykset täyttyisivät.

Uusia seuraamusmuotoja kehitettäessä on tärkeää huolehtia siitä, ettei rangaistusjärjestelmän monipuolistuminen johda samalla järjestelmän tarpeettomaan ankaroitumiseen tai sen laajenemiseen. Tästä syystä seuraamuksen käyttöala on pyritty määrittelemään riittävän täsmällisesti.

Myös seuraamusjärjestelmän riittävästä selkeydestä on pyrittävä huolehtimaan. Tammikuussa 2010 oikeusministeriö asetti toimikunnan, jonka tehtävänä on valmistella laaja yhdyskuntaseuraamusten kokonaisuudistus. Uudistuksessa pyritään huolehtimaan käynnissä olevien kehittämishankkeiden yhteisistä tavoitteista ja siitä, että seuraamusten kokonaisuus muodostuu yhtenäiseksi ja hyvin toimivaksi.

Valvonta

Valvonta olisi olennainen ja erottamaton osa valvontarangaistuksen suorittamista.

Valvontarangaistukseen sisältyvää velvollisuutta pysyä rangaistuksen suorittamispaikaksi hyväksytyssä asunnossa valvottaisiin

aina teknisin laittein. Valvonnan tekninen toteutus perustuisi sekä tuomitun asuntoon asennettaviin että hänen haltuunsa annettaviin tai kehoonsa liitettäviin laitteisiin taikka tällaisten laitteiden yhdistelmään. Rangaistuksen suorittamista valvottaisiin lisäksi täytäntöönpanoviranomaisten ennalta ilmoittamatta tekemillä valvontakäynneillä tuomitun asuntoon ja työpaikalle.

Myös rangaistukseen sisältyvän päihteetömyysvelvoitteen noudattamista valvottaisiin. Tuomittu olisi velvollinen pyydettyä antamaan virtsa- tai sylkinäytteen tai suorittamaan puhalluskokeen. Tällaisesta päihteetömyysvalvonnasta kieltäytynyt tuomittu voitaisiin määrätä antamaan verinäyte. Alkoholin aiheuttama päihtyneisyys voitaisiin tutkia myös etävalvonnalla määräämällä valvottava puhalluskokeeseen, jonka suorittaminen ja tuloksen selvittäminen eivät edellyttäisi valvojan virkamiehen läsnäoloa.

Erilaisia teknisiä valvontaratkaisuja on selostettu edellä esityksen jaksossa 2. Valvonnan teknisiä toteutustapoja on useita ja järjestelmät kehittyvät koko ajan. Tästä syystä ei ole mielekästä määritellä valvonnan teknistä toteutustapaa lain tasolla.

Kansainvälinen vertailu osoittaa, että radiotaajuustekniikkaan ja pantaan perustuva valvonta on ehdotettavaa valvontarangaistusta vastaavissa seuraamuksissa yleisimmin käytetty ratkaisu. Todennäköisesti valvontarangaistuksen tekninen toteutus tulee meilläkin perustumaan radiotaajuustekniikkaan, jonka käyttöön perustuu myös esitettävä arvio uudistuksen taloudellisista vaikutuksista.

Radiotaajuustekniikkaa käytettäessä valvottavan nilkkaan tai ranteeseen kiinnitettävä panta on yhteydessä seurantalaitteeseen, joka sijoitetaan yleensä valvottavan asuntoon. Valvonta on mahdollista, jos panta on enintään 100–400 metrin säteellä seurantalaitteesta. Järjestelmä soveltuu hyvin tilanteisiin, joissa tietoa tarvitaan ennen kaikkea valvottavan saapumisesta seurantalaitteen valvontalueelle - käytännössä kotiinsa - pysymisestä siellä sekä lähtemisestään sieltä.

Esityksen mukaan valvonnassa voitaisiin käyttää myös satelliittipaikannusta (GPS) tai GSM-operaattorien maanpäällisten tukiasemien avulla tehtävää mittauspaikannusta.

Ehdotuksen mukaan olisi myös mahdollista yhdistää edellä mainitut tekniset toteutustavat, jolloin radiotaajuustekniikalla voidaan kontrolloida valvottavan oleskelua kotonaan suunnitelman mukaisesti ja GPS-teknikalla paikantaa hänet muualla.

Matkapuhelimen paikannusjärjestelmän ongelmana voidaan pitää sitä, että täyttä varmuutta GSM-puhelimen olemisesta valvottavan hallussa ei voida saada pelkästään teknisin välinein, vaan se vaatii vielä tunnistamisen muilla tavoin, esimerkiksi puhelinkeskustelulla valvottavan kanssa tai videoyhteydellä. Tällainen tunnistaminen vaatii lisätyötä, jota pantajärjestelmässä ei tarvita. Tästä syystä radiotaajuustekniikkaa ja valvottavan kehoon kiinnitettävää pantaa voidaan pitää käyttökelpoisimpana valvontaratkaisuna.

Sähköisesti valvotusta liikkumisvapauden rajoituksesta huolimatta henkilökohtaisesti toteutetut valvontakäynnit olisivat olennainen osa rangaistuksen täytäntöönpanoa. Seuraamuksen onnistunut suorittaminen saattaa joillakin rikoksentehtävillä vaatia suhteellisen tiivistäkin kontaktia valvojan tai Rikosseuraamuslaitoksen muun virkamiehen kanssa. Teknisesti toteutetulla valvonnalla ei voida koskaan täysin korvata henkilökohtaista yhteydenpitoa valvojan ja seuraamuksen suorittajan välillä.

Kaikkien rangaistusten haittana on sosiaalisesti leimaava vaikutus, jonka syntymistä on eri keinoin pyrittävä ehkäisemään. Valvontarangaistukseen sisältyvät viranomaisten käynnit tuomitun kotona ja työpaikalla olisi tästä syystä toteutettava niin, ettei rangaistusta suorittava käyntien vuoksi joudu tarpeettomasti ympäristönsä huomion kohteeksi. Myös valvontarangaistuksen teknisen laitteiston tulisi olla mahdollisimman huomioon otettava.

Valvontarangaistuksen tuomitsemisen edellytykset

Valvontarangaistus olisi ehdottoman vankeuden sijasta tuomittava seuraamus silloin, kun yhdyskuntapalvelun tuomitsemiseen olisi aikaisemmista yhdyskuntapalvelutuomioista aiheutuva este tai muut yhdyskuntapalvelun tuomitsemisen edellytykset puuttuisivat.

Enintään kahdeksan kuukauden ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomittava rikoksentehtävä tuomitaan nykyään sen sijasta yhdyskuntapalveluun, jollei ehdottomien vankeusrangaistusten, aiempien yhdyskuntapalvelurangaistusten tai muiden painavien syiden ole katsottava olevan esteenä yhdyskuntapalveluun tuomitsemiselle. Edellytyksenä on myös, että rikoksentehtävä on antanut suostumuksensa rangaistuksen tuomitsemiseen yhdyskuntapalveluna ja että hänen voidaan olettaa suoriutuvan yhdyskuntapalvelusta.

Aikaisemmin tuomitut ehdottomat vankeusrangaistukset tai valvontarangaistukset saattaisivat myös muodostaa esteen valvontarangaistuksen tuomitsemiselle. Valvontarangaistusta ei voitaisi pitää mielekkäänä eikä portaittain ankaroituvaa rangaistusjärjestelmään sopivana, jos syytetyllä olisi jo useampia aikaisempia vankeus- tai valvontarangaistustuomioita.

Rikoslakiin ehdotetaan otettavaksi myös valvontarangaistuksen tavoitteisiin liittyvä tuomitsemisen edellytys: tuomitsemista olisi pidettävä perusteltuna rikoksentehtävän sosiaalisen selviytymisen edistämiseksi ja ylläpitämiseksi. Valvontarangaistuksen tuomitsemiseen liittyisi jonkin verran myös yksilöllistä soveltuvuusharkintaa. Rikoksentehtävän henkilökohtainen soveltuvuus rangaistuksen suorittamiseen on myös jo käytössä olevissa yhdyskuntaseuraamuksissa keskeinen päätöksentekoa ohjaava kriteeri.

Seuraamuksen kohdejoukko, valvontarangaistuksen pituus ja suorittajien lukumäärä

Yksi uuden seuraamuksen suunnittelussa huomioon otettava näkökohta on, etteivät seuraamuksen sisällön asettamat vaatimukset saa rajata suorittajien joukkoa liian pieneksi. Erillisen rangaistusmuodon kehittäminen on sekä seuraamusjärjestelmän selkeyden että aiheutuvien kustannusten kannalta järkevää vain, jos se soveltuu riittävän monelle lainrikkajalle.

Valvontarangaistukseen tuomitun olisi noudatettava elämäntapaansa ja päivittäisiä toimintojaan koskevia tiukkoja ehtoja sillä uhalla, että ehtojen rikkomisesta seuraa valvontarangaistuksen muuntaminen vankeu-

deksi. Tuomitun edellytykset rangaistuksen suorittamiseen olisi näin ollen arvioitava etukäteen mahdollisimman tarkasti.

Toukokuun 1 päivänä 2009 tehty vankitietojärjestelmän tilastollinen tarkastelu osoittaa, että valvontarangaistuksen kohdejoukosi esitettävästä enintään kahdeksan kuukauden vankeustuomiota suorittavien ryhmästä useammalla kuin 70 prosentilla on päihdeongelma, lähes kolmasosa on vailla vakituista asuntoa, ja yli 70 prosentilla on jokin diagnosoitu persoonallisuus- tai käytöshäiriö. Kysymys on siis rangaistuksen sisällön suunnittelun ja seuraamisen onnistuneen suorittamisen kannalta erittäin haasteellisesta suorittajajoukosta. Etukäteen arvioiden voimakkainta tukea tarvitaan tapauksissa, joissa valvontarangaistukseen tuomittava on vaikeasti päihdeongelmainen ja asuu yksin.

Sähköisen valvonnan työryhmä ehdotti valvontarangaistuksen enimmäispituudeksi neljää kuukautta. Ehdotuksesta annetuissa lausunnoissa kiinnitettiin huomiota erityisesti siihen, että yhdyskuntapalveluun voidaan nykyään tuomita enintään kahdeksan kuukauden ehdottoman vankeusrangaistuksen sijasta. Olisi epäjohtonmukaista ja jopa yhdenvertaisuutta vaarantavaa, jos yhdyskuntapalvelua ankarammaksi tarkoitettu valvontarangaistus olisi mahdollinen vain tätä lyhyempien vankeusrangaistusten vaihtoehtona.

On myös otettava huomioon, että mahdollisuutta säännönmukaiseen ehdonalaiseen vapautumiseen ehdotetaan sovellettavaksi myös valvontarangaistukseen. Kovin lyhyiden valvontarangaistusten täytäntöönpano taas ei olisi mielekäästä rangaistuksen vaatiman huolellisen suunnittelun ja teknisen toteutuksen vuoksi. Näistä syistä valvontarangaistuksen enimmäispituudeksi ehdotetaan kahdeksaa kuukautta.

Alle neljän kuukauden ehdottomia vankeustuomioita oli 3 855 vuonna 2008. Enintään kahdeksan kuukauden ehdottomia vankeustuomioita oli 5 004. Kummassakin ryhmässä liikenne rikos oli tavallisin vankeustuomion syy, alle neljän kuukauden tuomioista lähes puolet (1 797) oli tullut jostakin liikenne rikoksesta. Enintään kahdeksan kuukauden ryhmässä liikenne rikoksia oli 2 233. Yleisin päärikosnimike kummassakin ryhmässä oli törkeä rattijuopumus.

Valvontarangaistuksen enimmäispituuden asettaminen kahdeksaan kuukauteen neljän kuukauden sijasta nostaisi valvontarangaistukseen tuomitujen kohdejoukon noin 3 800 tuomitusta noin 5 000:een. Ryhmä koostuisi pääosin törkeään rattijuopumukseen syyllistyneistä. Muita suuria ryhmiä olisivat varkauksista ja pahoinpitelyistä tuomitut.

Edellä mainittu vankitietojärjestelmän tarkastelu osoittaa, että enintään neljän ja enintään kahdeksan kuukauden tuomiota suorittavat vankiryhmät ovat samankaltaisia vankien terveydentilaa ja elämäntilannetta kuvaavien muuttujien osalta. Rikollisuuteen liittyvissä tekijöissä ryhmien välillä oli kuitenkin eroja. Alle neljän kuukauden tuomion saaneista yli puolella (58 prosentilla) päärikos oli ollut liikennejuopumus, kun se 4—8 kuukauden ryhmässä oli noin neljällä kymmenestä. Pahoinpitely tai muu väkivaltarikos oli alle neljän kuukauden ryhmässä yhdeksällä prosentilla, kun se 4—8 kuukauden ryhmässä oli 17 prosentilla.

Kaiken kaikkiaan vankiryhmät koostuvat pääosin törkeästä rattijuopumuksesta sekä erilaisista varkaus- tai pahoinpitelyrikoksista tuomion saaneista. Ryhmään kuuluisi jonkin verran myös siviilipalveluslain (1446/2007) 74 ja 75 §:ssä tarkoitettua siviilipalveluksesta kieltäytymisestä ja siviilipalvelusrikoksesta sekä asevelvollisuuslain (1438/2007) 118 §:ssä tarkoitettua asevelvollisuudesta kieltäytymisestä tuomittuja. Näissä pykälissä säädetyistä rikoksista tuomitavat vankeusrangaistukset ovat pituudeltaan enintään 181 päivää eli noin kuusi kuukautta. Rangaistuksia ei voi tuomita ehdollisena eikä muuntaa yhdyskuntapalveluksi. Tuomitua ei myöskään saa päästää ehdonalaiseen vapauteen, ellei hän sitoudu suorittamaan palvelusta loppuun. Näitä normaalista rikosoikeudellisesta seuraamusjärjestelmästä poikkeavia sääntöjä on perusteltu sillä, että ehdollinen vankeusrangaistus tai yhdyskuntapalvelu eivät rajoita tuomitun henkilökohtaista vapautta riittävästi verrattuna asevelvollisuuden tai siviilipalveluksen suorittamiseen. Vankiloissa on tällä hetkellä päivittäin noin 20—30 tällaista vankia, jotka on pääsääntöisesti sijoitettu avolaitokseen.

Valvontarangaistus on huomattavasti ankarampi ja tuntuvampi seuraamus kuin ehdolli-

nen vankeus ja yhdyskuntapalvelu ja rajoittaa tuomitun henkilökohtaista vapautta ympäri vuorokauden. Ne perusteet, joilla mainitut rikokset on rajattu ehdollisen vankeuden ja yhdyskuntapalvelun soveltamisalan ulkopuolelle, eivät sovellu valvontarangaistukseen. Edellä mainituista rikoksista ehdotonta vankeusrangaistusta suorittavat soveltuisivat myös useimmiten suorittamaan valvontarangaistusta, koska heillä on yleensä opiskelutai työpaikka ja asunto eikä aikaisempaa rikostaustaa tai päihdeongelmia.

Valvontarangaistus voitaisiin tuomita osalle niistä tuomituista, joiden yhdyskuntapalvelu jouduttaisiin muuntamaan vankeudeksi. Tällaisia toimeenpanoja oli vuonna 2009 noin 610. Yleisimmät keskeyttämisperusteet ovat poissaolo palvelupaikalta ilman hyväksyttävää syytä, yhdyskuntapalvelun suorittamisen aloittamisen laiminlyönti tai kesken jättäminen, päihtyneisyys, ohjeiden ja määräysten noudattamatta jättäminen ja syyttäjän ilmoitus uudesta rikoksesta.

Seuraamuksen kohdejoukon koon ja ominaisuuksien arvioiminen on karkeahko ja viitteellinen. Tämä johtuu siitä, että toteutumaan vaikuttavat monet tekijät, joita ei täysin pystytä etukäteen ottamaan huomioon.

Ruotsissa saatujen kokemusten perusteella voidaan arvioida, että noin joka viides vankeuteen tuomittava soveltuisi valvontarangaistuksen suorittajaksi. Ehdotettavalla kahdeksan kuukauden enimmäispituudella valvontarangaistukseen soveltuvia olisi noin 1 000, joista noin 800 eli 80 prosenttia aloitaisi täytäntöönpanon. Näistä ensikertaisia olisi kolmasosa ja rikoksenuusijoita kaksi kolmasosaa.

Valvontarangaistuksen keskimääräisen keston voidaan arvioida olevan noin 103 päivää. Jos valvontarangaistukseen tuomittavien vuotuinen määrä olisi 750–800 henkilöä, rangaistusta suoritaisi päivittäin noin 130–140 henkilöä.

Tarkkaa etukäteisarvioita valvontarangaistukseen todella tuomittavien lukumäärästä on vaikea tehdä, koska määrään vaikuttavat useat vaikeasti ennustettavat tekijät. Esimerkiksi rangaistuksen soveltuvuusstandardit täyttävien rikoksenteekijöiden määrää ja viranomaisten aktiivisuutta valvontarangaistuksen edellytysten selvittämisessä on vaikea ennakoita.

On syytä myös huomata, että lyhyisiin, alle kahdeksan kuukauden ehdottomiin vankeusrangaistuksiin tuomitujen määrä vaihtelee vuosittain.

Menettely valvontarangaistusta määrättäessä

Suomen perustuslaissa on periaatteellisenä lähtökohtana, että tuomioistuimien määrää rikoksesta seuraavan rangaistuksen. Hallintoviranomaiselle voidaan kuitenkin antaa valtaa päättää rangaistuksen täytäntöönpanon muodosta. Valvontarangaistus olisi uusi rikosoikeudellinen seuraamus, joten sen tuomitsemisesta päättäisi tuomioistuin.

Ruotsissa on siirretty kriminaalihuollon viranomaisille valvontarangaistuksen täytäntöönpanoa koskevaa keskeistä päätösvaltaa: tuomioistuin tuomitsee vankeusrangaistuksen, mutta kriminaalihuolto eli täytäntöönpanoviranomainen tekee päätöksen rangaistuksen suorittamisesta sähköisenä valvontana. Suomessakin hallintoviranomainen tekee olennaisesti seuraamuksen sisältöön vaikuttavan ratkaisun esimerkiksi päättäessään siitä, suoritetaanko vankeusrangaistus suljetussa laitoksessa vai avolaitoksessa.

Yhdyskuntaseuraamuksista päätettäessä rikoksenteekijän henkilökohtaisella soveltuvuudella on usein rangaistuslain valinnassa suuri merkitys. Näin on myös tehtäessä päätöstä siitä, soveltuuko rikoksenteekijä suorittamaan valvontarangaistuksen. Tuomioistuin tarvitsee valvontarangaistusta harkitessaan päätöksenteon tueksi kattavan selvityksen syytetyn soveltuvuudesta rangaistuksen suorittamiseen. Selvitys olisi yhdyskuntapalvelun soveltuvuusselvityksen tapainen, mutta jonkin verran laajempi. Valvontarangaistuksen suorittaminen perustuu valvottavan vakinaiseen asuinpaikkaan ja päiväohjelmaan, joista jo tuomitsemisvaiheessa tulee olla riittävät tiedot.

Valvontarangaistus olisi seuraamukseen sisältyvän sähköisen valvonnan vuoksi uudella tavalla yksilön liikkumavapauteen puuttuva rangaistus. Seuraamuksen onnistunut suorittaminen edellyttäisi tuomitulta pitkäjänteisyyttä ja kykyä toimia yhteistyössä viranomaisten kanssa. Näistä syistä valvontarangaistuksen tuomitseminen perustuisi aina syytetyn suostumukselle.

Vaikka valvonta ei suoranaisesti perheenjäseniin kohdistukaan, heidän on sallittava esimerkiksi viranomaisten kontrollikäynnit kotonaan. Valvontarangaistus vaikuttaa näin paitsi tuomitun, myös hänen perheenjäsentensä elämään. Viranomaisten ja tuomitun asuinkumppanin välistä yhteistyötä voidaan käytännössä pitää seuraamuksen toimeenpanon välttämättömänä edellytyksenä. Näin ollen myös syytetyn kanssa samassa asunnossa asuvilta henkilöiltä edellytettäisiin suostumusta valvontarangaistuksen tuomitsemiseen.

Lisäksi 12 vuotta täyttäneitä samassa asunnossa asuvia lapsia tulisi seuraamusta suunniteltaessa kuulla, vaikka heidän suostumuksensa ei olisikaan rangaistuksen tuomitsemisen ehdoton edellytys.

Rikosseuraamuslaitos selvittäisi syyttäjän tai tuomioistuimen pyynnöstä rikoksesta epäillyn henkilökohtaiset olosuhteet ja muut valvontarangaistuksen suorittamisen edellytykset ennen valvontarangaistuksen tuomitsemista. Menettelyksi valvontarangaistusta tuomittaessa ehdotetaan vastaavaa menettelyä kuin yhdyskuntapalvelun tuomitsemisessä, eli tuomioistuin tuomitsisi ensin vankeusrangaistuksen, mutta määräisi sen sijasta valvontarangaistuksen.

Rikoksesta epäillyn päihteiden käytön arviointi ja mahdollisen päihdeongelman vaikutus epäillyn toimintakykyyn olisivat henkilökohtaisten olosuhteiden arvioinnissa keskeistä tietoa. Päihdeongelman vakavuus ja mahdollinen hoidon tarve vaikuttaisivat sekä epäillyn kykyyn suoriutua valvontarangaistuksesta että hänelle määrättävän toimintavelvollisuuden sisältöön.

Rikosseuraamuslaitos laatisi täsmennetyn toimeenpanosuunnitelman, kun rangaistus on tullut täytäntöönpantavaksi. Täsmennetty toimeenpanosuunnitelma sisältäisi valvontarangaistusselvitystä tarkemmat tiedot muun muassa tuomitun asunnosta, toimintavelvollisuuden sisällöstä ja viikoittaisesta tuntimäärästä, teknisen valvonnan järjestämisestä ja tuomitun sosiaalisen selviytymisen edistämiseksi tarpeellisista tukitoimista. Olosuhteiden olennainen muuttuminen oikeuttaisi Rikosseuraamuslaitoksen muuttamaan toimeenpanosuunnitelmaa.

Ehdotuksen mukaan valvontarangaistuksen toimintavelvollisuus voisi koostua hyvin momenttityyppisestä tuomitun toimintakykyä ja sosiaalisia valmiuksia ylläpitävästä toiminnasta. Tämä mahdollistaisi toimintavelvollisuuden yksilöllisen suunnittelun tuomitun työkyvyn ja kuntoutuksen tarpeen mukaan.

Ehdonalainen vapauttaminen valvontarangaistuksesta

Valvontarangaistukseen ehdotetaan sovellettavaksi samaa ehdonalaisen vapautumisen sääntelyä, jota sovelletaan vankeusrangaistukseen.

Valvontarangaistuksen täytäntöönpano voidaan toteuttaa periaatteessa kolmella tavalla. Ensimmäisen vaihtoehdon mukaan valvontarangaistus suoritetaan reaalarangaistuksena ilman mahdollisuutta ehdonalaiseen vapautumiseen. Tällöin esimerkiksi 60 päivän ehdoton vankeusrangaistus suoritettaisiin päivästä päivään 60 päivän mittaisena.

Toinen vaihtoehto on, että valvontarangaistuksen suorittamiseen sovellettaisiin samoja ehdonalaisen vapauttamisen säännöksiä kuin ehdottoman vankeuden suorittamiseen. Voimassa olevan rikoslain 2 c luvun 5 §:n mukaan vanki, joka rikosta edeltäneiden kolmen vuoden aikana ei ole suorittanut vankeusrangaistusta vankilassa, päästetään ehdonalaiseen vapauteen hänen suoritettuaan rangaistuksesta puolet. Jos hän on tehnyt rikoksen alle 21-vuotiaana, ehdonalainen vapaus alkaa hänen suoritettuaan rangaistuksesta yhden kolmasosan. Jos vanki on ns. uusija eli ollut rikosta edeltävien kolmen vuoden kuluessa suorittamassa ehdotonta vankeusrangaistusta, hänet päästetään ehdonalaiseen vapauteen, kun rangaistuksesta on suoritettu kaksi kolmasosaa. Jos tällainen vanki on tehnyt rikoksen alle 21-vuotiaana, hänet päästetään ehdonalaiseen vapauteen hänen suoritettuaan puolet rangaistuksesta.

Kolmas vaihtoehto voisi olla oman yhteinäisen määrösan luominen valvontarangaistukselle. Yhteinen, kaikkiin valvontarangaistuksiin sovellettava määrösa voisi olla esimerkiksi kaksi kolmasosaa rangaistusajasta. Esimerkiksi kaikki kolmen kuukauden valvontarangaistusta suorittavat vapautuisivat ehdonalaiseen vapauteen kaksi kuukautta

suoritettuaan riippumatta tuomittujen aikaisemmista vankilakausista.

Kaikilla edellä mainituilla vaihtoehdoilla on etuja, mutta niihin liittyy myös eräitä ongelmia. Rangaistuksen suorittaminen päivästä päivään ilman ehdonalaisen vapautumisen mahdollisuutta lisäisi merkittäväällä tavalla seuraamuksen ankaruutta. Tällainen järjestelmä voisi johtaa siihen, että valvontarangaistus vaikuttaisi syytetyn näkökulmasta suhteettoman ankaralta rangaistukselta ehdottomaan vankeuteen verrattuna. Esimerkiksi alle 21-vuotiaana rikoksensa tehnyt ensikertainen tuomittu suorittaisi kolmen kuukauden rangaistuksestaan kuukauden vankilassa, mutta kolme kuukautta valvontarangaistuksena. Muiden ensikertaisten rikoksesta epäiltyjen tulisi siis tehdä valinta esimerkiksi kahden kuukauden vankilassa olon tai neljän kuukauden valvontarangaistuksen välillä. Tällainen suhde seuraamusten välillä voisi käytännössä vähentää valvontarangaistuksen suorittamiseen halukkaiden määrää. Luultavaa on myös, että eniten vähentävää vaikutusta olisi nimenomaan ensikertaisten joukossa, mitä ei voida seuraamuksen tavoitteiden valossa pitää perusteltuna.

Myös rikkomistapauksissa ja valvontarangaistusta takaisin vankeudeksi muunnettaessa saattaisi aiheutua erikoisia tilanteita. Valvontarangaistuksen ehtojen rikkomisesta voisi seurata, että alunperin tuomittu valvontarangaistus lyhenisi muuntamisen ja vankiin sovellettavan ehdonalaisen vapauttamisen määräosan seurauksena huomattavasti. Tässä järjestelmässä pitäisikin säätää, että myös ehdottomaksi vankeudeksi muunnettu rangaistus suoritettaisiin päivästä päivään. Tämä taas kasvattaisi väistämättä vankilukua, mitä ei voida pitää perusteltuna.

Kokonaan oman määräosan luomista valvontarangaistukselle voidaan pitää lähtökohteisesti kannatettavana, koska se yksinkertaisesti rangaistusten laskemista. Toisaalta vakiintuneilla määräosilla ja niiden perustana olevalla ajattelulla, jonka mukaan rikoksen uusiminen yleensä vaikuttaa ankaroittavana tekijänä rangaistuksen määrittämisessä ja täytäntöönpanossa, on vankka perinne kriminaalipoliittisessa ajattelussa. Näin ollen saattaisi olla hämmäntävää, jos valvontarangaistuksen

täytäntöönpanossa noudatettaisiin täysin omia sääntöjä.

Vankeutta koskevien ehdonalaisen vapauttamisen säännösten soveltaminen asettaisi ehdottoman vankeuden ja valvontarangaistuksen ankaruudeltaan sellaiseen suhteeseen, ettei rangaistuksen pituudella olisi ratkaisevaa merkitystä seuraamuksen valintaan.

Järjestelmää voidaan perustella niin ikään sillä, että ehdonalaisen vapauttamisen järjestelmä on vakiintunut osa asteittaista vapauttamista. Lyhyempiä laitosaikoja voidaan pitää perusteltuna myös kustannusten vähentämisen vuoksi.

3.3 Ehdotus sähköisestä valvonnasta avolaitoksissa

Esityksessä ehdotetaan, että sähköinen valvonta tehtäisiin mahdolliseksi myös vankiloissa. Ehdotus koskisi ainoastaan avolaitoksia. Valvontaa ei olisi tarkoitus toteuttaa kaikissa avolaitoksissa, vaan Rikosseuraamuslaitos päättäisi erikseen, missä laitoksissa sähköistä valvontaa käytettäisiin.

Vankien sähköinen valvonta avolaitoksissa olisi tarkoituksenmukaista, koska se vapauttaisi vankiloiden henkilökuntaa rutiininomaisesta valvonnasta vankien kanssa tehtävään kuntoutus- ja tukitoimintaan. Nykytilanteessa vankeinhoidon voimavarat eivät riitä tällaiseen yksilölliseen lähityöhön, vaikka se olisi vangin tulevien selviytymismahdollisuuksien kannalta tärkeää. Valvonnan toteuttaminen teknisesti merkitsisi käytännössä myös huomattavia kustannussäästöjä.

Sähköisen valvonnan hanketyöryhmä teki kesällä 2009 opintomatkan Ruotsiin, jossa se tutustui menestykselliseksi osoittautuneeseen sähköiseen valvontaan Kolmårdenin avovankilassa.

Sähköisen valvonnan käyttöönottoa pohdittaessa on tärkeää pitää lähtökohтана hyvän ja avoimen ilmapiirin säilyttämistä laitoksissa. On kuitenkin huomattava, että vankeusrangaistusten täytäntöönpanon siirtyminen entistä enemmän avolaitoksiin asettaa uusia vaatimuksia laitosten turvallisuudelle ja täytäntöönpanon onnistumiselle.

4 Esityksen vaikutukset

4.1 Esityksen taloudelliset vaikutukset

Yhdyskuntapalvelua koskevien tilastojen perusteella arvioidaan, että syyttäjä pyytää soveltuvuuden selvittämistä noin 7 000 tapauksessa vuodessa. Vastaajista noin 80 prosenttia arvioidaan soveltuviksi yhdyskuntapalveluun.

Valvontarangaistuksen toimeenpanosuunnitelmia laadittaisiin vuodessa noin 2 500—3 000. Näistä noin 60 prosentille tehdään kotikäynti ja järjestetään verkostokokous sekä noin viidesosalle työpaikka- tai opiskelupaikkakäynti. Ajankäyttötarkastelun perusteella voidaan arvioida, että selvitysvaiheeseen tarvitaan nykyisten resurssien lisäksi noin 12 henkilötyövuotta.

Toimeenpanovaihe jaetaan toimeenpanon valmisteluun, varsinaiseen toimeenpanoon ja sen päättämiseen. Toimeenpanon aloittaisi noin 750—800 tuomittua vuodessa. Toimeenpanovaiheeseen tarvitaan yhteensä noin 32 henkilötyövuotta, joista kaksi voidaan korvata apuvalvojien suorittamina.

Jos toimeenpanovaiheen tuki- ja valvontatehtäviä hoidetaan yhdessä valvotun koepauden vastaavien tehtävien kanssa, arvioidaan että synergiaedun vuoksi toimeenpanovaiheessa tarvittaisiin kaiken kaikkiaan 20 uutta henkilötyövuotta.

Apuvalvoja voidaan käyttää noin viidesosassa toimeenpanoista (vuosittain noin 150:ssä). Kustannuksia apuvalvojien käytöstä tulee valvontakäyntien palkkioina (15 euroa käynniltä) vuosittain noin 40 000 euroa. Päihdevalvonnan kustannuksiksi arvioidaan vuosittain noin 90 000 euroa. Kustannuksiin ei ole sisällytetty alkoholinkäytön kontrollia.

Matkakustannuksina on arvioitu korvattavaksi noin 7 000 selvitysvaiheen ja 16 000 toimeenpanovaiheen matkaa. Keskimääräiseksi kustannukseksi on arvioitu 10 euroa matka, joten vuositasolla matkakustannuksia korvattaisiin noin 230 000 eurolla.

Suunniteltu pääosin radiotaajuustekniikkaan perustuva tekninen valvontaratkaisu maksaa alustavan arvion mukaan 400 000 euroa vuodessa, kun laitteita varataan yhteensä 200. Kaikki laitteet sisältävät alkoholinkäytön etävalvontalaitteen ja äänentunnistuksen.

Tekninen valvontaratkaisu hankitaan leasing-vuokrauksena neljäksi vuodeksi, jota voidaan jatkaa kolme vuotta.

Lähtökohtana on, että yksityinen palveluntuottaja vastaisi keskusvalvonnan toiminnasta. Jos toiminta voitaisiin niveltää osaksi palveluntuottajan muuta toimintaa, laskennalliset vuosittaiset kustannukset olisivat 380 000 euroa. Muut kustannukset pitävät sisällään myös erilaisina ostopalveluina hankittavia päihde- ja perhetyöpalveluja ja muita vastaavia erityispalveluja.

Valvontarangaistuksen vuosittaiset kokonaiskustannukset on arvioitu seuraavasti:

Kustannukset	Euroa
Henkilöstökustannukset	
Selvitysvaihe (12 htv)	570 000
Toimeenpanovaihe (20 htv)	750 000
Henkilöstökustannukset yhteensä	1 320 000
Muut kustannukset	
Apuvalvoijapalkkiot	40 000
Päihdevalvonta	90 000
Matkakustannusten korvaus	230 000
Laitehankinnat (leasing)	400 000
Keskusvalvonnan kustannukset	380 000
Ostopalvelut	300 000
Muut kustannukset yhteensä	1 440 000
Kustannukset yhteensä	2 760 000

Valvontarangaistus otettaisiin ehdotuksen mukaan käyttöön vuonna 2011. Valvontarangaistuksen käyttö saavuttanee suunnitellun täyden laajuutensa aikaisintaan vuonna 2012. Arvion mukaan täytäntöön pantavana olisi pysyvästi noin 130 valvontarangaistusta päivittäin. Täysimääräisenä sovellettavan rangaistuksen kokonaiskustannuksiksi arvioidaan 2,8 miljoonaa euroa vuodessa, jolloin valvontarangaistuksen asiakaspäivän kokonaiskustannukset olisivat noin 59 euroa.

Koska lain mukaan valvontarangaistus määrätään ehdottoman vankeuden sijasta, sen

käyttö vähentää päivittäistä vankilukua enimmillään 130:llä päivittäin, jolloin vankiloiden muuttuvissa kustannuksissa saadaan suoranaisia säästöjä noin 900 000 euroa. Pitkällä aikavälillä, valvontarangaistuksen käytön ja toimintatapojen vakiinnuttua, kustannussäästöjä syntyy ennen muuta henkilöstötarpeen vähenemisestä laitoksissa vankimäärän alenemisen myötä, laskennallisesti 70–80 henkilötyövuodella.

Valvontarangaistuksen täytäntöönpanon valmisteluun ja valvontaan tarvittavat henkilötyövuodet kasvavat lopulliselle tasolleen vähitellen vuosien 2011–2013 aikana. Tavoitteena on, että muilla hallinnonalan tuottavuusohjelmaan ja Vankeinhoitolaitoksen kehittämissuunnitelmaan sisältyvillä, henkilöstötarvetta ja laitojen ylläpitokustannuksia vähentävillä toimenpiteillä saadaan vuosina 2011–2015 aikaan siinä määrin kustannussäästöjä, että valvontarangaistus voidaan myös siirtymäkautena toteuttaa ilman erillistä lisärahoitusta. Valvontarangaistus toteutetaan siten määrärahakehysten puitteissa.

Valvontarangaistus on yksi keskeisistä uudistuksista, jotka tekevät mahdolliseksi Konnun suon vankilan lakkauttamisen ja Pelson vankilan toiminnan supistamisen noin 40 prosentilla. Nämä laitosrakennetta koskevat ratkaisut olivat välttämätön keino rikosseuraamusalaa koskeviin tuottavuusohjelman tavoitteisiin pääsemiseksi. Näiden ratkaisujen, samoin kuin useiden muidenkin tuottavuushankkeiden henkilöstösäästöjen toteuttamiseen liittyy runsaasti epävarmuustekijöitä. Tällaisia ovat esimerkiksi täytäntöönpanoon tulevien rangaistusten määrän kehitys ja henkilöstörakenteen muutoksen todellinen aika-tila.

Valvontarangaistuksen ohella uutta tekniikkaa on kaavailtu käytettäväksi avolaitoksissa ja perustettavissa vapauttamisyksiköissä. Avolaitosten sähköisen valvonnan arvioidaan maksavan noin 80 000–100 000 euroa avolaitosta kohden vuodessa. Kustannukset olisivat noin neljä euroa vankia kohden vuorokaudessa. Vapauttamisyksikössä, joita suunnitellaan perustettaviksi viisi, kustannukset olisivat noin 30 000–40 000 euroa yksikköä kohden. Kokeilu aloitettaisiin 3–4 avolaitoksessa, jolloin kustannukset olisivat 240 000–400 000 euroa. Kustannukset va-

pauttamisyksiköissä olisivat 150 000–200 000 euroa.

4.2 Vaikutukset viranomaisten toimintaan

Rikosseuraamusalan organisaatio on uudistettu vuoden 2010 alusta lukien. Uudistuksessa Rikosseuraamusvirasto, Vankeinhoitolaitos ja Kriminaalihuoltolaitos yhdistettiin yhdeksi viranomaiseksi, Rikosseuraamuslaitokseksi. Valvontarangaistuksen täytäntöönpanosta ja valvonnasta huolehtisi paikallisen yhdyskuntaseuraamustoimiston ja vankiloiden henkilökunta yhteistyössä, mikä edistäisi myös organisaationuudistuksen tavoitteiden toteutumista.

Valvontarangaistuksen täytäntöönpano tulee jonkin verran monimutkaistamaan rangaistusten täytäntöönpanojärjestelmää.

4.3 Vaikutukset vankilukuun, vankiluvun rakenteeseen ja vankien sijoittamiseen

On arvioitu, että valvontarangaistusta suoritettaisiin keskimäärin 130 tuomittua päivässä. Vaikka tarkoituksena on, että valvontarangaistus olisi ehdottoman vankeusrangaistuksen sijasta käytettävä seuraamus, on käytännössä mahdollista, että sitä joissakin tilanteissa käytetään yhdyskuntapalvelun tai ehdollisen rangaistuksen sijasta. Näillä perusteilla valvontarangaistuksen arvioidaan vähentävän päivittäistä vankilukua 100–130 vangilla.

Lyhyiden vankeusrangaistusten korvaaminen valvontarangaistuksella muuttaisi vankirakennetta siten, että suhteellisesti nykyistä useampi vanki olisi tuomittu väkivalta- ja huumausainerikoksista.

Ehdotus sähköisestä valvonnasta avolaitoksissa tehostaisi valvontaa avolaitoksissa. Tämä mahdollistaisi nykyistä useamman vangin sijoittamisen avolaitoksiin vankeusrangaistuksen loppuvaiheessa, vaikka valvontarangaistuksen käyttö jonkin verran vähentäisi suoraan vapaudesta avolaitokseen sijoitettavien vankien määrää.

4.4 Yhteiskunnalliset vaikutukset

Valvontarangaistukseen tuomitsemisella ehdottoman vankeusrangaistuksen sijasta olisi monia myönteisiä vaikutuksia tuomitun ja hänen perheensä sosiaaliseen asemaan. Valvontarangaistusta suorittava säilyttäisi pääsääntöisesti työ- tai opiskelupaikkansa ja asuntonsa, mikä vähentäisi syrjäytymisen riskiä ja edistäisi tuomitun sijoittumista yhteiskuntaan. Valvontarangaistus ei heikentäisi työssä käyvän tuomitun taloudellista asemaa samassa määrin kuin ehdottoman vankeusrangaistuksen suorittaminen.

Myös tuomitun sosiaalisten siteiden ylläpitäminen perheeseen ja muihin läheisiin olisi helpompaa kuin vankilassa rangaistustaan suorittavan vangin. Valvontarangaistus mahdollistaisi myös monipuolisten kuntouttavien toimintojen liittämisen osaksi rangaistuksen suorittamista, mikä edelleen parantaisi tuomitun mahdollisuuksia sijoittua yhteiskuntaan rangaistuksen suorittamisen jälkeen. Valvontarangaistuksen suorittamisen aikana vaadittava päihteettömyys tukisi tuomitun omaa halua ja kykyä vähentää päihteiden käyttöä. Kaikilla näillä seikoilla voidaan vähentää tuomitun riskiä syyllistyä uusiin rikoksiin rangaistuksen suorittamisen jälkeen. Valvontarangaistuksen kansainvälisesti todettuja vaikutuksia on selvitetty lisäksi yleisperusteluiden jaksossa 2.3 ja 3.1.

Valvontarangaistus tuomittaisiin lyhyiden ehdottomien vankeusrangaistuksen sijasta ja tuomitut olisivat kattavan ja ympärivuorokautisen valvonnan alaisia valvontarangaistuksen suorittamisen ajan. Ruotsista saatujen kokemusten perusteella voidaan arvioida, että sähköinen valvonta on omiaan ehkäisemään rikosten tekemistä. Näin ollen esityksillä ei olisi kansalaisten turvallisuutta heikentäviä vaikutuksia.

5 Asian valmistelu

5.1 Valmisteluvaiheet ja -aineisto

Esityksen valmistelua sähköisen valvonnan työryhmässä on kuvattu edellä jaksossa 1.2. Hallituksen esitystä on valmisteltu oikeusministeriössä työryhmän mietinnöstä saatujen

lausuntojen pohjalta. Lausuntopalautetta on selostettu jaksossa 5.2.

Oikeusministeriö asetti 6 päivänä huhtikuuta 2009 hankkeen, jonka tehtäväksi se antoi valmistella ja koordinoida valvontarangaistuksen täytäntöönpanon ja muun sähköisen valvonnan toteuttamisen vaatimat toimenpiteet. Tämän niin kutsutun hanketyöryhmän tehtävänä on muun muassa määritellä valintakriteerit valvontarangaistuksen, valvotun koevapauden sekä avolaitosten ja vapauttamisyksiköiden sähköisen valvonnan teknisille ratkaisuille sekä laatia etenemismalli teknisen valvonnan käyttöönotolle avolaitoksissa ja vapauttamisyksiköissä.

Hanketyöryhmä julkaisi välimietintönsä ”Valvontarangaistuksen toimeenpääntyminen sekä sähköisen valvonnan toteuttaminen avolaitoksissa ja valvotussa koevapaudessa” syyskuun 4 päivänä 2009. Työryhmä ehdotti valvontarangaistuksen enimmäispituudeksi kahdeksaa kuukautta. Sähköisen valvontatekniikan lisäämistä avolaitoksissa työryhmä piti perusteltuna sekä yhteiskunnan että vankien ja laitosten henkilöstön turvallisuuden perusteella. Työryhmä ehdotti, että erikseen määritellyin kriteerein valittavissa avolaitoksissa olisi vastaisuudessa valvonnan perusratkaisuna radiotaajuustekniikkaan perustuva pantavalvonta.

Hanketyöryhmässä perustettiin erillinen tekniikan asiantuntijaryhmä kartoittamaan valintakriteerejä sähköisen valvonnan teknisille ratkaisuille. Asiantuntijaryhmä päätyi kannattamaan radiotaajuustekniikkaa avovankiloiden sähköisen valvonnan perusratkaisuksi. Työryhmä katsoi, että vangista tehtävän yksilöllisen riskiarvion perusteella radiotaajuustekniikkaan voitaisiin yhdistää myös satelliittipaikannus.

5.2 Lausunnot ja niiden huomioon ottaminen

Sähköisen valvonnan työryhmän mietinnöstä järjestettiin laaja lausuntokierros: oikeusministeriön kriminaalipoliittinen osasto pyysi mietinnöstä lausuntoa yhteensä 78 viranomaiselta tai järjestöltä. Lisäksi korkeimmalle oikeudelle, eduskunnan oikeusasiamiehelle ja valtioneuvoston oikeuskans-

lerille varattiin tilaisuus antaa lausuntonsa mietinnöstä.

Oikeusministeriöön toimitettiin yhteensä 43 lausuntoa. Yleisarviot ehdotuksesta olivat myönteisiä: valvontarangaistusta pidettiin tarpeellisena ja hyvin perusteltuna lisänä seuraamusjärjestelmään. Lausunnonantajia kuitenkin askarrutti rangaistuksen vaativuus erilaisista sosiaalisista ja terveydellisistä ongelmista kärsivässä kohdejoukossa. Lisäksi useissa lausunnoissa oltiin huolestuneita valvontarangaistusta suorittavan rikoksenteikijän perheenjäsenen asemasta. Myös seuraamusjärjestelmän perusteellista kokonaisarviointia pidettiin tarpeellisena.

Mietintöön sisältynyt matkustuskieltoa koskeva ehdotus sai lausunnonantajilta kielteisempää palautetta. Suurin osa asiaan kantaa ottaneista lausunnonantajista suhtautui kriittisesti työryhmän ehdotukseen sähköisen valvonnan liittämistä kaikkiin matkustuskieltoihin, vaikka näki sähköisellä valvonnalla sinänsä käyttömahdollisuuksia myös pakokeinoissa.

Valvontarangaistuksen valmistelu on jatkunut oikeusministeriössä virkатыönä. Matkustuskieltoa koskevan ehdotuksen valmistelua ei ole toistaiseksi jatkettu. Esityksen jatkovalmistelu on toteutettu tiiviissä yhteistyössä Rikosseuraamusviraston kanssa.

Hallituksen esitysluonnoksesta on pyydetty lausunnot sisäasiainministeriöltä, oikeusministeriön oikeushallinto- ja lainvalmisteluosastolta, Valtakunnansyyttäjänvirastolta ja Rikosseuraamuslaitokselta. Lausunnot saatiin Rikosseuraamusvirastolta, poliisihallitukselta, oikeusministeriön oikeushallinto-osastolta ja lainvalmisteluosastolta sekä Valtakunnansyyttäjänvirastolta. Lausunnot on otettu pääosin huomioon.

6 Riippuvuus muista esityksistä

Esityksellä on yhtymäkohtia muihinkin yhdyskuntaseuraamuksia uudistaviin hankkeisiin. Hallituksen esitys valvottua koevapautta koskevan sääntelyn uudistamisesta on tarkoitus antaa eduskunnalle keväällä 2010 siten, että esitykset olisivat yhtä aikaa eduskunnan

käsiteltävinä. Valvottu koevapaus ehdotetaan sisällöltään sellaiseksi, että koevapauden täytäntöönpano olisi lähellä ehdotettavan valvontarangaistuksen täytäntöönpanoa.

Esityksellä on liittymäkohtia lakiesitykseen, joka koskee yhdyskuntapalvelusta annetun lain muuttamista. Hallituksen esitys on tarkoitus antaa eduskunnalle vuoden 2010 alkupuolella. Esityksessä lakiin ehdotetaan säännöksiä muun muassa valvojasta ja apuvalvojasta ja heidän tehtävistään, tuomitun velvollisuuksista sekä nykyistä täsmällisempiä säännöksiä päihitteettömyyden valvonnasta, yhdyskuntapalveluun tuomitun velvollisuuksista ja toimeenpanosuunnitelmasta.

Esityksellä on liittymäkohtia myös ehdollisen vankeuden valvontaa koskevan sääntelyn uudistamiseen. Hallituksen esitys nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämistä ja ehdollisen vankeuden valvontaa koskevaksi lainsäädännöksi annettiin eduskunnalle marraskuussa 2009 (HE 229/2009 vp). Ehdotettu laki ehdollisen vankeuden valvonnasta sisältäisi säännökset muun muassa valvontaan tuomitsemisesta, valvonnan sisällöstä, valvottavan velvollisuuksista, valvojan ja apuvalvojan tehtävistä, päihitteettömyydestä ja sen valvonnasta sekä siitä, mitä voisi seurata valvottavalle kuuluvien velvollisuuksien rikkomisesta.

Hallituksen esitykset on valmisteltu oikeusministeriössä. Ehdotetut säännökset on mahdollisuuksien mukaan pyritty kirjoittamaan sisällöltään samanlaisiksi niissä kohdissa, joissa sitä on pidetty tarkoituksenmukaisena.

Eduskunnassa on myös valvontarangaistusta koskevan hallituksen esityksen kanssa samanaikaisesti käsiteltävänä Rikosseuraamuslaitoksen organisaatiouudistukseen liittyvä hallituksen esitys, joka sisältää ehdotuksen 12 sellaisen lain muuttamiseksi, joissa mainitaan Rikosseuraamusvirasto, Kriminaalihuoltolaitos, Vankeinhoitolaitos, Kriminaalihuollon aluetoimisto, aluevankila tai sijoittajayksikkö. Esitys on luonteeltaan tekninen eikä se sisällä muita kuin viraston ja siihen kuuluvien yksiköiden nimiin liittyviä muutosehdotuksia.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1 Lakiehdotusten perustelut**1.1 Rikoslaki****6 luku Rangaistuksen määräämisestä**

1 §. Rangaistuslajit. Pykälään ehdotetaan lisättäväksi maininta valvontarangaistuksesta.

11 a §. Valvontarangaistus. Rikoslain 6 lukuun ehdotetaan lisättäväksi uusi 11 a § valvontarangaistuksen määräämisen edellytyksistä.

Pykälän 1 momentissa olisivat valvontarangaistuksen tuomitsemisen edellytykset. Ehdotetun pykälän mukaan rikoksenteikijä, joka olisi tuomittava määräaikaiseen, enintään kahdeksan kuukauden pituiseen ehdottomaan vankeusrangaistukseen, tuomittaisiin sen sijasta valvontarangaistukseen, jos pykälän 1—3 kohdissa tarkoitetut kolme edellytystä täyttyvät.

Tämän esityksen yleisperusteluissa kerrotuista syistä on päädytty siihen, että ensisijaisesti tulisi tuomita yhdyskuntapalvelua niissä tapauksissa, joissa tuomitaan rangaistus enintään kahdeksan kuukauden ehdottoman vankeusrangaistuksen sijasta. Momentin 1 kohta koskisi valvontarangaistuksen tuomitsemista tapauksissa, joissa yhdyskuntapalvelun tuomitseminen estyy. Yleisperustelujen mukaisesti huomattava osa tuomituista enintään kahdeksan kuukauden mittaisista ehdottomista vankeusrangaistuksista jää vankilassa suoritettaviksi. Yhdyskuntapalvelun estyminen ei olisi kuitenkaan ainoa valvontarangaistuksen tuomitsemisen edellytys. Momentin 1 ja 2 kohdan sekä 2 momentin mukaisten edellytysten olisi lisäksi täyttyttävä.

Yhdyskuntapalvelusta annetun lain 11 §:n 1 momentin mukaisesti momentissa ei säädettäisi alarajaa sille ehdottomalle vankeusrangaistukselle, jonka sijaan valvontarangaistus voitaisiin tuomita. Myös valvontarangaistuksen tuomitsemisessa siis sovellettaisiin rikoslain 2 c luvun 2 §:n 2 momentin mukaista

yleistä vankeuden alarajaa. Mainitun säännöksen mukaan määräaikaista vankeusrangaistusta tuomitaan vähintään neljätoista päivää. Valvontarangaistuksen tuomitseminen voisi tulla kysymykseen myös silloin, kun aikaisempi ehdollinen vankeusrangaistus määrätään pantavaksi täytäntöön.

Momentin 1 kohdan mukaan valvontarangaistuksen tuomitsemisen edellytyksenä olisi ensinnäkin se, että rikoksenteikijää ei voida 11 §:n 1 momentissa tarkoitetun esteen vuoksi tuomita yhdyskuntapalveluun. Ehdottomat vankeusrangaistukset, aiemmat yhdyskuntapalvelurangaistukset tai muut painavat syyt voivat estää yhdyskuntapalvelun tuomitsemisen. Näitä tuomitsemisen esteitä on käsitelty lähemmin yhdyskuntapalvelun vakinaistamista koskevassa hallituksen esityksessä (HE 144/1996 vp). Yhdyskuntapalvelun tuomitsemisen estymiseen liittyvät aikaisemmat tuomiot ja kysymyksessä olevaa rikosta koskevat näkökohdat ovat osittain samoja, joilla olisi momentin 3 kohdan kautta itsenäistä merkitystä myös valvontarangaistuksen tuomitsemista harkittaessa.

Yhdyskuntapalvelun tuomitseminen voi 11 §:n 2 momentin mukaan estyä myös sen vuoksi, että rikoksenteikijä ei anna suostumustaan rangaistuksen tuomitsemiseen yhdyskuntapalveluna tai että hänen ei voida olettaa suoriutuvan yhdyskuntapalvelusta. Myös näissä tapauksissa valvontarangaistuksen tuomitseminen voisi tulla kysymykseen.

Momentin 2 kohdassa säädettäisiin syistä, jotka voisivat estää valvontarangaistuksen tuomitsemisen. Tällaisia perusteita olisivat ensinnäkin aikaisemmin tuomitut valvontarangaistukset tai ehdottomat vankeusrangaistukset.

Lähtökohtana olisi se, että samalle henkilölle ei tuomittaisi useita valvontarangaistuksia. Tässä mielessä valvontarangaistus toimisi myös vakavana varoituksena vankilaan joutumisesta. Jos vastaaja siis olisi aikaisemmasta valvontarangaistuksesta huolimatta jatkanut ehdottomaan vankeusrangaistukseen johtavien rikosten tekemistä, valvontaran-

gaistuksen määräämiselle olisi lähes kaikissa tapauksissa este.

Säännös ei olisi kuitenkaan ehdoton, vaan se oikeuttaisi tuomioistuimen joissakin tapauksissa ratkaisemaan seuraamuksen kokonaisharkintaan perustuen. Aikaisempi valvontarangaistus tai ehdoton vankeusrangaistus ei olisi uuden valvontarangaistuksen tuomitsemisen este esimerkiksi sellaisessa tilanteessa, jossa lyhyin aikavälein tehdyt rikokset tulevat eri tuomioistuimessa käsiteltäväksi eri aikoina, eikä niistä tuomita rangaistusta samalla kertaa.

Ehdottoman vankeusrangaistuksen estevaikutus voisi ilmetä monella tavalla. Ensinnäkin aikaisemmin tuomittu täytäntöön pantavana oleva tai täytäntöönpanoon tulossa oleva vankeusrangaistus voi olla niin pitkä, että se estäisi valvontarangaistuksen suorittamisen. Tätä kysymystä arvioitaessa olisi otettava huomioon ehdotetun lain 12 §, jossa säädetäisiin valvontarangaistuksen suorittamisajasta.

Valvontarangaistuksen tuomitsemista ei välttämättä estäisi se, että tuomittava on parhaillaan suorittamassa ehdotonta vankeusrangaistusta. Jos vankeusrangaistus kuitenkin merkittävästi lykkäisi tai viivästyttäisi valvontarangaistuksen täytäntöönpanon säännönmukaista aloittamista, valvontarangaistusta ei tulisi tuomita. Jos ehdottomaan vankeuteen johtaneen rikoksen ja uuden rikoksen välinen aika on lyhyt, valvontarangaistukseen ei tulisi tuomita.

Valvontarangaistuksen tuomitsemista harkittaessa voitaisiin yhdyskuntapalvelun tuomitsemisessa suoritettavan arvioinnin tavoin kiinnittää huomiota siihen, kuinka vakavista rikoksista tai kuinka usein vastaaja on tuomittu ehdottomaan vankeusrangaistukseen. Huomiota tulisi siis kiinnittää kokonaisrikollisuuden vakavuuteen silloinkin, kun tuomittu tai täytäntöön pantavana oleva ehdoton vankeusrangaistus ei sinänsä estäisi valvontarangaistuksen täytäntöönpanoa. Toisaalta niin aikaisemman valvontarangaistuksen kuin ehdottoman vankeusrangaistuksenkin osalta tulisi kiinnittää huomiota siihen, milloin rangaistus tai viimeinen niistä on tuomittu. Mitä lyhyempi aika aikaisemmista rikoksista on kulunut, sitä suurempi merkitys niillä olisi kokonaisharkinnassa. Valvontarangaistus

voitaisiin myös tuomita, jos aikaisemman valvontarangaistuksen muuntaminen vankeudeksi olisi johtunut lievistä, vaikkakin toistuvista määräysten rikkomisista.

Kohdassa ei mainittaisi valvontarangaistuksen tuomitsemisen esteenä aikaisempaa yhdyskuntapalvelutuomiota tai aikaisempia yhdyskuntapalvelutuomioita. Valvontarangaistukseen voitaisiin myös tuomita esimerkiksi yhdyskuntapalveluun tuomittu, jonka palvelu jouduttaisiin muuntamaan vankeudeksi palvelun ehtojen rikkomisen vuoksi. Tämä seuraa siitä, että valvontarangaistus on yhdyskuntapalvelua ankarampi rangaistus. Joissakin tapauksissa yhdyskuntapalveluun tuomitun henkilön ongelmat saattavat kuitenkin olla sellaisia, ettei hänen voitaisi 2 momentin edellyttämällä tavalla olettaa suoriutuvan valvontarangaistuksestaan.

Kohdan perusteella esteen valvontarangaistuksen tuomitsemiselle voisivat muodostaa myös kysymyksessä olevaan rikokseen liittyvät seikat eli rikoksen laatu. Esimerkkinä voidaan mainita ensinnäkin rikokset, jotka ovat kohdistuneet samassa asunnossa asuvaan asuinkumppaniin tai muihin läheisiin, esimerkiksi pahoinpitely tai seksuaalirikos. Tällainen rikos muodostaisi lähtökohtaisesti esteen valvontarangaistuksen tuomitsemiselle, vaikka asuinkumppani antaisikin suostumuksensa siihen. Tällaisessa tapauksessa viranomaisen olisi lisäksi vaikea saada varmuutta suostumuksen aitoudesta.

Toisena esimerkkinä voidaan mainita rikokset, joissa rikosten tekemisen jatkaminen kotoa tai asuinpaikasta käsin olisi helppoa. Tällaisia rikoksia olisivat huumausainerikokset ja tietyt tieto- ja viestintärikokset. Näissä tapauksissa ei voida pitää perusteltuna sitä, että henkilö tuomitaan valvontarangaistukseen, jonka tärkeänä osana olisi asunnossa pysymiseen liittyvä velvollisuus. Törkeät henkeen ja terveyteen kohdistuneet rikokset jäävät jo lähtökohtaisesti asteikkonsa puolesta valvontarangaistuksen soveltamisalan ulkopuolelle. Joissakin tilanteissa, esimerkiksi rikoksen toistuvuuden vuoksi, myös muiden henkeen ja terveyteen kohdistuneiden rikosten tuomitsemiselle voisi olla pykälässä tarkoitettu este.

Pykälän 1 momentin 3 kohta liittyisi ennen kaikkea valvontarangaistuksen osana olevaan

toimintavelvollisuuteen, josta säädettäisiin valvontarangaistuksesta ehdotettavan lain 3 §:ssä. Tuomitun sosiaalista selviytymistä edistettäisiin hänen olosuhteidensa edellyttämällä tavalla työllä, koulutuksella, kuntoutuksella, valvontatapaamisilla, toimintaohjelmilla tai muulla vastaavalla, tuomitun toimintakykyä ja sosiaalisia valmiuksia parantamalla ja edistävällä toiminnalla.

Pykälän 1 momentin 3 kohdassa mainitaan myös sosiaalisten valmiuksien ylläpitäminen. Tällä tarkoitetaan sitä, että tavoitteena voi olla myös valmiuksien ylläpitäminen. Sosiaalisia valmiuksia voidaan ylläpitää esimerkiksi siten, että rikoksenteikijä voisi valvontarangaistusta suorittaessaan jatkaa työssä käymistä taikka opiskeluun.

Toimintavelvollisuuden sisältö tulisi tuomioistuimen arvioitavaksi, koska se olisi kirjattu valvontarangaistusselvitykseen, joka tuomioistuimella on käytössään.

Sosiaalisen selviytymisen edistäminen mainitaan tuomitsemisperusteena rikoslain 6 luvun 10 §:n 2 momentissa (ehdollisen vankeuden koeajan valvonta) ja 10 a §:n 1 momentin 2 kohdassa (nuorisorangaistus). Mainittujen säännösten näkökulma on kuitenkin toinen kuin se olisi valvontarangaistuksen tuomitsemisen yhteydessä. Ehdollisen vankeuden koeajan valvonnan ja nuorisorangaistuksen tuomitsemisen yhteydessä kysymys on siitä, että rikoksenteikijä tuomitaan tuomittuun vaikuttamiseen perustuvien eli erityisestävien näkökohtien perusteella tuntuvampaan rangaistukseen kuin hänet muuten tuomittaisiin. Ehdollisen vankeuden koeaikaan liitetään valvonta. Nuorisorangaistukseen tuomittava tuomittaisiin muuten käytännössä nuorisorangaistusta vähemmän tuntuvaan ehdolliseen vankeuteen.

Valvontarangaistuksen tuomitsemisen yhteydessä erityisestävät näkökohdat johtaisivat ehdotonta vankeutta vähemmän tuntuvaan rangaistuksen tuomitsemiseen.

Pykälän 1 momentin 3 kohdan edellytyksen mukaan valvontarangaistus tulisi tuomita tapauksissa, joissa sitä voidaan pitää erityisestävästä näkökulmasta ehdotonta vankeusrangaistusta perustellumpana. Vankeusrangaistuksen suorittamiseen liittyy yleisperusteluissa esiintuvia haittavaikutuksia, jotka voivat vaikuttaa heikentävästi sosiaalisten

valmiuksien ylläpitoon ja edistämiseen. Näitä voitaisiin välttää valvontarangaistuksen tuomitsemisella.

Valvontarangaistuksesta ehdotettavan lain 7 §:ssä tarkoitetusta selvityksestä tulisi ilmeä vastaajan olosuhteisiin liittyvät seikat niin selkeästi, että tuomioistuin voi tehdä rangaistuslajin valinnan ehdottoman vankeuden ja valvontarangaistuksen välillä pykälän 1 momentin 3 kohdan edellyttämästä näkökulmasta.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin valvontarangaistuksen tuomitsemisen lisäedellytyksistä. Valvontarangaistuksen tuomitseminen edellyttäisi rikoksenteikijän ja hänen kanssaan asuvien täysi-ikäisten henkilöiden suostumusta, joiden saaminen selvitetäisiin jo valvontarangaistusselvityksen laatimisen yhteydessä. Kuten suhdetta perustuslakiin koskevasta jaksosta ilmenee, valvontarangaistuksen täytäntöönpanossa voitaisiin puuttua tuomitun ja hänen kanssaan asuvien henkilöiden perusoikeuksiin, ennen kaikkea kotirauhaan. Rikoksenteikijän suostumus on välttämätön sen vuoksi, että valvontarangaistuksen täytäntöönpano edellyttää kohteeltaan yhteistyökykyä ja valmiutta sitoutua rangaistuksen eri osien suorittamiseen.

Jos rikoksenteikijä olisi alle 18-vuotias, suostumus olisi saatava myös lapsen huoltajalta.

Rikoksenteikijän kanssa asuvilla henkilöillä tarkoitettaisiin henkilöitä, jotka väestötietojärjestelmän tietojen mukaan asuvat samassa asunnossa, jossa on kaikille yhteisiä tiloja. Asumiselta edellytettäisiin siis tiettyä pysyvyyttä. Asunnolla tarkoitettaisiin tässä yhteydessä pelkästään asumiseen tarkoitettua tilaa, jossa rikoksenteikijällä on oikeus olla sen omistussuhteista ja rakennustyyppistä riippumatta.

Toisaalta valvontarangaistuksen asunnossa pysymisen velvollisuus voisi valvontarangaistuksesta annettavan lakiehdotuksen 2 §:n 1 momentin mukaan koskea asunnon lisäksi myös muuta valvontarangaistuksen täytäntöönpanoon soveltuvaa asumispaikkaa eli esimerkiksi laitosta. Laitoksella tarkoitetaan esimerkiksi päihdehuoltolaitosta tai muuta kuntoutuslaitosta, johon rikoksesta epäilty on sijoitettu. Laitoksessa tapahtuvaan täytän-

töönpanoon suostumuksen edellyttäminen muilta henkilöiltä kuin tuomitulta ei ulottuisi.

Alaikäisten lasten suostumusta ei edellytetäisi. Rikoksenteikijän kanssa asuvalle alle 18-vuotiaalle olisi kuitenkin varattava tilaisuus tulla kuulluksi valvontarangaistusselvityksen laatimisen yhteydessä, jos hän on täyttänyt 12 vuotta. Tätä nuoremman lapsen mielipide on selvitettävä noudattaen, mitä lastensuojelulain (417/2007) 20 §:ssä säädetään. Tästä säädettäisiin lakiehdotuksen 8 §:ssä.

Valvontarangaistusta ei tulisi tuomita, jos rikoksenteikijälle ei voida määrätä valvontarangaistuksesta ehdotettavan lain 2 §:ssä tarkoitettua velvollisuutta pysyä asunnossa tai osallistua toimintaan. Tämän vuoksi valvontarangaistuksen tuomitsemisen edellytyksiin kuuluisi myös se, että rikoksenteikijälle voidaan sellaiset velvollisuudet määrätä. Rikoksenteikijällä tulisi olla asunto tai muu vakituiseen oleskeluun tarkoitettu paikka. Hänelle olisi lisäksi oltava järjestettävissä toimintavelvollisuuden sisällöksi hyväksyttävää ohjelmaa.

Yhdyskuntapalvelun tapaan valvontarangaistuksen tuomitseminen edellyttäisi myös sitä, että rikoksenteikijän voidaan olettaa suoriutuvan valvontarangaistuksesta. Tällä tarkoitetaan, että hänen voidaan ennakoida selviytyvän täytäntöönpanosta niin, että valvontarangaistusta tai sen suorittamatta olevaa osaa ei jouduta muuntamaan ehdottomaksi vankeudeksi täytäntöönpanoon liittyvien velvollisuuksien laiminlyömisestä tai rikkomisen vuoksi. Suoriutumiskykyyn liittyy rikoksenteikijän motivoituneisuus ja valmius täytäntöönpanon läpiviemiseen. Suoriutumiskykyä arvioitaessa voitaisiin kiinnittää huomiota samanlaisiin seikkoihin kuin yhdyskuntapalvelusta suoriutumisen mahdollisuuksia arvioitaessa. Suoriutumiskyvyn arvioinnissa kynnystä ei tulisi kuitenkaan asettaa niin korkealle kuin yhdyskuntapalvelun suorituskykyä arvioitaessa, koska toimintavelvollisuuden sisällön kautta tuomittua voitaisiin tukea ja auttaa sellaisilla tavoilla, joita ei voida yhdyskuntapalvelun täytäntöönpanoon liittää.

7 luku Yhteisestä rangaistuksesta

7 §. *Aikaisemmin tuomitun yhdyskuntapalvelurangaistuksen ja valvontarangaistuksen huomioon ottaminen.* Yhteisen rangaistuksen määrittämisen kannalta valvontarangaistus rinnastuisi yhdyskuntapalvelurangaistukseen ja ehdottomaan vankeusrangaistukseen. Valvontarangaistus olisi yhdyskuntapalvelurangaistuksen tapaan ehdottoman vankeuden sijasta tuomittava rangaistus. Sen vuoksi pykälää täydennettäisiin lisäämällä siihen valvontarangaistus rangaistukseksi, joka voidaan ottaa uutta rangaistusta tuomittaessa huomioon vastaavalla tavalla kuin aikaisempi ehdoton vankeusrangaistus 6 §:n mukaan.

8 luku Vanhentumisesta

11 §. *Tuomitun yhdyskuntapalvelurangaistuksen ja valvontarangaistuksen raukeaminen.* Myös vanhentumisen kannalta valvontarangaistus rinnastuisi yhdyskuntapalvelurangaistukseen ja ehdottomaan vankeusrangaistukseen. Pykälää ehdotetaan täydennettäväksi niin, että yhdyskuntapalvelurangaistus ja valvontarangaistus raukeaisivat samoin kuin niitä vastaava vankeusrangaistus.

1.2 Laki valvontarangaistuksesta

1 luku Yleiset säännökset

Lain 1 lukuun ehdotetaan otettavaksi perussäännökset valvontarangaistuksesta.

1 §. *Lain soveltamisala.* Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi lain soveltamisalasta. Ehdotettu laki sisältäisi säännökset valvontarangaistuksen toimeenpanosta. Säännös sisältäisi myös viittauksen rikoslain 6 luvun 11 a §:ään, jonka mukaan ehdottoman vankeuden enimmäispituus, jonka sijasta valvontarangaistus voitaisiin tuomita, olisi kahdeksan kuukautta.

Viittaussäännös rikoslakiin sisältyisi myös 24 §:ään, jossa ehdotetaan säädettäväksi ehdonalaisesta vapauttamisesta.

2 §. *Valvontarangaistus.* Pykälä sisältäisi valvontarangaistuksen määritelmän. Valvontarangaistus tuomittaisiin ehdottoman vankeusrangaistuksen sijasta ja sen suorittamista valvottaisiin teknisin välinein.

Pykälässä säädettäisiin myös valvontarangaistuksen sisällöstä eli siitä, millaisia velvollisuuksia valvontarangaistukseen sisältyy. Tärkeimmät velvollisuudet olisivat velvollisuudet pysyä asunnossa ja osallistua toimintaan. Valvontarangaistukseen tuomitulla olisi muitakin velvollisuuksia, joita koskevat säännökset olisivat 13—15 §:ssä.

Valvontarangaistuksen pääsisältönä olisi valvontarangaistusta suorittavan liikkumisen rajoittaminen siten, että hänellä olisi velvollisuus oleskella asunnossaan kaikkina niinä aikoina, joina hänellä ei ole toimeenpanosuunnitelmassa määrättyä toimintavelvollisuutta tai muuta ennalta sovittua syytä poistua asuntonsa ulkopuolelle.

Toimintavelvollisuuden lisäksi asunnosta saisi poistua ainoastaan siten kuin 9 §:ssä tarkoitettua toimeenpanosuunnitelmassa ja siihen liittyvässä viikoittaisessa aikataulussa määrätään. Lisäksi toimeenpanosuunnitelmassa määrättäisiin se viikoittainen aika, joka varattaisiin henkilökohtaisten asioiden hoitamiseen. Henkilökohtaisten asioiden hoitamisella tarkoitetaan esimerkiksi käyntiä lähiomaista tapaamassa sairaalassa tai muussa vastaavassa paikassa, asiointia viranomaisen luona, lasten hoitamiseen liittyvää asiointia taikka välttämättömillä ostoksilla käyntiä. Henkilökohtaisten asioiden hoitamiseen voi sisältyä myös tuomittu toimintakyvyn ylläpitämistä kuten esimerkiksi kirjastossa tai kuntosalilla käyntiä. Tällainen käynti voisi olla myös tuomittu terapiaistunto tai AA- tai NA-tilaisuuteen osallistuminen, jolleivät tällaiset tilaisuudet olisi määritelty osaksi toimintavelvollisuutta.

Ehdotetun lain 17 §:ssä säädetään tilapäisestä poikkeamisesta toimeenpanosuunnitelmaan sisältyvästä velvollisuudesta. On selvää, että tällaisissa äkillisissä ja ennalta arvaamattomissa tilanteissa tuomitulla olisi mahdollisuus poistua asunnostaan tai jäädä asuntoonsa toimintavelvollisuudesta huolimatta. Tuomittu olisi velvollinen viivytyksetä ilmoittamaan tästä Rikosseuraamuslaitokselle.

Asunnolla tarkoitetaan tuomittun tai hänen avio- tai avopuolisonsa taikka muun läheisensä omistamaa tai vuokraamaa asuntoa. Asunto voisi olla myös alivuokralaissuhteen perusteella tuomittun hallinnassa oleva asun-

non osa. Muulla asumispaikalla tarkoitetaan esimerkiksi asuntolaa tai päihdekuntoutuslaitosta.

3 §. Toimintavelvollisuus. Pykälässä olisivat säännökset toimintavelvollisuudesta. Toimintavelvollisuus voisi koostua erilaisista toiminnoista ja sen tarkempi sisältö vahvistettaisiin 9 §:ssä tarkoitettua toimeenpanosuunnitelmassa. Koska toimintavelvollisuuden sisältö ja määrä vahvistettaisiin yksilöllisesti, pykälässä ei määriteltäisi täsmällisesti, minkälaista toimintaa toimintavelvollisuus voisi sisältää. Lisäksi lain 36 §:ssä ehdotetaan, että toimintavelvollisuudeksi hyväksyttävästä toiminnasta säädettäisiin tarkemmin valtioneuvoston asetuksella.

Toimintavelvollisuus voisi koostua esimerkiksi työssäkäynnistä, opiskelusta tai kuntoutuksesta. Olisi myös mahdollista, että velvollisuus koostuisi erilaista osioista kuten opiskelusta ja päihdekuntoutukseen tai — palveluihin osallistumisesta. Toimintavelvollisuus voisi olla myös etätyötä, mutta tällöin pitäisi huolehtia, että tuomittu saisi poistua asuntonsa ulkopuolelle muilla perusteilla.

On selvää, ettei virkarikoksesta tuomittu voisi valvontarangaistusta suorittaessaan hoitaa virkaansa. Muutoinkin julkisen viran tai toimen hoitaminen edellyttää virkamieheltä sellaista luotettavuutta, ettei viran hoitaminen valvontarangaistusta suoritettaessa yleensä tule kysymykseen, vaikkei rikoksentehtäjä olisikaan tuomittu virkarikoksesta. Tältä osin noudatettaisiin samoja periaatteita, joita noudatetaan vankeusrangaistukseen tuomittun siviilityön tekemisessä (HE 263/2005 vp, s. 163).

Toimintakykyä ja sosiaalisia valmiuksia ylläpitävällä tai edistävällä toiminnalla tarkoitetaan esimerkiksi Rikosseuraamuslaitoksen järjestämiä tai hyväksymiä toimintaohjelmia. Tällainen toiminta voisi olla muutakin tavoitteellista ja suunniteltua toimintaa kuten käyntejä työvoimatoimistossa tai A-klinikalla taikka liikuntaa, esimerkiksi uimahallissa käyntejä. Myös toimintakyvyn ylläpitäminen voidaan lukea toimintavelvollisuuden täyttämiseksi.

Pykälän 2 momentissa ehdotetaan säädettäväksi toimintavelvollisuuden viikoittaisesta vähimmäis- ja enimmäisajasta, jotka olisivat 10 ja 40 tuntia. Matka-aika toimintavelvolli-

suuden suorittamispaikalle luettaisiin toimintavelvollisuuden täyttämisaikaan. Toimintavelvollisuuden suorittamisaikaan ei sen sijaan luettaisi henkilökohtaisten asioiden hoitamiseen varattavaa aikaa. Jos mahdollista, toimintavelvollisuus tulisi jakaa viikon eri päiville siten, että tuomittu voisi poistua asuntonsa ulkopuolelle viikon jokaisena päivänä. Jatkuva ja katkeamaton oleskelu kotona tai muussa asuinpaikassa ei yleensä edistä tuomitun sosiaalista selviytymistä.

Toimintavelvollisuus voitaisiin erityisistä syistä vahvistaa pitemmäksi kuin 40 tuntia viikossa pykälässä mainituista syistä. Tällöinkään velvoitetta ei saisi vahvistaa suuremmaksi kuin 50 tunniksi. Esimerkiksi pitkä matka toimintavelvollisuuden suorittamispaikalle voisi aiheuttaa vahvistamisen enintään 50 tunniksi. Muulla vastaavalla seikalla tarkoitetaan esimerkiksi ajoittaisia ylitöitä tai työvuorjaksoja, joista voisi aiheutua, että toimintavelvollisuus tulisi vahvistaa suuremmaksi kuin 40 tunniksi. Toiminnan sisällöllä tarkoitetaan esimerkiksi tilannetta, jossa tuomitulle normaalin työssäkäynnin lisäksi asetetaan velvollisuus osallistua päihteettömyyttä vahvistavaan toimintaohjelmaan.

Koska valvontarangaistuksen olennaisena sisältönä on pysyä asunnossa, valvontarangaistuksen toimintavelvollisuudeksi ei soveltuisi sellaisen työn tekeminen, joka edellyttää matkustamista, jos matkutyöstä aiheutuu tarve yöpyä kodin ulkopuolella.

Pykälän 3 momentissa ehdotetaan säädettäväksi toimintavelvollisuuden ajoittumisesta. Velvollisuus tulisi pyrkiä vahvistamaan sellaiseksi, että se voidaan täyttää kello 6:n ja kello 21:n välisenä aikana. Tästä voitaisiin toimeenpanosuunnitelmassa kuitenkin poiketa, jos toimintavelvollisuuden täyttäminen sitä yksittäisessä tapauksessa edellyttäisi. Tällainen tilanne olisi esimerkiksi vuorotyö.

4 §. Poistuminen asunnosta. Pykälässä säädettäisiin asunnosta poistumisesta. Lähtökohdana olisi, ettei tuomittu saisi poistua asumispaikastaan muutoin kuin ennalta sovitun mukaisesti. Poistumiset kirjattaisiin toimeenpanosuunnitelmaan ja sitä täydentävään viikoitaiseen suunnitelmaan, joista säädetään ehdotetun lain 9 §:ssä. Koska velvollisuutta pysyä asunnossa valvotaan automaattisiin hälytyk-

siin perustuvalla tekniikalla, tavoitteena olisi, että poikkeamia olisi vähän.

Yksittäistapauksissa asunnossa pysymisen velvollisuudesta voitaisiin antaa lupa poiketa myös ehdotetun lain 17 §:ssä tarkoitetuissa tilanteissa.

5 §. Täytäntöönpanosta vastaavat viranomaiset. Ehdotetussa pykälässä säädettäisiin niistä viranomaisista, jotka vastaavat täytäntöönpanosta. Rikosseuraamuslaitos toimisi ylitäytäntöönpanijana ja ulosottomies alitäytäntöönpanijana. Pykälä sisältäisi myös asetuksen antamista koskevan valtuussäännöksen.

6 §. Valvonta. Pykälään ehdotetaan säännökset valvontarangaistuksen valvontatavoista. Yleisperusteluiden jaksoissa 2.2 ja 3.2. on selostettu erilaisia teknisiä valvontatapoja. Yleisimmät valvontamuodot ovat radiotaajuustekniikkaan perustuva nilkka- tai rannepanta, satelliittitekniikkaan perustuva GPS-valvonta ja maanpäällisiin tukiasemiin perustuva GSM-valvonta. Nämä valvontamuodot on myös mahdollista yhdistää.

Koska tekninen kehitys on nopeaa, laissa ei ehdoteta mitään yksilöityä eikä yksinomaista teknistä valvontatapaa. Ehdotuksen mukaan valvonta voitaisiin järjestää tuomitun asuntoon asennettavilla, tuomitun haltuun annettavilla tai tuomitun ranteeseen, nilkkaan taikka vyötärölle liitettävillä teknisillä laitteilla taikka näiden yhdistelmillä. Säännös oikeuttaisi ainoastaan kehon päälle liitettävien laitteiden käytön. Säännös ei siis oikeuttaisi esimerkiksi mikrosirun tai muun vastaavan valvontalaitteen asentamista tuomitun ihon alle. Radiotaajuustekniikkaa käytettäessä lähtökohdana olisi, että tuomitulla olisi panta nilkkaansa tai ranteessaan ja hänen asunnossaan olisi vastaanotin, joka rekisteröi asunnossa pysymisvelvollisuuden noudattamista.

Laitteiden yhdistelmällä tarkoitetaan sitä, että tuomitulla voisi nilkkapannan lisäksi olla GPS- tai GSM-tekniikkaan perustuva valvontalaite mukanaan, kun hän on asuntonsa ulkopuolella.

Olennainen osa valvontaa olisivat täytäntöönpanoviranomaisen valvontakäynnit tuomitun asunnossa ja toimintavelvollisuuden suorituspaikalla. Ehdotetun pykälän 2 momentissa olisi valvontakäyntejä koskeva yleissäännös. Valvonnan riittävyttä tulisi

arvioida tuomitun yksilöllisesti arvioidun valvonnan ja tuen tarpeen perusteella.

Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi, että täytäntöönpanoviranomaisella ja apuvalvojalla olisi oikeus päästä tuomitun asuntoon tai muuhun ehdotetun lain 2 §:n 1 momentissa tarkoitettuun asuinpaikkaan. Tuomitun velvollisuudesta päästää Rikosseuraamuslaitoksen virkamies ja apuvalvoja asuntoon ehdotetaan säädettäväksi selvyiden vuoksi erikseen myös lain 13 §:n 7 kohdassa.

Myös muiden tuomitun kanssa samassa asunnossa asuvien täysi-ikäisten henkilöiden antama suostumus on valvontarangaistuksen edellytyksenä. Tästä säädettäisiin rikoslain 6 luvun 11 a §:n 2 momentissa ja ehdotetun lain 8 §:ssä. Ehdotetun 8 §:n 3 momentin mukaan valvontarangaistus selvitykseen tulisi sisällyttää sekä samassa asunnossa asuvien suostumus asunnon käyttämiseen valvontarangaistuksen täytäntöönpanossa että suostumus päästää täytäntöönpanoviranomainen asuntoon täytäntöönpanoon liittyvien valvontakäyntien yhteydessä.

Valvontakäyntien lisäksi tuomittu voitaisiin velvoittaa saapumaan Rikosseuraamuslaitoksen yksikköön valvontatapaamiseen. Tästä ehdotetaan säädettäväksi lain 13 §:n 4 kohdassa.

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan lisäksi säännöstä valvontakäyntien tekemisestä toimintavelvollisuuden suorittamispaikkaan. Pykälään ehdotetaan lisäksi yleissäännöstä valvonnessa noudatettavasta hienotunteisuusperiaatteesta. Ehdotettu säännös, joka sisältää velvoitteen välttää aiheetonta huomion herättämistä olisi sama kuin esitutkinta- ja pakkokeinotoimikunnan (KM 2009:2) ehdotama säännös pakkokeinolain 1 luvun 4 §:ssä. Ehdotetussa säännöksessä ei ole kuitenkaan mainintaa hienotunteisuudesta. Ehdotetun momentin toinen virke vastaisi sisältöään vankeuslain 1 luvun 6 §:n 3 momenttia sillä erolla, ettei ehdotetussa säännöksessä olisi mainintaa puolustettavuudesta. Puolustettavuus liittyy oleellisesti voimakeinojen käyttöön, johon Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehillä ei olisi toimivaltaa valvontarangaistuksen täytäntöönpanossa.

2 luku

Valvontarangaistuksen edellytysten selvittäminen

7 §. Edellytysten selvittäminen ja toimeenpanosuunnitelma. Pykälässä olisivat säännökset siitä, miten valvontarangaistuksen edellytykset selvitetään ja mitä tuomioistuimeen annettava toimeenpanosuunnitelma sisältää. Tämä suunnitelma olisi tärkeä, koska selvitys toimisi tuomioistuimen harkinnan perusaineistona.

Ehdotetun pykälän mukaan selvityksen tekeminen käynnistyisi joko syyttäjän tai tuomioistuimen pyynnöstä. Ehdotettu säännös vastaisi nykyistä menettelyä yhdyskuntapalveluun tuomitsemisessa. Selvityksen tarkoituksena olisi kartoittaa sellaiset rikoksesta epäillyn henkilökohtaiset olosuhteet, joilla on merkitystä valvontarangaistuksen tuomitsemisen kannalta sekä muut valvontarangaistuksen edellytykset.

Selvityksen tulisi ensinnäkin sisältää epäillyn suostumus mahdollisen rangaistuksen tuomitsemiseen valvontarangaistuksena. Suostumuksen pitäisi perustua tietoon, mikä tarkoittaa, että epäillylle olisi selostettava, mitä valvontarangaistuksen toimeenpano vaatii. Yleisperusteluiden kohdassa 3.1 on todettu, että valvontarangaistus on vaativa seuraamus. Rikoksesta epäillyn informoinnista olisi erillinen säännös menettelyä koskevassa 8 §:ssä.

Ehdotetun 7 §:n mukaan selvitys sisältäisi neljä Rikosseuraamuslaitoksen tekemää arviota, jotka koskisivat asunnon soveltuvuutta, toimintavelvollisuuden täyttämistä, liikkumista asuinpaikan ulkopuolella sekä rikoksentekijän henkilökohtaisia olosuhteita ja kykyä selviytyä rangaistuksesta.

Selvitykseen tulisi merkitä myös Rikosseuraamuslaitoksen tiedossa olevat valvontarangaistukset. Tämä on tärkeää, sillä ehdotetun lain 22 §:ssä on asetettu yhteensä vuoden enimmäismäärä samaan aikaan täytäntöönpanossa oleville valvontarangaistuksille.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin Rikosseuraamuslaitoksen lausunnosta, jonka tulisi sisältää selvitykseen. Lausunto sisältäisi myös Rikosseuraamuslaitoksen kokonaisarvion siitä, onko valvontarangaistuksen tuomitseminen perusteltua. Lausunnossa tulisi edellytysten lisäksi erityisesti kiinnittää eri-

tyisesti huomiota siihen, edistääkö tai ylläpitääkö valvontarangaistukseen määrääminen tuomitun sosiaalista selviytymistä. Selvitys ja suunnitelma olisivat vakiomallin mukaisia. Lomakkeen sisällöstä annettaisiin tarkemmat säännökset valtioneuvoston asetuksella ehdotetun lain 36 §:n nojalla.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin selvitykseen liitettävästä toimeenpanosuunnitelmasta, joka sisältää tiedot valvontarangaistuksen suorittamiseen tarkoitetusta asunnosta, toimintavelvollisuuden sisällöstä ja määrästä sekä toimintavelvollisuuden edellyttämästä liikkumisesta asunnoksi määritellyn paikan ulkopuolella. Suunnitelma sisältäisi siten niin täsmällisesti määritetyn sisällön valvontarangaistukselle kuin tässä vaiheessa olisi mahdollista.

Toimintavelvollisuus tulisi määritellä mahdollisimman täsmällisesti jo selvitysvaiheessa, koska se helpottaisi tuomioistuimen harkintaa. Jos esimerkiksi jo havaittaisiin, ettei toimintavelvollisuudesta pystytä suoriutumaan 3 §:ssä tarkoitetussa 50 tunnissa viikossa esimerkiksi rikoksesta epäillyn matkayön vuoksi, toimeenpanosuunnitelman tekemisestä tulisi luopua.

8 §. *Menettely edellytysten selvittämisessä ja toimeenpanosuunnitelmaa tehtäessä.* Pykälän 1 momentissa ehdotetaan säädettäväksi rikoksesta epäillyn kuulemisesta. Edellä 7 §:n perusteluissa on selostettu, että suostumuksen pitäisi olla tietoon perustuva, mikä velvoittaisi Rikosseuraamuslaitoksen selvittämään rikoksesta epäillylle valvontarangaistuksen sisältöä ja tuomitulle asetettuja velvollisuuksia mahdollisimman seikkaperäisesti. Tämä olisi tärkeää sen vuoksi, että tarpeettomat keskeytykset voitaisiin välttää, jos tuomittu jo selvitysvaiheessa osaa varautua siihen, että valvontarangaistus on vaativa seuraamus.

Pykälän 3 momenttiin ehdotetaan säännöksiä ala-ikäisten asunnossa asuvien henkilöiden huomioon ottamisesta. Ehdotetun säännöksen mukaan 12 vuotta täyttäneelle tulisi antaa tilaisuus tulla kuulluksi. Tätä nuoremman lapsen mielipide olisi jätettävä lastensuojeluviranomaisten selvittäväksi lastensuojelulain 20 §:n mukaisesti. Tämän säännöksen mukaan lapsen toivomukset ja mielipide on selvitettävä ja otettava huomioon

lapsen iän ja kehitystason edellyttämällä tavalla. Lapsen mielipide on selvitettävä hienovaraisesti sekä siten, että tästä ei aiheudu tarpeettomasti haittaa lapsen ja hänen vanhempiansa tai muiden läheisten ihmisten välisille suhteille. Lapsen mielipiteen selvittämisen tapa ja pääasiallinen sisältö on kirjattava lasta koskeviin asiakirjoihin. Lapsia koskevissa asioissa Rikosseuraamuslaitoksen on oltava yhteydessä lastensuojeluviranomaisiin.

3 luku **Valvontarangaistuksen täytäntöönpano**

9 §. *Toimeenpanosuunnitelman täsmentäminen.* Täsmennetty toimeenpanosuunnitelma olisi asiakirja, joka olisi täytäntöönpanon perustana ja joka sisältäisi koko valvontarangaistusaikaa koskevat määräykset valvontarangaistuksen suorittamisesta.

Toimeenpanosuunnitelman täsmentämiseen ja vahvistamiseen olisi ryhdyttävä viipymättä, kun valvontarangaistusta koskeva tuomio on tullut täytäntöönpanokelpoiseksi. Täytäntöönpanoon voitaisiin ryhtyä myös käräjäoikeuden tuomion perusteella, jos tuomittu olisi kirjallisesti suostunut täytäntöönpanoon. Säännös täytäntöönpanon aloittamisesta käräjäoikeuden tuomion nojalla olisi ehdotetun lain 12 §:ssä.

Täsmennetty suunnitelma sisältäisi ensinnäkin valvontarangaistuksen alkamis- ja päättymispäivän. Alkamispäivän määräytymistä koskeva säännös olisi ehdotettavan lain 11 §:n 2 momentissa. Tämän säännöksen mukaan valvontarangaistuksen suorittaminen alkaisi toimeenpanosuunnitelman vahvistamisen jälkeen sinä päivänä, jona täytäntöönpanossa tarpeelliset tekniset valvontavälineet on asennettu tai annettu tuomitun haltuun.

Pykälän 1 momentin 1—7 kohdissa ehdotetaan säädettäväksi asunnosta, toimintavelvollisuudesta, valvonnasta, velvollisuudesta pysyä asunnossa, liikkumisesta asunnon tai muun lain 2 §:ssä tarkoitetun asumispaikan ulkopuolella, sosiaalisen selviytymisen tukitoimista sekä henkilökohtaisten asioiden hoitamisesta. Lähtökohtana olisi, että toimeenpanosuunnitelma ja sen pohjalta laadittava viikoittainen aikataulu olisi niin yksityiskohtainen, että valvontarangaistusta suorittava

tietäisi päiväjärjestyksensä ja velvollisuutensa täsmällisesti ja tarkasti.

Pykälän 1 momentin 8 kohtaan ehdotetaan säännöstä, jonka mukaan suunnitelma voisi sisältää muitakin täytäntöönpanolle välttämättömiä ehtoja. Tällaisia ehtoja olisivat esimerkiksi määräykset siitä, miten tuomitun on ilmoitettava Rikosseuraamuslaitokselle 23 §:ssä tarkoitetusta suostumuksen peruuttamisesta tai asuinpaikan vaihtumisesta tai olosuhteiden muuttumisesta valvontarangaistuksen suorittamiseen tarkoitetussa asunnossa tai sairastumisesta taikka muusta vastaavasta velvoitteiden täyttämiseen vaikuttavasta tilanteesta.

Samoin kuin tuomioistuimen ratkaisun pohjana oleva 7 §:ssä tarkoitettu suunnitelma, myös täsmennetty toimeenpanosuunnitelma olisi vakiomuotoinen ja sen sisällöstä säädettäisiin tarkemmin valtioneuvoston asetuksella ehdotetun lain 36 §:n valtuussäännöksen nojalla.

10 §. Toimeenpanosuunnitelman muuttaminen. Lähtökohtana olisi, että toimeenpanosuunnitelmaa ei muutettaisi täytäntöönpanon aikana. Käytännössä saattaisi kuitenkin ilmetä tilanteita, joissa olosuhteet muuttuisivat tuomitusta riippumattomista syistä siten, että toimeenpanosuunnitelmaa olisi välttämätöntä muuttaa. Tällainen olosuhteiden olennainen muutos voisi olla esimerkiksi tuomitun irtisanominen tai lomautus taikka hänen käytettävissään olevan asunnon vuokrasuhteen päättymisen. Muulla hyväksyttävällä syyllä tarkoitetaan tuomitusta itsestään aiheutuvasta syystä tapahtuvaa seikkaa, esimerkiksi työpaikan vaihtoa taikka muuttoa toiselle paikakunnalle.

Jos tässä pykälässä tarkoitettut seikat olisivat väliaikaisia, kuten esimerkiksi lomautus useimmiten on, olisi mahdollista myös keskeyttää valvontarangaistuksen täytäntöönpano 21 §:ssä tarkoitettulla tavalla. Keskeytys olisi perusteltua esimerkiksi tilanteessa, jossa tuomittu on lomautettu useiksi viikoiksi, eikä hänelle voida täksi ajaksi järjestää muuta toimintavelvollisuutta. Ensisijaisesti tulisi pyrkiä muuttamaan toimeenpanosuunnitelmaa.

11 §. Valvontarangaistuksen suorittamisaika. Pykälän 1 momenttiin ehdotetaan säännöstä siitä, että täytäntöönpano olisi aloitet-

tava viipymättä, kun tuomio on tullut täytäntöönpanokelpoiseksi. Lähtökohtana olisi 1 momentin mukaan, että rangaistus olisi suoritettava loppuun vuoden kuluessa. Tästä poikkeuksena olisivat pykälän 3 momentissa tarkoitettut tilanteet, joissa täytäntöönpanon aloittaminen on kielletty tai täytäntöönpano keskeytetty.

Pykälän 2 momentissa olisi säännös valvontarangaistuksen suorittamisen aloittamisesta. Suorittamisaika alkaisi kulua sinä päivänä, kun valvontavälineet on asennettu ja annettu tuomitun haltuun. Täytäntöönpanon alkamispäivä ja vahvistamispäivä olisi merkittävä täsmennettyyn toimeenpanosuunnitelmaan. Tästä olisi säännös 9 §:ssä.

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan lisäksi säännöstä siitä, että Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehellä olisi oikeus päästä asuntoon teknisten valvontavälineiden asentamista, korjaamista tai poistamista varten.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin niistä tilanteista, joissa vuoden enimmäisaika ei kulu. Mainittuun enimmäisaikaan ei luettaisi aikaa, jonka valvontarangaistus on ollut keskeytettynä tai sen aloittaminen olisi kielletty 19 §:ssä tarkoitetusta syystä. Ehdotetussa 19 §:ssä säädetään kahdesta keskeytystilanteesta tai kieltotilanteesta. Ensinnäkin tuomittu saattaa ilman hyväksyttävää syytä jättää rangaistuksen suorittamisen kesken tai olla kokonaan aloittamatta sitä. Enimmäisaikaan luettava aika ei kuluisi näissä tilanteissa, jos tuomioistuin katsoisi, että tuomitulla on ollut menettelyynsä hyväksyttävä syy eikä muuntaisi rangaistusta ehdottomaksi vankeusrangaistukseksi. Toinen tilanne koskee tapausta, jossa tuomitun epäillään rikkoneen törkeästi velvollisuuksiaan, jolloin Rikosseuraamuslaitoksen olisi ryhdyttävä toimenpiteisiin asian saattamiseksi tuomioistuimen käsiteltäväksi. Jos syyttäjä tai tuomioistuin katsoisi, ettei tuomittu ole rikkonut velvollisuuksiaan 19 §:ssä tarkoitettulla tavalla, tuomittu jatkaisi valvontarangaistuksen suorittamista. Vuoden määräaikaan ei laskettaisi asian käsittelyyn kulunutta aikaa.

Vuoden määräaikaan ei luettaisi myöskään aikaa, joka kuluu sellaisessa tilanteessa, jossa syyttäjä on ilmoittanut syyttävänsä tuomittua uuden rikoksen johdosta, mutta tuomioistuin sallii suorittamisen jatkuvan.

Pykälän 3 momentissa vuoden määräaikaan lukematta jätettävällä ajalla tarkoitettaisiin sitä aikaa, joka kuluu Rikosseuraamuslaitoksen keskeytystä tai aloittamisen kieltämistä taikka jatkamista koskevasta päätöksestä syyttäjän tai tuomioistuimen tekemään päätökseen täytäntöönpanon jatkamisesta.

Viittaus ehdotetun lain 21 §:n 1 momenttiin tarkoittaa, ettei vuoden määräaika kuluisi myöskään sinä aikana, jona valvontarangaistuksen suorittaminen olisi tilapäisesti keskeytetty hyväksyttävän esteen vuoksi.

12 §. Täytäntöönpanon aloittaminen käräjäoikeuden tuomion perusteella. Säännös sisältäisi mahdollisuuden aloittaa täytäntöönpano tuomitun kirjallisen suostumuksen perusteella ennen kuin tuomio on saanut lainvoiman. Säännös vastaisi yhdyskuntapalvelusta annetun lain 5 §:n 2 momenttia. Edellytyksenä on, että tuomittu on tyytynyt tuomioon siltä osin kuin hänet on tuomittu valvontarangaistukseen. Jos valvontarangaistukseen tuomittu kuitenkin myöhemmin muutoksenhaun johdosta tuomittaisiin muuhun rangaistukseen, jo täytäntöönpantu valvontarangaistusta vastaava osa olisi otettava vähennyksenä huomioon. Tästä säädettäisiin ehdotetun lain 28 §:n 2 momentissa.

13 §. Valvontarangaistukseen tuomitun yleiset velvollisuudet. Tuomitun velvollisuuksista ehdotetaan säädettäväksi 13—15 §:ssä. Ehdotettu 13 § sisältäisi yleiset velvollisuudet, 14 § päihteettömyyteen liittyvät velvoitteet ja 15 § päihteettömyyden valvontaan liittyvät velvollisuudet.

Ehdotettu pykälä sisältäisi seitsemän valvontarangaistukseen tuomitulle asetettua velvollisuutta.

Tuomittu olisi ensinnäkin velvollinen osallistumaan täsmennetyn toimeenpanosuunnitelman laatimiseen.

Pykälän 2 kohdan mukaan tuomittu olisi velvollinen osallistumaan toimintaan ja pysymään asunnossaan. Molemmat velvoitteet määriteltäisiin täsmällisesti lain 9 §:ssä tarkoitettussa toimeenpanosuunnitelmassa. Nämä velvoitteet kuuluvat sinänsä myös pykälän seuraavan 3 kohdassa tarkoitettujen velvollisuuden piiriin, mutta näiden kahden velvoitteen tärkeyden vuoksi niistä ehdotetaan säädettäväksi omana erillisenä kohtanaan. Tällä olisi myös tiedotuksellista merkitystä.

Pykälän 3 kohta sisältäisi yleissäännöksen, jonka mukaan tuomittu olisi velvollinen noudattamaan 9 §:ssä tarkoitettua toimeenpanosuunnitelmaa ja sen nojalla laadittua viikoittaista aikataulua. Täsmennetyn suunnitelman sisältämät asiat on säännelty ehdotetun lain 9 §:ssä. Asiakirjojen tarkemmasta sisällöstä olisi tarkoitus säätää valtioneuvoston asetuksella ehdotetun lain 36 §:n nojalla.

Pykälän 4 kohdassa säädettäisiin tuomitun velvollisuudesta osallistua valvontatapaamiisiin. Tapaaminen voitaisiin järjestää joko tuomitun asunnossa, toimintavelvollisuuden suorittamispaikalla tai Rikosseuraamuslaitoksen yksikön toimintapisteessä. Lisäksi pykälän 5 kohdassa säädettäisiin muunlaista yhteydenpitoa koskevasta yhteydenpitovelvollisuudesta. Tällainen yhteydenpito voitaisiin hoitaa esimerkiksi puhelimitse.

Ehdotetun pykälän 6 kohta sisältäisi huolellisuusvelvoitteen, jonka mukaan tuomittu olisi velvollinen käsittelemään valvontavälineitä huolellisesti ja noudattamaan niiden käytöstä annettuja ohjeita. Tuomittua tulisi opastaa välineiden oikeaan käyttöön, vaikka tarkoituksena on, että valvontavälineet olisivat mahdollisimman helppokäyttöisiä. Ohjeet olisi hyvä antaa kirjallisina.

Pykälän 7 kohdassa olisi täytäntöönpanon valvonnan kannalta tärkeä säännös, joka velvoittaisi tuomitun päästämään asuntoonsa Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehen, yleensä siis valvojan. Kysymys voisi olla myös muusta Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehestä, jollainen voisi olla esimerkiksi valvontalaitteiden asennuksesta vastaava virkamies. Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi erikseen myös siitä, että tuomitulle asetettu velvollisuus päästää asuntoon koskisi myös tuomitulle määrättyä apuvalvojaa.

14 §. Päihteettömyys. Valvontarangaistukseen liittyisi olennaisena osana tuomitun velvollisuus pidättäytyä käyttämästä huumausainelain (373/2008) 3 §:n 1 momentissa tarkoitettua huumausainetta, alkoholia ja muuta päihdyttävää ainetta. Yleisperusteluissa selostetuista syistä säännös olisi ehdoton, joten vähäinkin käyttö olisi kiellettyä. Päihteettömyysvelvoitteen noudattamista valvottaisiin ehdotetun lain 15 §:ssä tarkoitettulla tavalla.

15 §. Päähteettömyyden valvonta. Pykälään ehdotetaan säännöksiä päähteettömyyden noudattamisen valvonnasta. Päähteettömyyttä valvottaisiin puhalluskokein ja virtsa- ja sylkinäyttein. Puhalluskoe ja virtsa- ja sylkinäytettä voitaisiin vaatia valvontakäynnin yhteydessä toimintavelvollisuuden suorituspaikalla tai tuomitun asunnossa. Virtsanäytteen antamista varten tuomittu voitaisiin velvoittaa myös saapumaan terveystieteiden keskuksen, päihdehuoltolain mukaiseen yksikköön tai Rikosseuraamuslaitoksen yksikköön.

Pykälän 1 momentin säännöksen perusteella tuomittu voitaisiin velvoittaa päähteettömyyden valvomiseksi antamaan virtsa- tai sylkinäyte tai suorittamaan puhalluskoe vääditteä. Velvollisuus alistua päähteettömyyden valvontaan olisi riippumaton siitä, epäiltäisiinkö tuomitun päähteiden käytöstä yksittäisessä tilanteessa. Tämän momentin nojalla toteutettava päähteettömyyden valvonta ei edellyttäisi epäilyä päihtymyksestä, vaan näyte voitaisiin velvoittaa antamaan tai puhalluskoe suorittamaan pistokokeena otettavat.

Pykälän 2 momentissa olisi säännös päähteettömyyden valvonnasta, kun tuomittu olisi ulkonaisista merkeistä päätellen alkoholin vai muun päihdyttävän aineen vaikutuksen alainen.

Pykälän 3 momenttiin ehdotetaan säännökset niistä toimenpiteistä, joihin 1 ja 2 momentissa tarkoitettu päihdevalvonta antaisi aiheutta. Jos sylki- tai virtsanäyte osoittautuisi positiiviseksi, sen tulos olisi varmistettava. Varmistus tulisi tehdä laboratoriossa, joka täyttää huumausainetestien tekemisestä säädettyt laatuvaatimukset. Tällaisten testien laatuvaatimuksista säädetään nykyisin huumausainetestien tekemisestä annetun valtioneuvoston asetuksen (218/2005) 3 §:ssä.

Jos tuomitun todetaan puhallusnäytteen perusteella olevan alkoholin vaikutuksen alainen, Rikosseuraamuslaitoksen olisi ryhdyttävä 18 tai 19 §:n mukaisiin toimenpiteisiin. Ehdotetun lain 18 §:ssä säädetään velvollisuuksien rikkomisesta ja kirjallisen varoituksen antamisesta. Ehdotetun lain 19 §:ssä olisi säännös törkeästä velvollisuuksien rikkomisesta.

Päähteettömyysvelvoitteen rikkomisen seuraamukset riippuisivat jossain määrin rikko-

muksen laadusta ja sen uusimisesta. Jos päihtymystila olisi puhallusnäytteen perusteella vahva, kyseessä olisi törkeä velvollisuuksien rikkominen. Tällöin tulisi ryhtyä 19 §:ssä tarkoitettuihin toimenpiteisiin eli saattaa asia tuomioistuimen käsiteltäväksi. Jos kyseessä olisi hyvin lievä päihtymystila, tuomitulle voitaisiin ensimmäisellä kerralla antaa kirjallinen varoitus. Ehdotetun lain 19 §:stä seuraisi, että jos päähteettömyysvelvoitteen rikkominen tuomitulle annetusta kirjallisesta varoituksesta huolimatta toistuisi, vaikka lieväkin, sitä pidettäisiin törkeänä velvollisuuksien rikkomisena. Tällöin asia tulisi saattaa tuomioistuimen käsiteltäväksi.

Huumausaineiden käyttö on rikos, joka on kriminalisoitu rikoslain 50 luvun 2 a §:ssä. Jos virtsanäytteen varmistus osoittaa tuomitun käyttäneen huumausainetta tai lääkeainetta muutoin kuin mihin tuomitulla on oikeus, Rikosseuraamuslaitoksen tulisi ryhtyä toimenpiteisiin asian saattamiseksi tuomioistuimen käsiteltäväksi. Menettely poikkeaisi siis edellä selostetusta alkoholinkäyttökieltoa koskevasta menettelystä, jolloin hyvin lievää alkoholisti aiheutuneesta päihtymystilasta voitaisiin ensimmäisellä kerralla antaa kirjallinen varoitus. Sama voisi koskea reseptilääkkeiden väärinkäyttöä.

Jos sylki- tai virtsanäytteen varmistus osoittaisi tuomitun käyttäneen huumausainetta eli siis syyllistyneen rikokseen, Rikosseuraamuslaitoksen tulisi ryhtyä toimenpiteisiin asian saattamiseksi tuomioistuimen käsiteltäväksi. Menettelystä vankeudeksi muuntamisessa säädettäisiin 25 ja 26 §:ssä, joiden sisältöä selvitetään näiden pykälien perusteissa. Tuomioistuimella olisi kuitenkin asiassa vapaa harkintavalta.

Tuomitulla olisi oikeus käyttää lääkärin hänelle määräämiä lääkkeitä, mutta hänellä olisi velvollisuus todistaa, että hänellä on tällainen lääkemääräys. Lääkettä pitäisi kuitenkin käyttää lääkärin antaman määräyksen mukaisina määrinä tai annoksina. Säännöksessä olevalla viittauksella ”muutoin kuin mihin hänellä on oikeus” tarkoitetaan tilannetta, jossa tuomittu käyttäisi lääkkeitä huumautumistarkoituksessa eli enemmän kuin lääkemääräyksessä on määrätty. Rikoksesta epäillylle asetettua velvollisuutta antaa tarpeelliset tiedot lääkityksestään on selostettu

edellä 8 §:n perusteluissa. Tiedot olisi päivitettävä, jos lääkitys muuttuu valvontarangaistuksen suorittamisen aikana.

Päihteettömyyden valvonta voitaisiin suorittaa siten, että Rikosseuraamuslaitoksen virkamies läsnä ollen vaatii tuomitulta puhalluskokeen suorittamista taikka sylki- tai virtsanäytteen antamista. Päihteettömyyden valvonta voitaisiin tulevaisuudessa suorittaa myös etävalvontana, esimerkiksi siten että Rikosseuraamuslaitoksen virkamies soittaa puhelimitse tuomitulle ja velvoittaa tämän suorittamaan puhalluskokeen tätä tarkoitusta varten asennetulla laitteella. Kuten yleisperusteluiden jaksoissa 2.2 ja 3.2 on selostettu, tällaisia laitteita on jo saatavilla ja ne mittavat hyvin vähäisiäkin hengitysilman alkoholi- pitoisuuksia.

Jos tuomittu kieltäytyisi puhalluskokeesta taikka sylki- tai virtsanäytteen antamisesta, häneltä voitaisiin määrätä otettavaksi verikoe. Säännös vastaisi vankeuslain 16 luvun 7 §:n 4 momentin säännöstä.

Henkilötietojen käsittelystä rangaistusten täytäntöönpanossa annetun lain (422/2002) 20 §:n 1 momentin mukaan yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanotehtävissä toimivalla Kriminaalihuoltolaitoksen virkamiehellä on salassapitosäännösten estämättä oikeus saada valtion ja kunnan viranomaisilta tehtävänsä hoitamista varten tarpeelliset tiedot muun muassa henkilön päihteiden käytöstä.

16 §. Turvatarkastus. Pykälään ehdotetaan säännöstä turvatarkastuksesta. Säännös olisi sisällöltään ja laajuudeltaan vastaava kuin muun henkilön turvatarkastusta koskeva säännös vankeuslain 17 luvun 2 §:n 1 ja 2 momentissa. Turvatarkoituksen tarkoituksena olisi varmistaa valvontarangaistuksen täytäntöönpanon turvallisuus ja järjestyksen säilyminen. Turvatarkastuksella huolehdittaisiin myös Rikosseuraamuslaitoksen virkamiesten ja apuvalvojan turvallisuudesta valvontapaamisten ja asutun taikka muuhun asumispaikkaan kohdistuvien valvontakäyntien yhteydessä.

Turvatarkastuksessa pyritäisiin varmistamaan, ettei tuomitulla ole hallussaan aineita tai esineitä, joista saattaa aiheutua vaaraa henkilön turvallisuudelle tai joiden hallussapito on kielletty laissa tai lain nojalla.

Kielletyillä aineilla tarkoitetaan esimerkiksi huumausaineita. Kielletyillä esineillä tarkoitettaisiin huumausaineiden käyttöön liittyviä ruiskuja ja neuloja. Henkilön turvallisuudelle vaaraa aiheuttavalla esineellä tarkoitetaan esimerkiksi ilman asianmukaista lupaa hallussa olevaa ampuma-asetta.

Tuomittu saataisiin tarkastaa myös hänen yllään olevia vaatteita koskettamalla. Tämä voitaisiin tehdä myös muualla kuin tuomitun asunnossa tapahtuvien valvontatapaamisten yhteydessä.

Pykälän 3 momentti sisältäisi säännöksen, jonka perusteella Rikosseuraamuslaitoksen virkamies voisi ottaa pois turvatarkastuksessa löydetty aineet ja esineet, joilla voidaan aiheuttaa vaaraa henkilön turvallisuudelle taikka joiden hallussapito on muuten laissa tai lain nojalla kielletty. Säännös vastaisi vankeuslain 17 luvun 4 §:n säännöstä. Säännöksen nojalla voitaisiin ottaa pois tuomitun hallusta esimerkiksi ilmaa lupaa pidetty ampuma-ase taikka hänen hallustaan löydetty huumausaineet. Säännös ei oikeuttaisi ottamaan pois esimerkiksi keittiöveitsiä. Esineet ja aineet luovutettaisiin poliisille, jos kyse olisi edellä mainituista esineistä tai aineista, joita tuomitulla ei olisi lain mukaan oikeutta pitää hallussaan. Velvollisuus luovuttaa huumausaineet poliisille perustuu huumausainelain (373/2008) 8 §:ään.

Pykälän 4 momentti sisältäisi 6 §:n 2 momenttia vastaavan säännöksen vähimmän haitan periaatteen noudattamisesta ja aiheuttoman huomion herättämisen välttämisestä.

17 §. Tilapäinen poikkeaminen velvollisuudesta osallistua toimintaan tai pysyä asunnossa. Ehdotettu säännös mahdollistaisi tilapäisen poikkeamisen toimintavelvollisuudesta ja velvollisuudesta pysyä asunnossa ennalta arvaamattoman tapahtuman vuoksi. Ennalta arvaamattomalla tapahtumalla tarkoitetaan esimerkiksi ylivoimaisen esteen kaltaisia tilanteita, kuten julkisen liikenteen ongelmista aiheutunutta myöhästymistä asunnolle palaamisessa tai toimintavelvollisuuden suorittamispaikalle saapumisessa. Tällainen tapahtuma voisi olla myös esimerkiksi tuomitun hoidossa olevan lapsen tai lähiomaisen äkillinen sairastuminen, tai esimerkiksi työpaikalla tapahtunut tulipalo tai vesivahinko, joka estää normaalin työssäkäynnin.

Tuomitun lyhytaikaiseksi arvioitu sairastuminen saattaisi muodostaa käytännössä esteen toimintavelvollisuuden noudattamiselle. Jos kyse olisi pitkäaikaisesta tai pitkäaikaiseksi arvioidusta sairaudesta, sovellettaisiin 20 §:n säännöstä valvontarangaistuksen väliaikaisesta keskeyttämisestä. Väliaikaisen keskeyttämisen enimmäisaika olisi yksi vuosi.

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan säännöstä siitä, että tuomitun tulisi ilman aiheutonta viivytystä ilmoittaa 1 momentissa tarkoitetusta tapahtumasta tai esteestä valvojalleen. Asiasta tehtäisiin erillinen päätös, jossa otettaisiin kantaa siihen, onko syy hyväksyttävä vai ei. Päätös asiasta voitaisiin tehdä tilanteesta ja olosuhteista riippuen ennen poikkeamista, sen aikana taikka jälkikäteen. Päättösvallasta säädettäisiin 31 §:ssä.

18 §. Velvollisuuksien rikkominen. Pykälässä olisivat säännökset velvollisuuksien rikkomisesta. Lähtökohtana olisi, että muussa kuin törkeässä velvollisuuksien rikkomistapauksessa tuomitulle annettaisiin ensin kirjallinen varoitus. Samalla tuomitulle tulisi ilmoittaa, että varoituksen noudattamatta jättämisestä eli yleensä siis uudesta rikkomuksesta seuraa asian saattaminen tuomioistuimen käsiteltäväksi.

Velvollisuuksien rikkomisena pidettäisiin esimerkiksi vähäistä poikkeamista viikko-ohjelmasta, vähäistä myöhästymistä sovitusta valvontatapaamisesta tai valvontalaitteiden varomatonta käsittelyä. Edellä 15 §:n perusteluissa on selostettu menettelyä tapauksissa, joissa puhalluskokeessa todetaan vähäisiä alkoholipitoisuuksia. Tällöinkin olisi ensimmäisellä kerralla mahdollista antaa tuomitulle kirjallinen varoitus.

Jos velvollisuuksien rikkominen toistuisi, sovellettaisiin 19 §:n säännöksiä.

19 §. Törkeä velvollisuuksien rikkominen. Ehdotetussa 19 §:ssä säädettäisiin törkeästä velvollisuuksien rikkomisesta. Törkeänä pidettäisiin myös toistuvaa velvollisuuksien rikkomista, vaikka kyseessä olisi kaksi lieväksi luokiteltavaa rikkomistapausta. Tällöin edellytyksenä olisi kuitenkin, että ensimmäisestä rikkomuksesta olisi annettu kirjallinen varoitus. Lisäksi vaadittaisiin, että rikkomukset ovat samoja tai samankaltaisia tekoja tai

laiminlyöntejä, esimerkiksi toistuva myöhästyminen valvontatapaamisesta.

Muulla tahallisella ja törkeällä rikkomisella tarkoitetaan esimerkiksi olennaista poikkeamista asunnossa pysymisen tai toimintaan osallistumisen velvollisuudesta. Tällaisena voitaisiin pitää esimerkiksi poistumista asunnon sijaintipaikkakunnalta tai toimintavelvollisuuden tahallista täyttämättä jättämistä ilman 17 §:ssä tarkoitettua ennalta arvaamatonta hyväksyttävää syytä. Myös muu kuin lievä alkoholista johtuva päihtymystila olisi velvollisuuksien törkeää rikkomista. Syyllistyminen rikokseen olisi ehdotetussa pykälässä tarkoitettua törkeää rikkomista. Selvytyden vuoksi asiasta ehdotetaan nimenomaisesti säädettäväksi pykälässä.

Jos tuomittu törkeästi rikkoo velvollisuuksiaan, Rikosseuraamuslaitoksen on ryhdyttävä toimenpiteisiin asian saattamiseksi tuomioistuimen käsiteltäväksi. Käytännössä muihin kuin sakolla rangaistaviin rikoksiin syyllistyminen johtaisi lähes aina täytäntöönpanon keskeyttämiseen ja valvontarangaistuksen muuntamiseen vankeudeksi.

Törkeään velvollisuuksien rikkomiseen rinnastettaisiin tilanne, jossa tuomittu ei ollenkaan aloita rangaistuksen suorittamista tai jättää suorittamisen kesken ilman hyväksyttävää syytä. Pykälässä olisi myös säännös valvontarangaistuksen aloittamisen kieltämisestä tai sen keskeyttämisestä pykälässä mainituissa tilanteissa.

20 §. Väliaikainen keskeytys. Jos tuomittu rikkoisi velvollisuuksiaan, rikkomuksen selvittäminen vaatisi joissakin tilanteissa aikaa. Esimerkiksi päihdetestien varmistus saattaa kestää joskus muutaman viikon. Tämän vuoksi pykälässä säädettäisiin mahdollisuudesta valvontarangaistuksen väliaikaiseen keskeyttämiseen. Tällainen keskeytys voisi olla enintään kuukauden pituinen.

21 §. Este valvontarangaistuksen suorittamiselle. Joissakin tilanteissa on käytännössä välttämätöntä, että valvontarangaistuksen suorittaminen voitaisiin keskeyttää tilapäisesti. Esteen pitäisi perustua hyväksyttävään syyhyn, jona pidettäisiin esimerkiksi tuomitun sairastumista tai häntä kohdannutta tapaturmaa.

Edellä 17 §:n perusteluissa on käsitelty tilapäistä poikkeamista asunnossa pysymisen

ja toimintaan osallistumisen velvollisuudesta. Ehdotetussa 21 §:ssä tarkoitettu este eroaisi 17 §:n tilanteesta erityisesti esteen ennakoidun keston perusteella. Ehdotetun 21 §:n este voisi kestää useita viikkoja tai kuukausia, kun 17 §:ssä tarkoitettussa tilanteessa olisi yleensä kyse muutaman päivän poikkeamisesta. Tilanteet eroavat myös siinä, että ehdotetussa 21 §:ssä tarkoitettussa tilanteessa valvontarangaistuksen suorittaminen keskeytyisi, kun taas 17 §:ssä tarkoitettussa tilanteessa suorittaminen jatkuisi lyhytaikaisista poikkeamisista huolimatta.

Koska pääperiaatteena rangaistusten täytäntöönpanossa on, että ne suoritetaan viivyttyä, pykälän 2 momentissa säädettäisiin vielä enimmäisajasta, jonka tilapäinen este saisi kestää. Rikosseuraamuslaitos päättäisi täytäntöönpanon keskeyttämisestä enintään vuodeksi. Jos este jatkuisi vuotta kauemmin, Rikosseuraamuslaitoksen tulisi ilmoittaa asia syyttäjälle, joka toimittaisi asian tuomioistuimen käsiteltäväksi. Tuomioistuimella olisi toimivalta pidentää suorittamisaikaa harkintansa mukaan. Tuomioistuin voisi muuntaa suorittamatta olevan valvontarangaistuksen osan ehdottomaksi vankeudeksi. Jos tuomioistuin päätyisi muuntamaan valvontarangaistuksen vankeudeksi, muunnossa noudatettaisiin ehdotetun lain 26 ja 28 §:n säännöksiä. Lähtökohtana olisi, että yksi vuorokausi valvontarangaistusta vastaisi yhtä vuorokautta vankeutta.

Suorittamatta olevan ajan lyhyiden, tuomitun vakavan sairauden tai tapaturman vuoksi tuomioistuimella olisi toimivalta katsoa suoritettu valvontarangaistus täydeksi suoritukseksi.

Suorittettavan ajan lyhyydellä tarkoitetaan esimerkiksi tilannetta, jossa valvontarangaistuksen sijaan tuomittava laskennallinen vankeus olisi alle neljä päivää. Vakavalla sairaudella tai tapaturmalla tarkoitettaisiin esimerkiksi sellaista vankeuslain 10 luvun 3 §:ssä tarkoitettua erikoishoitoa vaativaa tilaa, jonka perusteella tuomittu voitaisiin vapauttaa vankilasta hoidettavaksi vankilan ulkopuolella. Tällaisessa tapauksessa ei olisi tarkoituksenmukaista eikä perusteltua muuntaa jäljellä olevaa valvontarangaistusta ehdottomaksi vankeudeksi, josta hänet voitaisiin heti vapa-

uttaa hoidettavaksi vankilan ulkopuolella vankeuslain 10 luvun 3 §:n nojalla.

22 §. *Usean valvontarangaistuksen täytäntöönpano.* Pykälään ehdotetaan säännöstä tilanteesta, jossa tuomitulle tulisi täytäntöönpanoon useita valvontarangaistuksia. Rajaksi ehdotetaan yhtä vuotta vankeutta. Tällaisen tilanteen ei pitäisi olla kovin yleinen, sillä kuten edellä rikoslain 6 luvun 1 §:n perusteissa on selostettu, valvontarangaistus toimisi varoituksena vankilaan joutumisesta. Periaatteellisenä lähtökohtana olisi se, että samalle henkilölle ei tuomittaisi useita valvontarangaistuksia. Aikaisempi valvontarangaistus ei kuitenkaan aina olisi uuden valvontarangaistuksen tuomitsemisen este esimerkiksi sellaisessa tilanteessa, jossa samaan aikaan tehdyt rikokset tulevat eri tuomioistuimissa käsiteltäväksi eri aikoina, minkä vuoksi niistä ei tuomita rangaistusta samalla kertaa.

Valvontarangaistuksesta tehtäisiin merkintä rikosrekisteriin. Lisäksi Rikosseuraamuslaitoksen rekistereistä ja tietojärjestelmistä näkyisivät merkinnät aikaisemmista valvontarangaistusten suorittamisista ja toimeenpanosuunnitelmien valmistelusta.

Jos esimerkiksi syytetty on aikaisemmin jo tuomittu valvontarangaistukseen, jonka täytäntöönpano ei ole vielä alkanut, tämän pitäisi tulla ilmi, kun Rikosseuraamuslaitos valmistelee toimeenpanosuunnitelmaa myöhemmän syyttäjältä tai tuomioistuimelta tulleen pyynnön perusteella. Jos jo tällöin ilmenee, että syytetyllä on tulossa täytäntöönpanoon aikaisemmin tuomittu kestoaltaan pitkä valvontarangaistus, jolloin rangaistusten yhteenlasketuksi määräksi saattaisi tulla enemmän kuin vuosi vankeutta, tästä tulisi mainita Rikosseuraamuslaitoksen lausunnossa ehdotetun 7 §:n 2 momentin perusteella. Jos tuomioistuin katsoisi, että uudesta rikoksesta tulisi yhteenlaskettuna aikaisemman tuomion kanssa pidempi rangaistus kuin vuosi vankeutta, valvontarangaistuksen tuomitsemiselle olisi rikoslain 6 luvun 11 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettu este eikä uutta valvontarangaistusta pitäisi tuomita.

Käytännössä on mahdollista, että kaksi tuomioistuinta tuomitsee kaksi valvontarangaistusta suurin piirtein samaan aikaan. Tällöin rangaistukset tulisi laskea täytäntöön-

panovaiheessa yhteen ja tuolloin ylärajana olisi vuosi vankeutta. Tuomitulla saattaisi olla täytäntöönpantavana esimerkiksi kuuden kuukauden ja viiden kuukauden valvontarangaistukset. Tällöin tuomitun kokonaisrangaistusaika olisi 11 kuukautta, josta hän ensikertaisena suorittaisi viisi ja puoli kuukautta valvontarangaistusta, jonka jälkeen rangaistuksen suorittaminen jatkuisi ehdonalaissa vapaudessa.

Jos täytäntöönpantavana olisi poikkeuksellisesti esimerkiksi kaksi seitsemän kuukauden pituista valvontarangaistusta, tuomittu suorittaisi näistä yhteensä 12 kuukautta, ja ylimenevä osa jätettäisiin panematta täytäntöön. Säännöksessä esitetty menettely vastaisi nuorisorangaistuksesta annetun lain 9 §:ää ja vankeuslain 3 luvun 5 §:ää. Tällöin tuomittu vapautuisi ehdonalaiseen vapauteen joko kolmanneksen, puolikkaan tai kahden kolmasosan määrääjän suoritettuaan.

23 §. Suostumuksen peruuttaminen ja olosuhteiden muutos. Pykälässä säädettäisiin tuomitun kanssa asuvien täysi-ikäisten henkilöiden suostumuksen peruuttamisesta. Peruutuksen tulisi olla kirjallinen ja siihen tulisi olla perusteltu syy. Näillä vaatimuksilla pyritään vähentämään epäasiallisia peruutuksia.

Pykälässä tarkoitettu perusteltuna syynä voisivat olla esimerkiksi avio- tai avopuolisoiden väliset sovittamattomat ristiriidat, jotka olisivat niin vakavia, että olisi käytännössä mahdotonta noudattaa velvollisuutta pysyä asunnossa. Tällaiset mahdolliset ristiriidat tulisi pyrkiä ennakoimaan jo valvontarangaistuksen edellytysten selvittämisen vaiheessa.

Lähtökohtana tällaisissa tilanteissa olisi, että valvontarangaistuksen jäljellä oleva osa voitaisiin suorittaa loppuun jossain muussa soveltuvassa paikassa. Tästä syystä pykälään ehdotetaan säännöstä, jonka mukaan Rikosseuraamuslaitoksella olisi velvollisuus selvittää, voitaisiinko valvontarangaistus panna täytäntöön muussa soveltuvassa asuinpaikassa.

Pykälän 2 momentti koskisi sellaista olosuhteiden muutosta asunnossa, joka estäisi asunnossa pysymisen velvollisuuden täyttämisen. Tällaisella olosuhteiden muutoksella tarkoitetaan tuomitusta riippumatonta tapahtumaa tai asiaa, jonka vuoksi valvontaran-

gaistuksen täytäntöönpanoa ei voida jatkaa asunnossa. Kysymyksessä oleva olosuhteiden muutos voi olla esimerkiksi tulipalo, vesivahinko tai rakennuksessa suoritettava putkiremontti. Tässäkin tapauksessa olisi selvitettävä mahdollisuudet suorittaa valvontarangaistus muussa asuinpaikassa.

Pykälän 3 momentissa olisi viittaussäännös 20 §:ään, jossa säädetään väliaikaisesta keskeyttämisestä. Tällainen keskeytys voisi 20 §:n mukaan olla enintään kuukauden pituinen.

Pykälän 4 momentissa olisi säännös tuomitun ja asunnossa asuvien henkilöiden kuulemisesta.

24 §. Ehdonalainen vapaus ja koeaika. Valvontarangaistus rinnastuisi vankeusrangaistukseen siinä, että myös valvontarangaistuksesta päästäisiin ehdonalaiseen vapauteen. Ehdonalaisen vapauden alkaminen määräytyisi rikoslain 2 c luvun 5 §:n perusteella. Jos tuomittu ei rikosta edeltäneiden kolmen vuoden aikana olisi suorittanut vankeusrangaistusta vankilassa, hänet päästettäisiin ehdonalaiseen vapauteen, kun puolet rangaistuksesta on suoritettu. Jos tuomittu olisi ollut mainittuna aikana suorittamassa vankeusrangaistusta, ehdonalaiseen vapauteen päästettäisiin, kun kaksi kolmasosaa valvontarangaistuksesta on suoritettu. Jos kyse olisi henkilöstä, joka on tehnyt rikoksensa ennen kahdenyhden vuotta, vastaavat määräsot olisivat yksi kolmasosa ja puolet.

Selvyyden vuoksi pykälään ehdotetaan säännöstä siitä, että murto-osia määrättäessä mahdollisia päivän osia ei otettaisi huomioon.

Ehdonalaiseen vapauteen päästämisestä alkaisi koeaika, joka olisi jäännösrangaistuksen pituinen. Jos kyse olisi esimerkiksi 21 vuotta täyttäneenä rikoksensa tehneestä ensikertaisesta tuomitusta, jonka valvontarangaistuksen pituus olisi kuusi kuukautta, hänet päästettäisiin ehdonalaiseen vapauteen kolmen kuukauden valvontarangaistuksen suorittamisen jälkeen. Jo kyse olisi rikoksenuusijasta, ehdonalainen vapauttaminen tapahtuisi neljän kuukauden suorittamisen jälkeen. Koeajaksi jäisi ensimmäisessä tapauksessa kolme kuukautta ja toisessa kaksi kuukautta.

Jos olisi kyse yhteenlaskettavista rangaistuksista, sovellettaisiin rikoslain 2 c luvun 7

§:n säännöstä, jonka mukaan jokaiselle rangaistukselle lasketaan oma määräaika. Jos kyse on yhteisestä rangaistuksesta, jossa eri rikokset johtaisivat eri määräosien soveltamiseen, sovellettaisiin rikoslain 2 c luvun 6 §:ää.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin valvontalaitteiden poistamisesta käytöstä. Tämä tapahtuisi valvontarangaistuksen suorittamisen viimeisenä päivänä. Lain 11 §:n 2 momentin säännöksen perusteella Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehellä olisi oikeus päästä asuntoon teknisten laitteiden poistamista varten.

Pykälän 3 momenttiin ehdotetaan viittaus-säännöstä rikoslain 2 c luvun 14 §:ään. Mainitussa pykälässä säädetään jäännösrangaistuksen määräämisestä täytäntöönpantavaksi, jos tuomittu tekee koeaikana rikoksen. Näitä säännöksiä sovellettaisiin myös valvontarangaistuksen suorittamisen jälkeisenä koeaikana tehdystä rikoksesta.

4 luku Vankeudeksi muuntaminen

25 §. Menettely vankeudeksi muuntamisessa. Pykälässä säädettäisiin siitä menettelystä, jolla valvontarangaistuksen vankeudeksi muuntamista koskeva asia saatetaan tuomioistuimen käsiteltäväksi. Menettely olisi samanlainen kuin yhdyskuntapalvelun törkeässä velvollisuuksien rikkomisessa, mistä säädetään yhdyskuntapalvelusta annetun lain 8 §:ssä. Tarve käsitellä asia tuomioistuimessa johtuisi useimmiten siitä, että tuomittu on syylistynyt törkeään velvollisuuksien rikkomiseen.

Rikosseuraamuslaitoksen olisi laadittava asiasta selvitys, jossa rikkomistapaukseen liittyvät tosiseikat selostetaan. Tuomitulle tulisi varata tilaisuus tulla kuulluksi jo tässä vaiheessa.

Selvityksen perusteella syyttäjä ottaisi kantaa siihen, onko tuomittu menetellyt velvollisuuksiensa vastaisesti. Jos syyttäjä katsoisi tuomitun törkeästi rikkoneen velvollisuuksiin, hänen tulisi saattaa asia tuomioistuimen käsiteltäväksi. Toimivaltaisista tuomioistuimista asiaa käsittelemään olisivat sekä valvontarangaistuksen tuominut käräjäoikeus että se käräjäoikeus, jonka tuomiopiiriin tuomitun

asuinpaikka tai vakinainen oleskelupaikka kuuluvat.

Tuomitulle olisi myös asian oikeuskäsittelyvaiheessa annettava tilaisuus tulla kuulluksi. Myös Rikosseuraamuslaitoksen edustajalle olisi annettava tilaisuus tulla kuulluksi, jollei se olisi ilmeisen tarpeetonta. Vastaajan poissaolo ei estäisi käsittelyä.

Pykälään ehdotetaan lisäksi säännöstä, joka oikeuttaisi käsittelemään valvontarangaistuksen vankeudeksi muuntoa koskevan asian yhden tuomarin kokoonpanossa. Säännös vastaisi asialliselta sisällöltään yhdyskuntapalvelusta annetun lain 10 §:ää.

Pykälän 2 momentissa olisi säännös valituksen kiireellisestä käsittelystä.

26 §. Valvontarangaistuksen sijaan tuomitava rangaistus. Pykälässä olisi säännös valvontarangaistuksen sijaan tuomitavasta vankeusrangaistuksesta. Suorittamatta oleva osa valvontarangaistuksesta tulisi muuntaa kokonaisuudessaan vankeusrangaistukseksi. Muunnettavaksi tulisi siis myös se osuus valvontarangaistuksesta, jonka tuomittu olisi tullut suorittamaan ehdonalaisessa vapaudessa. Tämä johtuu siitä, että tuomittu tullaan vapauttamaan ehdonlaiseen vapauteen myös ehdottomaksi vankeudeksi muunnetusta vankeusrangaistuksesta. Kuten edellä on selostettu, tuomittu päästetään ehdonlaiseen vapauteen samoja säännöksiä ja määräaikoja noudattaen kuin jos hänet olisi tuomittu alun perin ehdottomaan vankeusrangaistukseen.

Pykälän 2 momentissa ehdotetaan säännöstä siitä, miten toimitaan tilanteessa, jossa tuomitulla olisi ollut täytäntöönpantavana useita valvontarangaistuksia, joista olisi koostunut yli vuoden rangaistus. Tällaisessa tilanteessa myös se osa valvontarangaistuksista, joka ylittää tässä laissa säädettävän enimmäisajan eli yhden vuoden, muunnettaisiin ehdottomaksi vankeudeksi. Jos tuomitulla olisi esimerkiksi ollut suorittavana kaksi seitsemän kuukauden pituista valvontarangaistusta, joista hän olisi suorittanut kolme kuukautta, muunnettavaksi jäisi 11 kuukautta ehdotonta vankeusrangaistusta. Tästä vankeusrangaistuksesta tuomittu vapautettaisiin ehdonlaiseen vapauteen rikoslain 2 c luvun 5 §:n säännöksiä noudattaen.

27 §. Uusi vankeusrangaistus. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin tilanteesta, jossa

syyttäjä päättää syyttää valvontarangaistusta suorittavaa tai siihen tuomittua rikoksesta, josta syyttäjän arvion mukaan on seuraamuksena ehdotonta vankeutta. Tällöin syyttäjä voi ilmoittaa asiasta Rikosseuraamuslaitokselle, jonka tulee keskeyttää valvontarangaistuksen täytäntöönpano, tai jos täytäntöönpano ei ole vielä alkanut, kieltää sen aloittamisen. Ehdotettu säännös vastaa asialliselta sisällöltään yhdyskuntapalvelusta annetun lain 11 §:n 1 momenttia.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin tuomioistuimen menettelystä vastaavassa tilanteessa. Myös tuomioistuin voisi kieltää tai keskeyttää aiemmin tuomitun valvontarangaistuksen täytäntöönpanon tuomitessaan aikaisemmin valvontarangaistukseen tuomitun ehdottomaan vankeusrangaistukseen. Tällöin tuomioistuimen on määrättävä, että jäljellä oleva osa valvontarangaistuksesta on suoritettava ehdottomana vankeutena.

Pykälän 3 momentti sisältäisi yhdyskuntapalvelusta annetun lain 11 §:n 4 momenttia vastaavan säännöksen, jonka mukaan muutoksenhaku ei estäisi 1 ja 2 momentissa koskevan päätöksen täytäntöönpanoa.

28 §. Suoritetun valvontarangaistuksen huomioon ottaminen. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin suoritetun valvontarangaistuksen vähentämisestä, kun tuomittu tuomitaan uuteen vankeusrangaistukseen. Ehdotetussa säännöksessä olisi viittaus kolmeen pykälään. Ensimmäinen viittaus 21 §:n 3 momenttiin koskisi tilannetta, jossa tuomioistuin muuntaa valvontarangaistuksen vankeusrangaistukseksi esteen vuoksi. Viittaus ehdotetun lain 26 §:ään tarkoittaisi tilannetta, jossa valvontarangaistus muunnetaan vankeudeksi törkeän velvollisuuksien rikkomisen vuoksi. Kolmas viittaussäännös 27 §:n 2 momenttiin koskee tapauksia, joissa tuomioistuin keskeyttää tai kieltää valvontarangaistuksen täytäntöönpanon uuden ehdottoman vankeusrangaistuksen vuoksi. Kaikissa näissä muunnottilanteissa tuomioistuimen tulisi vähentää jo suoritettua valvontarangaistusta vastaava määrä ehdottomasta vankeusrangaistuksesta. Vähennyksessä yksi päivä suoritettua valvontarangaistusta vastaisi yhtä päivää ehdotonta vankeutta. Jos tuomittu olisi suorittanut päivän osan, tällaista päivän osaa käsiteltäisiin muuntamisessa kokonaisena päivänä.

Selvyyden vuoksi pykälään ehdotetaan säännöstä, jonka mukaan vähentämisessä on noudatettava tuomitulle edullisinta laskutapa. Tämä säännös vastaa sisällöltään yhdyskuntapalvelusta annetun lain 12 §:n 4 momenttia.

Pykälän 2 momentissa ehdotetaan säädettäväksi vastaavan vähennyksen tekemisestä, jos tuomittu on alkanut suorittaa oman suostumuksensa nojalla valvontarangaistusta käräjäoikeuden tuomion perusteella, ja hänet myöhemmin tuomitaan muuhun kuin valvontarangaistukseen. Tällöinkin tulisi soveltaa 1 momentin säännöstä suoritettua valvontarangaistuksen vähentämisestä.

5 luku **Valvoja, apuvalvoja ja pää-töksenteko**

29 §. Valvoja ja hänen apunaan toimiva henkilö. Pykälään ehdotetaan säännöksiä valvontarangaistuksen täytäntöönpanoa valvovasta virkamiehestä, jota nimitettäisiin valvojaksi. Ehdotettu pykälä vastaisi pääosin sisällöltään nuorisorangaistuksesta annetun lain 10 §:ää.

Pykälän 1 momentin mukaan yksittäisen valvontarangaistuksen täytäntöönpanosta vastaa tehtävään määrätty Rikosseuraamuslaitoksen virkamies, jota kutsutaan valvojaksi. Hänen avukseen voitaisiin valvonnan tarkoituksenmukaisen järjestämisen toteuttamiseksi määrätä henkilö, joka suostuu tehtävään ja jolla on tehtävään soveltuva koulutus ja työkokemus. Tällaista henkilöä kutsuttaisiin apuvalvojaksi. Apuvalvojaa voitaisiin tarvita esimerkiksi haja-asutusalueilla. Laissa todettaisiin soveltuvina koulutusaloina rikosseuraamusalan, sosiaalialan, terveysalan tai kasvatusalan koulutus sekä työkokemus.

Pykälässä säädettäisiin myös poikkeuksesta apuvalvojalle asetettuihin vaatimuksiin. Apuvalvojaksi voitaisiin määrätä muukin henkilö, jos se olisi tarpeellista valvonnan turvaamiseksi. Valvonnan turvaamisella tarkoitetaan esimerkiksi valvonnan järjestämistä syrjäseudulla, jossa saattaa olla vaikeuksia löytää valvontatehtävään pykälässä säädetyt kelpoisuusvaatimukset täyttävää apuvalvojaa. Muun kuin säädetyt kelpoisuusvaatimukset täyttävän henkilön nimeäminen apuvalvojaksi olisi kuitenkin poikkeuksellista.

Valvonnan asianmukaisen toteuttamisen varmistamiseksi Rikosseuraamuslaitoksen tulisi järjestää apuvalvojen valvontaan liittyvää koulutusta ja ohjausta. Lisäksi kaikille valvontatehtävissä toimiville tulisi antaa yhtenäinen ja ajantasainen ohjeistus.

Pykälän 2 momentin mukaan Rikosseuraamuslaitos tekisi apuvalvojan kanssa sopimuksen tehtävän hoitamisesta. Sopimuksessa sovittaisiin ainakin, minkälaisia toimia tehtävän hoitaminen sisältää, mikä on apuvalvojan vastuu ja mitkä ovat hänen velvollisuutensa. Niin ikään Rikosseuraamuslaitos päättäisi apuvalvojan valtion varoista maksettavasta palkkiosta ja kulukorvauksesta. Solmittavalla sopimuksella ei syntyisi Rikosseuraamuslaitoksen ja apuvalvojan välille virkasuhdetta eikä työsopimussuhdetta, mistä ehdotetaan nimenomaista säännöstä pykälään.

Pykälän 3 momentissa olisi säännös kielilakia, rikosoikeudellista virkavastuuta ja vahingonkorvausvastuuta koskevien säännösten soveltamisesta apuvalvojaan. Kielilain tarkoituksena on turvata jokaisen oikeus käyttää viranomaisessa omaa kieltään, suomea tai ruotsia. Julkisen hallinnon asioiden käsittelyn ja asiakirjojen kieli sekä tehtävissä toimivien henkilöiden kielitaitovaatimus määräytyvät viranomaisen yksi- tai kaksikielisyyden ja tehtävän luonteen perusteella. Rikoslain 40 luku koskee virkarikoksia. Luvun 12 § sisältää soveltamisalasäännökset, joiden nojalla rikosoikeudellinen virkavastuu ulottuu varsin laajasti myös virkamiesaseman ulkopuolelle. Selkeyden vuoksi asiasta otettaisiin säännös myös ehdotettuun lakiin. Niin ikään säännöksessä olisi vahingonkorvausvastuun osalta viittaus vahingonkorvauslakiin.

Ehdonalaisten vapauden valvonnasta annetun lain 3 §:ssä on jokseenkin nyt ehdotetun sisältöiset säännökset valvojasta ja hänen apunaan toimivasta henkilöstä. Lisäksi edellä yleisperusteluiden jaksossa 6 tarkoitettuun hallituksen esitykseen nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämistä ja ehdollisen vankeuden valvontaa koskevaksi lainsäädännöksi (HE 229/2009 vp) sisältyy ehdotus laiksi ehdollisen vankeuden valvonnasta. Ehdotettu ehdollisen rangaistuksen valvontaa koskevan lain 4 § sisältäisi pääosin samansisältöiset säännökset valvojasta ja apuvalvojasta. Vastaava säännös sisältyy myös yleis-

perustelujen jaksossa 6 mainittuun ehdotukseen yhdyskuntapalvelusta annetun lain muuttamisesta. Viimeksi mainitun ehdotuksen 3 §:ssä olisi nyt ehdotettua pykälää vastaava säännös valvojasta ja apuvalvojasta.

30 §. Valvojan ja apuvalvojan tehtävät. Pykälän 1 momentin 1 kohdan mukaan valvojan tehtävänä olisi valvoa, että tuomittu noudattaa ehdotetussa laissa säädettyjä velvollisuuksiaan. Pykälän 1 momentin 2 kohdan mukaan valvojan tulisi olla yhteydessä tuomittuun. Valvontatehtävään kuuluisivat myös valvontakäynnit tuomitun asuinpaikkaan. Käynnit olisivat pääsääntöisesti ennalta ilmoittamattomia. Pykälän 1 momentin 3 kohdan mukaan valvojan tehtävänä olisi olla yhteydessä myös toimintavelvollisuuden suorittamispaikkaan ja tehdä sinne valvontakäyntejä.

Pykälän 1 momentin 4 kohdan mukaan valvojan tulisi olla tarvittaessa yhteydessä myös niihin henkilöihin, jotka asuvat samassa asunnossa. Jos kyse on alle 18-vuotiaasta tuomitusta, yhteyttä tulisi pitää myös hänen huoltajaansa, edunvalvojaansa tai muuhun lailliseen edustajaansa.

Valvojan tehtävissä korostuu valvonnan lisäksi tuomitun tukeminen valvontarangaistuksen täytäntöönpanossa. Tämä on tärkeää valvontarangaistuksen suorittamisessa onnistumiselle. Asiasta ehdotetaan säädettäväksi pykälän 1 momentin 5 kohdassa. Kyse voisi olla monenlaisista toimenpiteistä, esimerkiksi käytännön asioiden järjestämisestä, auttamisesta vironomaisten kanssa asioinnissa, vaihtoehtoisten ratkaisutapojen etsimisestä hankalassa tilanteessa sekä kannustamisesta päihteettömyyden noudattamiseen, työhön tai opiskeluun.

Pykälän 1 momentin 6 kohdassa ehdotetaan säädettäväksi, että valvojan tulisi ilmoittaa Rikosseuraamuslaitokselle, jos valvontarangaistusta suorittava henkilö on valvojan näkemys mukaan rikkonut laissa säädettyjä velvollisuuksiaan. Näihin tilanteisiin liittyisi myös asian selvittäminen ja selvityksen laatiminen, jotka olisivat niin ikään valvojan tehtävänä. Pykälän 1 momentin 7 kohdassa olisi vielä säännös, joka koskisi velvollisuutta huolehtia muista valvontarangaistuksen vaatimista toimenpiteistä. Tällaisia toimenpiteitä voisivat olla esimerkiksi yhteydenpito

tuomitun perheeseen ja 17 §:ssä tarkoitetun tilapäisen poikkeamisen perusteiden selvittäminen. Säännös vastaisi yleisperusteluiden kohdassa 6 tarkoitetun yhdyskuntapalvelusta annetun lain 3 §:n 1 momenttiin 4 kohdaksi ehdotettua säännöstä.

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan säännöstä apuvalvojan tehtävistä. Säännös vastaisi edellä mainittua yhdyskuntapalvelusta annetun lain 3 §:ää sellaisena kuin se on esitetty muutettavaksi yleisperusteluiden kohdassa 6 tarkoitetussa hallituksen esityksessä. Apuvalvojan tehtävänä on toimia valvojan apuna 1 momentissa säädettyissä tehtävissä. Apuvalvojan tehtävät olisivat valvojan tehtävien kaltaiset, mutta niiden luonne olisi avustava.

Vastuu täytäntöönpanon toteutuksesta olisi siten aina valvojalla. Apuvalvojan tulisi noudattaa Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehen hänelle täytäntöönpanoa varten antamia määräyksiä sekä ilmoittaa tälle tuomitun velvollisuuksien sekä toimeenpanosuunnitelman ja siihen perustuvien määräysten rikkomisesta. Siltä osin kuin apuvalvoja tarvitsee tässä valvojan tukea, ohjausta tai virkamiesasemaan liittyvää päätösvaltaa, apuvalvoja kääntyisi valvojan tai tämän ollessa estyneenä Rikosseuraamuslaitoksen muun virkamiehen puoleen. Valvoja tai Rikosseuraamuslaitoksen virkamies voisi puuttua tilanteeseen myös oma-aloitteisesti. Valvojalla olisi kokonaisvastuu täytäntöönpanon sujumisesta asianmukaisesti. Tehtävistä ja vastuusta erikseen säätäminen selventäisi täytäntöönpanotehtävään liittyvää vastuuta myös henkilölle, joka ei työskentele täytäntöönpanosta vastaavan organisaation palveluksessa.

Pykälän 3 momentissa edellytettäisiin, että valvoja ja apuvalvoja kohtelevat tuomittua asianmukaisesti. Lisäksi heidän tulisi huolehtia siitä, ettei tuomitulle aiheudu valvontarangaistuksen täytäntöönpanosta tarpeettomasti haittaa. Asianmukaiseen kohteluun kuuluisivat muun muassa puolueeton asennoituminen tuomittuun sekä se, ettei valvontarangaistuksen täytäntöönpanon valvonnassa ja valvontakäynneillä herätettäisi tarpeetonta, tuomittua leimaavaa huomiota. Valvontakäynnit tulisi poikkeuksellisia tilanteita lukuun ottamatta tehdä siviilivaatteissa.

31 §. *Päätösvalta.* Pykälässä säädettäisiin päätösvallasta.

Rikosseuraamuslaitoksen yhdyskuntaseuraamustoimiston johtajan päätösvallassa olivat sellaiset päätökset, joilla on suurin vaikutus tuomittuun valvontarangaistuksen täytäntöönpanossa. Johtaja päättäisi valvontarangaistuksen aloittamisen kieltämisestä, täytäntöönpanon keskeyttämisestä sekä toimenpiteistä, joita törkeä velvollisuuksien rikkominen aiheuttaa. Tuomitun tekemäksi epäillyn törkeän velvollisuuksien rikkomisen aiheuttamilla toimenpiteillä tarkoitetaan valvontarangaistuksen keskeyttämistä ja asian saattamista syyttäjälle. Johtaja voisi tilanteen arvioituaan päättää myös, ettei kyse ole törkeästä velvollisuuksien rikkomisesta, jolloin hän päättäisi, että valvontarangaistuksen suorittaminen jatkuu. Kaikista näistä asioista säädettäisiin ehdotetun lain 19 §:ssä. Päätösvalan säilyttäminen johtajalla olisi tärkeää tuomitujen oikeusturvan ja päätösten yhdenmukaisuuden varmistamiseksi.

Pykälän 2 momentissa ehdotetaan säädettäväksi sellaisista päätöksistä, joissa johtajan päätösvalta voitaisiin työjärjestyksessä siirtää apulaisjohtajalle. Koska kaikissa yhdyskuntaseuraamustoimistoissa ei ole apulaisjohtajaa, päätösvaltaa voitaisiin siirtää myös rikosseuraamusesimiehelle. Pykälän sanamuoto mahdollistaisi päätösvalan siirtämisen myös toisen yhdyskuntaseuraamustoimiston tai vankilan apulaisjohtajalle tai rikosseuraamusesimiehelle.

Nämä päätökset koskisivat kirjallisen varoituksen antamista, valvontarangaistuksen tilapäistä keskeyttämistä 21 §:n perusteella, tuomitun kanssa samassa asunnossa asuvien henkilöiden suostumuksen peruuttamisen aiheuttamia seurauksia, päätöstä ehdonalaisesta vapauttamisesta sekä päätöstä verinäytteen ottamisesta. Päätös ehdonalaisesta vapauttamisesta vaatii kokemusta ja tietoja rangaistustajan laskemista, joten päätös tulisi tehdä esittelystä.

Tuomitun kanssa samassa asunnossa asuvien henkilöiden suostumuksen peruuttamisen seurauksena olisi yleensä toisen asunnon hankkiminen valvontarangaistuksen suorittamisen loppuajaksi. Jos apulaisjohtajan käsityksen mukaisesti tulisi ryhtyä 19 §:ssä tarkoitettuihin toimiin asian saattamiseksi tuomioistuimen käsiteltäväksi, päätösvalta siir-

tyisi yhdyskuntaseuraamustoimiston johtajalle 1 momentin mukaisesti.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin valvojan ja muun työjärjestyksessä tehtävään määrätyn virkamiehen päätösvallasta. Valvoja tai muu työjärjestyksessä määrätty virkamies päättäisi turvatarkastuksesta sekä muusta päihteettömyyden valvonnasta kuin verikokeen ottamisesta. Mainituilla virkamiehillä olisi toimivalta vaatia tuomitulta puhalluskokeen suorittamista ja sylki- tai virtsanäytteen antamista. Myös turvatarkastuksesta sekä asunnossa pysymisestä ja toimintaan osallistumisesta poikkeamisesta päättäminen 17 §:ssä tarkoitettulla tavalla olisi valvojan tai muun työjärjestyksessä mainitun virkamiehen toimivallassa. Kaikissa 3 momentissa tarkoitetuissa tilanteissa päätös täytyy tehdä viivytyksettä valvontarangaistuksen täytäntöönpanon turvallisuuden ja järjestyksen säilymisen varmistamiseksi.

6 luku Erinäiset säännökset

32 §. Matkakustannukset. Pykälän mukaan Rikosseuraamuslaitos korvaisi rikoksesta epäillylle valvontarangaistuksen edellytysten selvittämisestä ja toimeenpanosuunnitelman laatimisesta aiheutuneet matkakustannukset. Säännös koskisi siis vain Rikosseuraamuslaitoksen suorittamaa valmistelua ja kuulemistä. Rikosseuraamuslaitoksen toimipaikkojen harvalukuisuus saattaa aiheuttaa varsin pitkienkin matkojen tekemisen tarpeen. Tuomitulle maksettavilla täytäntöönpanon valvontaan liittyvillä matkoilla tarkoitetaan esimerkiksi tuomitun käyntejä yhdyskuntaseuraamustoimistossa esimerkiksi täsmennetyn toimeenpanosuunnitelman valmistelua varten taikka päihteettömyyden valvontaan liittyviä käyntejä terveyskeskuksessa tai päihdehuoltolaissa tarkoitettuun yksiköön.

Lähtökohtana olisi, että tuomittu maksaisi työssäkäynnistä, opiskelusta tai muusta toimintavertaisuuden suorittamisesta aiheutuneet matkakustannukset omilla varoillaan. Jos tuomitulla ei olisi omia varoja, hän voisi tarvittaessa saada toimeentulotukea tai muuta vastaavaa tukea asuinkunnaltaan.

Poikkeustilanteissa tuomittu voisi saada näistäkin matkakustannuksista korvausta valtion varoista. Korvaus olisi toissijainen, ja tu-

lisi kysymykseen esimerkiksi silloin, kun toimeentulotuki ei olisi riittävä kattamaan näitä kustannuksia. Kyse voisi myös olla ulkomaan kansalaisesta, jolla ei olisi pysyvää asuinkuntaa Suomessa.

Matkakustannusten määrällä tarkoitetaan yleensä niiden suurta määrää suhteessa rikoksentekijän tai tuomitun toimeentuloon. Näitä voi aiheutua esimerkiksi tilanteessa, kun tuomittu asuu syrjäseudulla, josta käsin matkakustannukset työpaikalle muodostuvat korkeiksi. Toimintavertaisuuden täyttämistä aiheutuvien matkakustannusten korvaus voi liittyä myös esimerkiksi tilanteeseen, jossa toimintakyvytön henkilö joutuu turvautumaan muihin kuin julkisiin kulkuvälineisiin esimerkiksi kuntoutukseen osallistuakseen.

Matkoihin tulisi käyttää halvinta mahdollista kulkuneuvoa eli yleensä julkisen liikenteen kulkuvälinettä. Korvausta voitaisiin tarvittaessa suorittaa myös ennakkoon.

33 §. Keskusvalvonnan järjestäminen. Pykälään ehdotetaan säännöstä valvontarangaistuksen täytäntöönpanon edellyttämästä keskusvalvonnan järjestämisestä. Keskusvalvonnassa otettaisiin vastaan hälytyksiä, seuloitaisiin niistä virrehälytykset ja lähetettäisiin hälytyksiä eteenpäin. Keskusvalvonnassa siis poistettaisiin tekniset virrehälytykset ja muut sellaiset hälytykset, jotka eivät aiheuttaisi jatkotoimenpiteitä. Muista hälytyksistä tehtäisiin ilmoitukset alueellisille ja paikallisille yksiköille tai valvonta- ja tukipartioille, jotka selvittäisivät kussakin yksittäisessä tilanteessa, mistä hälytys johtuu. Keskusvalvonta toimisi vuorokauden ympäri.

Ehdotetun 2 momentin mukaan Rikosseuraamuslaitos järjestäisi valvontarangaistuksen keskusvalvonnan valtakunnallisesti ja alueellisesti. Kyse on uudenlaisen seuraamuksen täytäntöönpanosta, jonka täytäntöönpanossa mahdolliset tekniset valvontaratkaisut ja -järjestelmät kehittyvät nopeasti. Pykälään ehdotetaan mahdollisuutta, jonka mukaan Rikosseuraamuslaitos voisi hankkia sopimuksella keskusvalvonnan tietojärjestelmät, teknisen ylläpidon, tietojärjestelmän teknisen valvonnan, hälytysten vastaanottamisen, erilaisten teknisten vikatilanteiden seulonnan ja hälytysten lähettämisen käyttöpalvelut palvelun tuottajalta. Edellytyksenä olisi, että palvelun ostaminen olisi tarpeen

tehtävän tarkoituksenmukaiseksi hoitamiseksi. Toiminnallisesta valvonnasta vastaisi Rikosseuraamuslaitos. Palveluntuottaja vastaisi siis käyttöpalveluista ja niiden ylläpidosta. Myös pääsy Rikosseuraamuslaitoksen rekistereihin olisi ainoastaan Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehillä.

Palvelun hankkimisesta tulisi tehdä sopimus, jonka sisällöstä ehdotetaan säädettäväksi 1 momentissa. Rikosseuraamuslaitoksella olisi kokonaisvastuu keskusvalvonnan asianmukaisesta toiminnasta ja siitä, että keskusvalvontaa hoidetaan ammattitaitoisesti ja luotettavasti. Tästäkin ehdotetaan säädettäväksi pykälässä. Rikosseuraamuslaitoksella ei ole tehtävän vaatiman tietoteknisen koulutuksen saanutta henkilöstöä, mutta Rikosseuraamuslaitoksella olisi velvollisuus huolehtia, että palvelun tuottajalla on palveluksessaan työntekijöitä, joilla on tehtävän hoitamiseksi tarpeellinen koulutus ja kokemus.

Vaikka lähtökohtana olisi, ettei palvelun tuottajalla olisi pääsyä Rikosseuraamuslaitoksen henkilörekistereihin, keskusvalvonnan yhteydessä saatettaisiin joutua jossain määrin käsittelemään tuomittujen henkilötietoja. Tämän vuoksi pykälän 3 momenttiin ehdotetaan viittaussäännöstä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annettuun lain (521/1999) 14 ja 23 §:ään.

Perustuslakivaliokunnan ratkaisukäytännön mukaan (PeVL 42/2005 vp) viittausta hallinnon yleislakeihin ei ole välttämätöntä sisällyttää lakiin, sillä yleislakeja noudatetaan myös yksityisiin niiden hoitaessa julkista hallintotehtävää. Selvyyden vuoksi pykälään ehdotetaan kuitenkin viittausta myös kielilakiin. Lisäksi pykälässä mainittaisiin siitä, että työntekijöihin sovelletaan rikosoikeudellista virkavastuuta koskevia säännöksiä.

34 §. Etsintäkuulutus. Pykälään ehdotetaan säännöstä etsintäkuulutuksesta tapauksessa, jossa tuomittua ei tavata tai hänen oleskelupaikkaansa ei saada selville. Tällöin Rikosseuraamuslaitos antaisi tuomitusta etsintäkuulutuksen. Ehdotettu säännös vastaisi sisällöltään nuorisorangaistuksesta annetun lain 8 §:ää.

35 §. Virka-apu. Pykälässä säädettäisiin poliisin antamasta virka-avusta. Samansisältöinen säännös on vankeuslain 1 luvun 11 §:ssä. Vankeuslakia sovelletaan mainitun lain

1 §:n mukaan ehdottoman vankeusrangaistuksen ja sakon muuntorangaistuksen täytäntöönpanoon. Tämän vuoksi poliisin antamasta virka-avusta valvontarangaistuksen suorittamisessa esitetään nimenomaista säännöstä.

Rikosseuraamuslaitoksen virkamies saattaa tarvita poliisin virka-apua esimerkiksi, jos tuomittu ei suostu päästämään valvojaa tai muuta valvontatehtävissä olevaa Rikosseuraamusviraston virkamiestä asuntoonsa. Virka-apu saattaa olla tarpeen myös turvatarkastuksen tekemiseksi, toimintavelvollisuuden suorittamispaikalle pääsemiseksi tai päihtetömyyden valvonnassa verikokeen ottamiseksi.

36 §. Tarkemmat säännökset ja määräykset. Pykälä sisältäisi valtioneuvoston asetuksen antamistoimivallan. Valtioneuvoston asetuksella annettaisiin säännökset menettelyä ja kirjaamista koskevista asioista. Valtioneuvoston asetuksella voitaisiin säätää myös valvojan määräämiseen liittyvästä menettelystä, turvatarkastuksen kirjaamisesta, valvontarangaistukseen liittyvien asiakirjojen laatimisesta, käsittelystä ja sisällöstä, tuomitun epäillyn päihtymystilan tai päihteidenkäytön toteamisesta ja kirjaamisesta, tuomitun velvollisuuksien rikkomisen selvittämisestä ja kirjaamisesta, valvontarangaistuksen keskeytyksen kirjaamisesta, toimintavelvollisuudeksi hyväksyttävästä toiminnasta, toimintavelvollisuuteen liittyvien tehtävien ja ohjelmien hyväksymisestä sekä rikoksesta epäillylle ja tuomitulle aiheutuneiden matkakustannusten korvaamisesta.

Ehdotettu säännös vastaisi pääasialliselta sisällöltään ehdollisen vankeuden valvonnasta annetun lain 13 §:ää. Valvontarangaistukseen liittyvillä asiakirjoilla tarkoitetaan esimerkiksi ehdotetun lain 2 luvun 7 §:ssä tarkoitettua edellytysten selvittämistä ja toimeenpanosuunnitelmaa, 9 §:ssä tarkoitettua täsmennettyä toimeenpanosuunnitelmaa sekä asiakirjaa, johon turvatarkastuksessa mahdollisesti löydetty esineet kirjattaisiin.

Pykälän 2 momentissa olisi valtuussäännös, jonka mukaan Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö voisi antaa tarkempia määräyksiä menettelystä toimintavelvollisuuden noudattamisen ja päihtetömyyden valvonnassa sekä rangaistusajan laskemisesta.

37 § *Korvaus valvontarangaistukseen tuomitun aiheuttamasta vahingosta.* Rikosvahinkolain (1204/2005) 1 §:n mukaan rikoksella luonnolliselle henkilölle tai kuolinpesälle aiheutettu vahinko korvataan valtion varoista siten kuin laissa säädetään. Valvontarangaistusta suorittavan aiheuttaman vahingon korvaamisesta ehdotetaan säädettäväksi rikosvahinkolain 14 §:ssä. Sen mukaan korvattaisiin esinevahinko, jonka valvontarangaistukseen tuomittu on aiheuttanut työn tekemiseen liittyvän perehtymispaikan järjestäjälle taikka sivulliselle suorittaessaan rangaistukseen kuuluvaa palkatonta työtä tai tehtävää.

Rikosvahinkolain mukaan esinevahingon korvaamisen edellytyksenä on, että vahinko on aiheutettu teolla, joka tekohetkellä on laissa säädetty rangaistavaksi. Valvontarangaistukseen tuomittu saattaa rangaistukseen kuuluvaa työtä tehdessään aiheuttaa esinevahinkoja, joihin ei sisälly tahallisuutta, tai jonka aiheuttanut teko ei ole rangaistava. Mahdollista on, että myös toimintavelvollisuuden suorittamisen yhteydessä syntyy henkilövahinko. Koska kyse on rangaistusta suorittavan aiheuttamasta vahingosta, sellaisen korvaamista valtion varoista voidaan pitää perusteltuna.

Esine- ja henkilövahinkojen korvausvastuun osoittaminen selkeästi valtiolle turvaisi osaltaan valvontarangaistukseen tuomitujen toimintavelvollisuuden järjestämisestä vastaavan tahon halukkuutta jatkaa yhteistyötä tuomitun aiheuttaman vahingon jälkeenkin. Asiasta ei ole säännöstä vahingonkorvauslaissa (412/1974).

Lakiin ehdotetaan lisättäväksi säännös valtion velvollisuudesta korvata valvontarangaistusta suorittavan henkilön toimintavelvollisuuden suorittamispaikalle tai sen henkilökuntaan kuuluvalla taikka sivullisella tuottamuksellisesti aiheutettu esine- tai henkilövahinko. Säännös koskisi ainoastaan sellaista toimintavelvollisuutta, jota suoritettaisiin palkattomana työnä. Jos toimintavelvollisuuden sisältönä olisi normaali työsuhteessa tehtävä työ, tällaista työtä koskisivat normaalit vahingonkorvausvelvollisuutta koskevat säännökset.

Teon tuottamuksellisuutta arvioitaessa sovellettaisiin tavanomaisia vahingonkorvaus-

oikeudellisia periaatteita. Korvauksen suorittamisen edellytyksenä olisi vielä, että vahinko liittyisi toimintavelvollisuuden suorittamiseen. Muuna aikana tai muussa tilanteessa tuottamuksellisesti aiheutettua vahinkoa ei korvattaisi valtion varoista.

Ehdotetun pykälän 2 momentti edellyttäisi, että Rikosseuraamuslaitos tekisi vahinkotapahtumaa koskevan selvityksen. Tekemänsä selvityksen nojalla Rikosseuraamuslaitos voisi maksaa korvausta esine- tai henkilövahingosta enintään 5 000 euroa. Muiden yhdyskuntaseuraamusten kuten yhdyskuntapalvelun yhteydessä tapahtuneiden vahinkojen perusteella on pääteltävissä, että mainittu korvauksen enimmäismäärä riittää kattamaan syntyneet vahingot.

Ehdotettu säännös vastaisi säännöstä, jota edellä yleisperusteluiden jaksossa 6 tarkoitettussa yhdyskuntapalvelusta annetun lain muuttamista kokevassa hallituksen esityksessä on ehdotettu lisättäväksi mainitun lain 12 a §:ään.

38 §. *Viittaussäännös.* Pykälässä säädettäisiin valvontarangaistuksen suhteesta siviilipalveluslain 74 ja 75 §:n ja asevelvollisuuslain 118 §:n nojalla tuomittavaan vankeusrangaistukseen. Pykälän mukaan mainittujen säännösten nojalla tuomittu vankeusrangaistus voitaisiin tuomita valvontarangaistuksena, jos valvontarangaistuksen tuomitsemisen edellytykset muuten täyttyvät.

Koska kyseisten säännösten nojalla tuomitua vankeusrangaistusta koskee joitakin erityissäännöksiä, sovellettaisiin näitä vastaavasti myös tuomittuun valvontarangaistukseen. Tästä säädettäisiin viittaamalla siviilipalveluslain erityissäännöksiin, jotka poikkeavat tavanomaisesta vankeusrangaistuksen täytäntöönpanosta. Keskeisimmät näistä koskisivat ehdonalaista vapauttamista, joka siis tapahtuisi samalla tavalla sekä tuomitusta vankeusrangaistuksesta että valvontarangaistuksesta. Siviilipalveluslain 74 tai 75 taikka asevelvollisuuslain 118 §:n perusteella ehdotetaan vankeusrangaistukseen tuomittu, joka suorittaisi valvontarangaistusta, päästettäisiin ehdonalaiseen vapauteen noudattaen siviilipalveluslain 75 §:n säännöstä. Käsite vankeusrangaistus pitäisi sisällään myös siviilipalveluslain 75 §:ään sisältyvän käsitteen rangaistuslaitos siten, että yksi suoritettu valvon-

tarangaistuspäivä vastaisi kahta päivää siviilipalveluksessa.

Muilta osin valvontarangaistuksen täytäntöönpano tapahtuisi tämän lain säännösten mukaisesti.

7 luku Voimaantulo

39 §. Voimaantulo ja siirtymäsäännökset. Lain ehdotetaan tulevan voimaan 1 päivänä tammikuuta 2011.

Valvontarangaistuksen täytäntöönpanoon liittyy useita käytännön asioita, joista pitää päättää ja joita tulee valmistella ennen lain voimaantuloa. Yksi keskeisimmistä asioista on päätös valvontavälineiden ja -tekniikan sekä valvontateknisten ohjelmistojen hankkimisesta. Myös henkilökunnan koulutus tulisi aloittaa ennen lain voimaantuloa. Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan säännöstä lain täytäntöönpanon edellyttämiin toimiin ryhtymisestä.

1.3 Vankeuslaki

4 luku Saapuminen ja sijoittaminen vankilaan

1 §. Vankilat. Pykälässä säädettäisiin mahdollisuudesta valvoa avolaitokseen sijoitettuja vankeja samalla tekniikalla, jota ehdotetaan käytettäväksi valvontarangaistuksen täytäntöönpanossa. Koska näillä välineillä jonkin verran puututaan vankien henkilökohtaiseen koskemattomuuteen, lakiin ehdotetaan selvyiden vuoksi säännöstä asiasta.

Ehdotettu säännös vastaisi asialliselta sisällöltään ehdotetun valvontarangaistuslain 6 §:n 1 momentin säännöstä. Säännös mahdollistaisi sähköisen valvonnan myös avolaitoksina toimivissa vapauttamisyksiköissä. Vapauttamisyksiköt ovat yksiköitä, joihin vanki sijoitetaan vapauttamisen valmistelua varten. Tällaisia yksiköitä on tarkoitus perustaa jokaiselle rikosseuraamusalueelle. Sähköisellä valvonnalla tehostettaisiin valvontaa, avolaitosten avoimuudesta kuitenkin tinkimättä. Avolaitos pitäisi käsitteellisesti sisällään myös mahdolliset varsinaisen avolaitosalueen ulkopuolella olevat työpaikat ja toimin-

tapisteet, joissa vangit säännönmukaisesti käyvät.

11 §. Päätösvalta. Pykälään lisättäisiin maininta siitä, että Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö päättää siitä, mitkä avolaitokset toimivat sähköisesti valvottuina. Keskushallintoyksiköllä on parhaat edellytykset päättää sähköisesti toimivien avolaitosten sijoittamisesta, koska keskushallintoyksikkö päättää myös rikosseuraamusalueille myönnettävistä määrärahoista.

Pykälään tehtäisiin myös Rikosseuraamuslaitoksen organisaatiouudistukseen liittyvä muutos, jolla pykälässä sijoittajayksikköä koskeva maininta muutettaisiin arviointikeskukseksi.

Voimaantulo. Laki vankeuslain muuttamisesta ehdotetaan tulemaan voimaan 1 päivänä lokakuuta 2010. Näin voitaisiin varmistaa, että teknisiä laitteita ja sähköistä valvontaa voitaisiin kokeilla ennen valvontarangaistuksen täytäntöönpanon aloittamista.

1.4 Rikosrekisterilaki

2 §. Pykälää täydennettäisiin siten, että tiedot tuomioistuimen tuomitsemasta valvontarangaistuksesta pitäisi merkitä rikosrekisteriin vastaavasti kuin muistakin säännöksessä mainituista rangaistuslajeista.

Samalla pykälään lisättäisiin maininta asevelvollisuuslain (1438/2007) nojalla tuomituista vankeusrangaistuksista. Nämä olisivat sellaisia vankeusrangaistuksia, joita ei merkitä rikosrekisteriin. Ehdotettu sääntely vastaisi siviilipalveluslain (1446/2007) nojalla tuomittuja vankeusrangaistuksia.

Pykälään tehtäisiin lisäksi vähäinen kielellinen korjaus, jolla käsite ehdoton vankeusrangaistus muutettaisiin ehdottomaksi vankeudeksi.

4 §. Rikosseuraamusalan organisaatiouudistukseen liittyen tietojen luovuttamista rikosrekisteristä koskevan rikosrekisterilain 4 §:n 1 momentin 3 kohdassa oleva maininta Rikosseuraamusvirastosta, Kriminaalihuoltolaitoksesta ja Vankeinhoitolaitoksesta ehdotetaan korvattavaksi Rikosseuraamuslaitoksella. Vastaava muutos ehdotetaan tehtäväksi pykälän 4 momenttiin, joka koskee oikeushenkilöä koskevan tiedon luovuttamista.

1.5 Laki henkilötietojen käsittelystä rangaistuksen täytäntöönpanossa

5 §. *Yhdyskuntaseuraamusrekisteri.* Pykälän 1 momentin 6 kohdaksi lisättäisiin valvontarangaistuksen toimeenpanosuunnitelma ja muut valvontarangaistuksen täytäntöönpanoon liittyvät tiedot sellaisiksi tiedoiksi, jotka kirjataan yhdyskuntaseuraamusrekisteriin. Toimeenpanosuunnitelma käsittäisi myös täsmennetyn toimeenpanosuunnitelman. Samalla momentin nykyinen 6 kohta siirrettäisiin 7 kohdaksi ja siinä olevaa viitasta täsmennettäisiin koskemaan myös muutettua 6 kohtaa.

1.6 Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta

24 §. *Salassa pidettävät viranomaisen asiakirjat.* Pykälän 1 momentin 27 kohtaan lisättäisiin salassa pidettäviksi asiakirjoiksi asiakirjat, jotka sisältävät tietoja valvontarangaistuksen edellytysten selvittämisestä ja toimeenpanosuunnitelmasta.

1.7 Laki eräisiin rangaistus-, huolto- ja hoitolaitoksiin otettujen henkilöiden tapaturmakorvauksesta

1 §. Pykälän 4 momenttia muutettaisiin siten, että lakia sovelletaan myös valvontarangaistukseen kuuluvaa palkatonta työtä tai tehtävää suorittavin henkilöihin vastaavasti kuin esimerkiksi yhdyskuntapalvelua ja nuorisorangaistusta suorittaviin.

1.8 Rikosvahinkolaki

14 §. *Yhdyskuntapalveluun, nuorisorangaistukseen tai valvontarangaistukseen tuomitun aiheuttama esinevahinko.* Pykälään lisättäisiin maininta siitä, että valvontarangaistusta suorittavan aiheuttama esinevahinko korvattaisiin vastaavalla tavalla kuin yhdyskuntapalvelua tai nuorisorangaistustakin suorittavan aiheuttama esinevahinko. Samalla pykälän sanamuotoa muutettaisiin kielellisesti.

2 Tarkemmat säännökset ja määräykset

Valvontarangaistuksesta annetun lain 36 § sisältäisi valtuussäännöksen valtioneuvoston asetuksen antamiseen. Valtioneuvoston asetuksella annettaisiin lakia täsmällisemmät säännökset menettelyllisistä seikoista sekä päätösten ja tarkastustoimenpiteiden kirjaamisesta.

3 Voimaantulo

Lait ehdotetaan tulemaan voimaan 1 päivänä tammikuuta 2011. Muista laeista poiketen laki vankeuslain muuttamisesta ehdotetaan tulemaan voimaan jo 1 päivänä lokakuuta 2010. Ennen lain voimaantuloa pitää tehdä päätökset valvontalaitteiden ja muun valvontaan liittyvän tekniikan hankkimisesta. Kuten yleisperusteluiden jaksossa 6 on esitetty, valvontarangaistuksessa käytettävää valvontatekniikkaa tullaan todennäköisesti käyttämään jonkin verran myös valvotun koepauden valvonnassa. Tarkoituksena on, että laitteita voitaisiin kokeiluluonteisesti käyttää avolaitoksissa ennen valvontarangaistuksen täytäntöönpanon aloittamista.

4 Suhde perustuslakiin ja sääätämisjärjestys

Esityksellä on yhtymäkohtia useisiin perusoikeuksiin. Valvontarangaistus merkitsee perustuslain 7 §:ssä turvatuun henkilökohtaisen vapauden rajoittamista, koska tuomittu on velvollinen olemaan määrättyssä asuinpaikassa rangaistuksen suorittamisen aikana. Lisäksi rajoitukset koskevat asunnon tai muun asuinpaikan ulkopuolella liikkumista.

Henkilökohtaisen vapauden rajoittamisen täytyy täyttää yleiset perusoikeuksien rajoittamisen edellytykset. Rajoituksesta tulee säätää laissa täsmällisesti ja tarkkarajaisesti. Tältä osin esityksellä on merkitystä myös perustuslain 8 §:ssä säädetyn rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen kannalta. Laillisuusperiaate edellyttää, että rikoksesta seuraavista rangaistuksista säädetään täsmällisesti laissa. Perustuslakivaliokunta on käsitellyt kysy-

mystä rangaistussäännösten suhteesta perustuslain 8 §:ään muun muassa lausunnossaan hallituksen esityksestä laiksi nuorisorangaistuksesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi (PeVL 34/2004 vp.). Valiokunta totesi lausunnossaan, että ehdotettu sääntely oli perustuslain näkökulmasta liian väljää, koska rangaistuksen täsmällinen sisältö olisi määräytynyt vasta viranomaisen laatimasta toimeenpanosuunnitelmasta. Valiokunta edellyttikin, että laista ilmenevät nuorisorangaistukseksi tarkoitettuihin tehtäviin, ohjelmiin ja perehdyttämiseen määräämistä rajoittavat, käytettävissä olevat vähimmäis- ja enimmäisviikkotuntimäärät.

Ehdotettu valvontarangaistus olisi pituudeltaan tuomioistuimen määräämän vankeusrangaistuksen mittainen. Valvontarangaistus voisi kestää kahdeksan kuukautta. Valvontarangaistukseen liittyvän toimintavelvollisuuden kesto on säädetty laissa. Toimintavelvollisuus voitaisiin vahvistaa 10–40 tunniksi viikossa, ja tietyistä erityisistä syistä enintään 50 tunniksi viikossa. Lakiehdotus sisältää säännökset valvontarangaistuksen keskeisestä sisällöstä. Sääntely täyttää siten rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen vaatimuksen rangaistuksen sisällön täsmällisestä määrittelemisestä laissa. Täytäntöönpanoviranomaiselle jäävästä harkintavallasta ehdotetaan säädettäväksi laissa täsmällisesti.

Valvontarangaistus sijoittuu ankaruudeltaan ehdottoman vankeusrangaistuksen ja yhdyskuntapalvelun väliin. Se voitaisiin tuomita rikoksista, joista nykyisin tuomitaan enintään kahdeksan kuukauden mittainen ehdoton vankeusrangaistus. Valvontarangaistuksen määrääminen perustuu lisäksi tuomitun suostumukselle. Lisäksi se merkitsisi lievempää puuttumista tuomitun henkilökohtaiseen vapauteen kuin ehdoton vankeusrangaistus sellaisissa tilanteissa, joissa yhdyskuntapalvelua ei voida tuomita esimerkiksi tuomitun päihdeongelman vuoksi. Ehdotetun valvontarangaistuksen voidaan näin ollen katsoa täyttävän oikeasuhtaisuudesta johtuvat vaatimukset.

Rangaistus tuomittaisiin tuomioistuimessa rikosoikeudenkäynnistä säädetyssä järjestyksessä. Oikeusturvatakeet täytyisivät siten muutoksenhakuoikeudella tuomioistuimen päätöksestä. Myös tuomitun valvontarangaistuksen

muuntamisesta takaisin vankeudeksi päättäisi tuomioistuin ja siihen liittyisi muutoksenhakuoikeus. Sääntely vastaisi tältä osin pitkälti yhdyskuntapalvelusta säädettyä.

Valvontarangaistus pantaisiin täytäntöön tuomitun kotona tai muussa asuinpaikassa. Rangaistuksen täytäntöönpano edellyttää perustuslain 10 §:ssä turvautun kotirauhan piiriin ulottuvaa valvontaa, joka rajoittaa osittain myös muiden asunnossa asuvien kotirauhaa. Lailla voidaan perustuslain 10 §:n 3 momentin mukaan säätää perusoikeuksien turvaamiseksi tai rikosten selvittämiseksi välttämättömistä rajoituksista kotirauhan piiriin ulottuvista toimenpiteistä. Ehdotetut kotirauhaan puuttuvat toimenpiteet perustuisivat kuitenkin asianomaisten suostumukseen. Perustuslakivaliokunta on pitänyt henkilön suostumukseen perustuvaa kotirauhan rajoittamista perustuslain 10 §:n vastaisena, jos laki ei sisällä täsmällisiä ja tarkkarajaisia säännöksiä siitä, millaisissa tilanteissa tai millä edellytyksillä viranomainen voi kotirauhaan puuttua. Valiokunta on pitänyt merkityksellisen myös sitä, että suostumuksen antamisesta ja peruuttamisesta on säännökset laissa ja suostumus perustuu aidosti henkilön vapaaseen tahtoon (PeVL 19/2000 vp, PeVL 37/2005 vp).

Ehdotetuissa säännöksissä säädettäisiin eräistä kotirauhan piiriin ulottuvista toimenpiteistä. Ensinnäkin Rikosseuraamuslaitoksen virkamies voisi mennä valvottavan kotiin asentamaan valvontaan tarvittavat laitteet. Toimivalta rajoittuisi yksinomaan laitteiden asentamiseen eikä oikeuttaisi muihin toimenpiteisiin valvottavan asunnossa. Toiseksi Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehellä olisi ehdotuksen mukaan oikeus tehdä valvontakäyntejä valvotun asuntoon asunnossa pysymisen velvollisuuden ja päihitteettömyysvelvoitteen noudattamisen valvomiseksi. Asunnossa pysymisen velvollisuuden noudattamista valvottaisiin myös sähköisillä laitteilla, jotka hälyttävät, jos valvottava poistuu luvattomasti asuinpaikastaan.

Ehdotettujen toimivaltuuksien hyväksyttävyyden kannalta on olennaista, että valvontarangaistus edellyttäisi sekä tuomitun että muiden asunnossa asuvien henkilöiden suostumusta. Asunnon muut asukkaat voisivat myös halutessaan peruuttaa antamansa suos-

tumuksen. Lisäksi valvontarangaistuksella puututtaisiin tuomitun henkilökohtaiseen vaipauteen huomattavasti vähemmän kuin siihen puututaan ehdottoman vankeusrangaistuksen täytäntöönpanossa.

Laissa olisi täsmällisesti säädetty, millaisia valvontatoimenpiteitä tuomitun asunnossa voidaan tehdä. Valvonnalla pyrittäisiin turvaamaan se, ettei valvottu riko valvontarangaistukseen kuuluvia laissa säädettyjä velvollisuuksiaan. Käytännössä esimerkiksi valvontakäyntejä tehtäisiin, jos on epäily siitä, että valvottava rikkoo velvollisuuksiaan.

Rangaistuksen täytäntöönpanon käytännön järjestämiseksi toimivalta suorittaa tällaista valvontaa myös valvotun asunnossa on välttämätöntä. Lisäksi varsinaiset valvontatoimenpiteet kohdistuvat valvottuun henkilöön. Valvontarangaistukseen tuomittu välttää ankaramman ehdottoman vankeusrangaistuksen, joten rangaistuksen täytäntöönpanon edellyttämän valvonnan järjestämisellä pysytään turvaamaan nykyistä paremmin esimerkiksi ihmisoikeussopimuksen 8 artiklassa turvattu perhe-elämän suoja ja muut perus- ja ihmisoikeudet, joita ehdoton vankeusrangaistus rajoittaa huomattavasti.

Näistä syistä valvontarangaistuksesta seuraavia rajoituksia kotirauhaan voidaan pitää hyväksyttävänä ja oikeasuhtaisina.

Perustuslain 7 §:n 3 momentin mukaan henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ei saa puuttua eikä vapautta riistää mielivaltaisesti eikä ilman laissa säädettyä perustetta.

Ehdotettu turvatarkastus merkitsisi puutumista tuomitun henkilökohtaiseen koskemattomuuteen. Turvatarkastus liittyy henkilökohtaiseen turvallisuuteen. Siltä osin kuin kysymys on luvattomien esineiden ja aineiden pois ottamisesta, turvatarkastus koskee myös omaisuuden suojaan. Turvatarkastuksessa on otettava huomioon suhteellisuuden vaatimus.

Täytäntöönpanon turvallisuudesta huolehtimista ja järjestyksen turvaamista voidaan pitää hyväksyttävänä perusteina turvatarkastukselle. Viime kädessä on kyse Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehen, apuvalvojan, tuomitun sekä hänen kanssaan asuvien henkilöiden turvallisuuden varmistamisesta. Laissa ehdotetaan säädettäväksi täsmällisesti ja tarkkarajaisesti turvatarkastuksen laajuudesta

ja sisällöstä. Menettelyä ohjaisi sen lisäksi vähimmän haitan periaate, joka ehdotetaan kirjattavaksi säännökseen. Myös päätösvalasta säädettäisiin laintasolla. Omaisuuden suojan kannalta ongelmallisena ei voida pitää laittomasti hallussa pidettyjen esineiden tai aineiden poistamista.

Päihäteettömyyden valvonnalla, puhalluskokeen suorittamisella sekä virtsa- tai sylkinäytteen antamisella puututaan tuomitun henkilökohtaiseen koskemattomuuteen. Käsitteellisesti tällaiset tarkastuskeinot kuuluvat henkilönkatsastuksen piiriin. Perustuslakivaliokunta on ottanut kantaa päihäteettömyyden valvontaan vankiloissa (PeVL 12/1998 vp).

Valvontarangaistuksessa on kyse ehdottoman vankeuden sijasta tuomittavasta rangaistuksesta. Valvontarangaistuksen täytäntöönpanon turvallisuuden ja järjestyksen varmistamiseen liittyvistä syistä on hyväksyttävä tarve olla selvillä tuomitun alkoholin ja huumausaineiden käytöstä ja ehkäistä sitä. Ehdotetut tarkastuskeinot ovat välttämättömiä tämän tarkoituksen saavuttamiseksi.

Ehdotuksen mukaan tuomitulta, joka ilman pätevää syytä kieltäytyy päihäteettömyyden valvonnasta, voitaisiin määrätä otettavaksi verinäyte. Edellä mainitussa lausunnossaan perustuslakivaliokunta on myös katsonut, ettei verinäytteen ottamista, joka perustuu tuomitun omaan kieltäytymiseen, voida pitää valtiosääntöoikeudellisessa mielessä ongelmallisena, kun otetaan huomioon koko sääntelyyn kytkeytyvän yhteiskunnallisen tarpeen painavuus.

Valvontalaitteen kiinnittämisellä tuomitun nilkkaan, ranteeseen tai vyötärölle puututaan jossain määrin tuomitun henkilökohtaiseen koskemattomuuteen. Käsitellessään valvottua koevapautta koskenutta hallituksen esitystä (HE 262/2004) eduskunnan lakivaliokunta painotti esityksestä antamassaan lausunnossa (LaVM 9/2005 vp), että valvottua koevapautta koskevaa säännöstä on valvontakäytäntöjen yhtenäisyyden turvaamiseksi välttämättä edelleen täsmennettävä, jos koevapauden valvonnassa käytettyjen teknisten välineiden valikoima myöhemmin vakiintuu.

Ehdotetussa laissa valvontavälineistä ehdotetaan säädettäväksi täsmällisesti, eikä ehdotettu laki oikeuta kiinnittämään valvontalaitteita esimerkiksi tuomitun ihon alle. Lisäksi

valvontarangaistuksen suorittaminen perustuisi aina rikoksesta epäillyn antamaan kirjalliseen suostumukseen, jota ennen tuomitulle tulee antaa riittävästi tietoa valvontarangaistuksen tulevasta täytäntöönpanosta ja sen aiheuttamista rajoituksista elämään.

Perustuslain 124 §:n nojalla merkittävää julkisen vallan käyttöä ei voida antaa muun kuin viranomaisen tehtäväksi. Ehdotetun lain mukaan valvontarangaistuksen täytäntöönpanon valvontaan voisi tietyissä rajoissa osallistua apuvalvoja, joka ei ole virkasuhteessa valtioon. Apuvalvojan tehtävät olisivat avustavia, eikä niihin liittyisi merkittävän julkisen vallan käyttöä. Apuvalvojalla ei olisi toimivaltaa päättää tuomitun perusoikeuksiin kuten henkilökohtaiseen koskemattomuuteen liittyvistä rajoituksista. Tällaiset esimerkiksi tarkastustoimenpiteitä koskevat päätökset tekisi Rikosseuraamuslaitoksen virkamies. Käsitellessään hallituksen esitystä laiksi ehdonalaisen vapauden valvonnasta perustuslakivaliokunta ei pitänyt ehdotetun kaltaista valvontatehtävien antamista muulle kuin virkamiehelle perustuslain kannalta ongelmallisena (PeVL 21/2005 vp.).

Ehdotuksen mukaan sähköisen valvonnan keskusvalvonnan tietojärjestelmien, teknisen ylläpidon, järjestelmän teknisen valvonnan, hälytysten vastaanottamisen, teknisen vikatilanteiden seulonnan ja hälytysten lähettämisen palvelut voitaisiin hankkia myös yksityiseltä palveluntuottajalta, jos se olisi tarpeen tehtävän tarkoituksenmukaiseksi hoitamiseksi. Keskusvalvonnassa suoritettavaa hälytysten käsittelyä voidaan joiltakin osin rangaistusten täytäntöönpanon valvontana, joka on julkinen hallintotehtävä. Julkisen hallintotehtävän antamisesta muulle kuin viranomaiselle tulee säätää lailla. Lailla säädettäisiin myös sopimuksen sisällöstä. Ehdotetulla tavalla rajattuna keskusvalvonnan toimintaa ei voida kuitenkaan pitää luonteeltaan merkittävänä

julkisen vallan käyttöä sisältävänä tehtävänä. Valvonnassa työskentelevät henkilöt olisivat yhteydessä Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehiin ja apuvalvojaan. He saattaisivat joutua työssään käsittelemään tuomittuja koskevia salassa pidettäviä tietoja. Keskusvalvonnassa työskentelevien henkilöiden salassapitovelvollisuudesta säädettäisiin laissa, joten keskusvalvonnan järjestämisen muuna kuin viranomaistoimintana ei voida katsoa vaarantavan tuomittujen oikeusturvaa.

Perustuslakivaliokunta on katsonut (PeVL 12/1998 vp), että perusoikeuksien käyttämistä koskevan sääntelyn tulee olla sillä tavoin tarkkarajaista, että lain säännöksistä selviää muun muassa, kuka voi käyttää perusoikeuden kannalta merkityksellistä toimivaltaa. Valiokunnan mielestä perusoikeussyistä on välttämätöntä, että laista ilmenee ainakin se alin virkamiestaso, jolle laitoksen sisällä saadaan delegoida päätösvaltaa. Ehdotetussa laissa tuomitun perusoikeuksien rajoittamiseen ja oikeusasemaan merkittävästi vaikuttavien päätösten toimivallasta esitetään säädettäväksi täsmällisesti ja tarkkarajaisesti.

Näin ollen lait voidaan hallituksen käsityksen mukaan hyväksyä tavallisen lainsäätämisyjärjestyksessä. Koska asia voi kuitenkin olla tulkinnanvarainen, olisi suotavaa, että säätämisyjärjestyksestä hankittaisiin perustuslakivaliokunnan lausunto.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

Laki**rikoslain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 19 päivänä joulukuuta 1889 annetun rikoslain (39/1889) 6 luvun 1 §:n 1 momentti, 7 luvun 7 § ja 8 luvun 11 §, sellaisena kuin ne ovat, 6 luvun 1 §:n 1 momentti ja 7 luvun 7 § laissa 515/2003 ja 8 luvun 11 § laissa 297/2003, sekä
lisätään 6 lukuun uusi 11 a § seuraavasti:

6 luku

Rangaistuksen määräämisestä

1 §

Rangaistuslajit

Yleisiä rangaistuslajeja ovat rikesakko, sakko, ehdollinen vankeus, yhdyskuntapalvelu, valvontarangaistus ja ehdoton vankeus.

—————

11 a §

Valvontarangaistus

Rikoksenteijä, joka tuomitaan enintään kahdeksan kuukauden pituiseen ehdottomaan vankeusrangaistukseen, tuomitaan sen sijasta samanpituiseen valvontarangaistukseen, jos:

1) rikoksenteijää ei voida 11 §:n 1 momentissa tarkoitetun esteen vuoksi tai mainitun pykälän 2 momentissa tarkoitetun edellytyksen puuttumisen vuoksi tuomita yhdyskuntapalveluun;

2) valvontarangaistuksen tuomitsemiselle ei ole aikaisemmin tuomituista valvontarangaistuksista tai ehdottomista vankeusrangaistuksista eikä kysymyksessä olevan rikoksen laadusta aiheutuvaa estettä; ja

3) valvontarangaistuksen tuomitsemista on pidettävä perusteltuna rikoksenteijän sosiaalisten valmiuksien ylläpitämiseksi tai edistämiseksi.

Valvontarangaistuksen tuomitsemisen edellytyksenä on myös, että rikoksenteijä on antanut suostumuksensa rangaistuksen tuomitsemiseen valvontarangaistuksena ja että hänen kanssaan samassa asunnossa asuvat täysi-ikäiset ovat suostuneet valvontarangaistuksen täytäntöönpanoon kyseisessä asunnossa. Edellytyksenä on lisäksi, että rikoksenteijälle voidaan määrätä valvontarangaistuksesta annetun lain (/) 2 §:ssä tarkoitettu velvollisuus pysyä asunnossaan ja osallistua hänelle määrättyyn toimintaan, ja että rikoksenteijän voidaan olettaa suoriutuvan valvontarangaistuksesta.

7 luku

Yhteisestä rangaistuksesta

7 §

Aikaisemmin tuomitun yhdyskuntapalvelurangaistuksen ja valvontarangaistuksen huomioon ottaminen

Aikaisemmin tuomittu yhdyskuntapalvelurangaistus ja valvontarangaistus voidaan ottaa uutta rangaistusta tuomittaessa huomioon vastaavalla tavalla kuin aikaisempi ehdoton vankeusrangaistus 6 §:n mukaan.

8 luku

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta
20 .**Vanhentumisesta**

11 §

*Tuomitun yhdyskuntapalvelurangaistuksen ja
valvontarangaistuksen raukeaminen*

Yhdyskuntapalvelurangaistus ja valvontarangaistus raukeavat samoin kuin niitä vastaava vankeusrangaistus.

2.

Laki**valvontarangaistuksesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 luku

Yleiset säännökset

1 §

Lain soveltamisala

Tässä laissa säädetään valvontarangaistuksen täytäntöönpanosta. Valvontarangaistuksen tuomitsemisen edellytyksistä säädetään rikoslain (39/1889) 6 luvun 11 a §:ssä.

2 §

Valvontarangaistus

Valvontarangaistus on ehdottoman vankeusrangaistuksen sijasta tuomittava rangaistus, jonka suorittamista valvotaan teknisillä välineillä ja muilla tässä laissa säädettyillä tavoilla.

Valvontarangaistuksena tuomitulle asetetaan velvollisuus pysyä asunnossaan sekä velvollisuus osallistua hänelle määrättyyn toimintaan. Tuomitun asunnolla tarkoitetaan tässä laissa myös muuta vastaavaa valvontarangaistuksen täytäntöönpanoon soveltuvaa asumispaikkaa.

3 §

Toimintavelvollisuus

Valvontarangaistukseen tuomitun on osallistuttava valvontatapaamisiin, tehtävä työtä, osallistuttava koulutukseen, kuntoutukseen, toimintaohjelmiin tai muuhun vastaavaan, tuomitun toimintakykyä ja sosiaalisia valmiuksia ylläpitävään tai edistävään toimintaan.

Työtä ja muuta toimintaa on oltava vähintään 10 ja enintään 40 tuntia viikossa siten kuin 9 §:ssä tarkoitetussa toimeenpanosuunnitelmassa määrätään. Velvollisuus osallistua työhön tai muuhun toimintaan voidaan vahvistaa tätä suuremmaksi, mutta enintään 50 tunniksi viikossa, jos siihen on toiminnan sisällöstä, matka-ajoista taikka muusta vastaavasta seikasta johtuva erityinen syy.

Työ ja muu toiminta on ajoitettava muuksi kuin kello 21:n ja kello 6:n väliseksi ajaksi, jollei toimeenpanosuunnitelmassa työstä tai toiminnasta aiheutuvasta syystä toisin määrätä.

4 §

Poistuminen asunnosta

Tuomittu saa poistua asuntonsa ulkopuolel-le ainoastaan 9 §:ssä tarkoitetussa toimeenpanosuunnitelmassa ja viikoittaisessa aikataulussa määrättyllä tavalla sekä silloin, kun

hänelle on myönnetty 17 §:ssä tarkoitettu lupa.

5 §

Täytäntöönpanosta vastaavat viranomaiset

Rikosseuraamuslaitos ja ulosottomies huolehtivat valvontarangaistuksen täytäntöönpanosta.

6 §

Valvonta

Valvontarangaistukseen tuomittua valvotaan hänen asuntoonsa asennettavilla, tuomitun haltuun annettavilla taikka tuomitun ran- teeseen, nilkkaan tai vyötärölle kiinnitettävillä teknisillä välineillä taikka tällaisten väli- neiden yhdistelmällä.

Rikosseuraamuslaitoksen on pidettävä riit- tävästi yhteyttä tuomittuun ja paikkaan, jossa tuomittu osallistuu hänelle määrättyyn toi- mintaan, sekä tehtävä valvontakäyntejä tuo- mitun asuntoon ja paikkaan, jossa tuomittu osallistuu toimintaan. Rikosseuraamuslai- toksen virkamiehellä ja 29 §:ssä tarkoitettulla apuvalvojalla on oikeus asunnossa pysymis- velvollisuuden ja päihitteettömyyden valvomi- seksi ennalta ilmoittamatta päästä tuomitun asuntoon. Valvontakäynneillä on vältettävä aiheuttoman huomion herättämistä. Valvonta on toteutettava puuttumatta enempää kenen- kään oikeuksiin ja aiheuttamatta suurempaa haittaa kuin on välttämätöntä tehtävän suori- tamiseksi.

2 luku

Valvontarangaistuksen edellytysten selvit- täminen

7 §

Edellytysten selvittäminen ja toimeenpano- suunnitelma

Rikosseuraamuslaitoksen on syyttäjän tai tuomioistuimen pyynnöstä selvitettävä val- vontarangaistuksen tuomitsemisen kannalta merkitykselliset epäillyn henkilökohtaiset

olosuhteet ja muut valvontarangaistuksen tuomitsemisen edellytykset. Selvityksessä on oltava:

1) rikoksesta epäillyn suostumus mahdolli- sen rangaistuksen tuomitsemisesta valvonta- rangaistuksena;

2) arvio rikoksesta epäillyn asunnon sovel- tuvuudesta valvontarangaistuksen suorittami- seen;

3) arvio siitä, voidaanko rikoksesta epäil- lyllä, jos hänet tuomitaan, määrätä velvolli- suus osallistua 3 §:ssä tarkoitettuun toimin- taan;

4) arvio 3 §:ssä tarkoitettuun toimintaan osallistumisen aiheuttamasta liikkumisen tar- peesta asunnon ulkopuolella;

5) arvio rikoksesta epäillyn henkilökohtai- sista olosuhteista ja kyvystä suoriutua val- vontarangaistuksesta.

Selvityksestä on lisäksi käytävä ilmi mah- dolliset muut epäillylle aikaisemmin tuomitut valvontarangaistukset. Selvitykseen on sisäl- lytettävä Rikosseuraamuslaitoksen lausunto siitä, onko valvontarangaistuksen tuomitse- minen perusteltua rikoksesta epäillyn sosiaa- listen valmiuksien ylläpitämiseksi tai edistä- miseksi.

Jos Rikosseuraamuslaitos pitää valvonta- rangaistusta perusteltuna taikka syyttäjää tai tuomioistuin sitä erikseen pyytää, selvityk- seen liitetään toimeenpanosuunnitelma, jo- hon on sisällytettävä:

1) tieto valvontarangaistuksen suorittami- seen tarkoitettua asunnosta;

2) tieto työstä, kuntoutuksesta, koulutuk- sesta tai muusta toiminnasta sekä valvontata- paamisista, joita valvontarangaistukseen si- sältyisi, sekä tieto niiden viikoittaisesta tun- timäärästä;

3) tieto toimintaan osallistumisen aiheut- tamasta asunnosta liikkumisen määrästä ja liikkumisen ajoittumisesta.

8 §

Menettely edellytysten selvittämisessä ja toi- meenpanosuunnitelmaa tehtäessä

Rikoksesta epäiltyä on kuultava toimeen- panosuunnitelmaa laadittaessa. Hänelle on tarkoin selvitettävä valvontarangaistukseen

liittyvien velvollisuuksien ja rajoitusten merkitys sekä seuraamukset niiden rikkomisesta.

Rikoksesta epäillyn on annettava suunnitelman laatimista varten tarpeelliset tiedot käyttämästään lääkityksestä.

Suunnitelmaan on liitettävä valvontarangaistuksen suorittamiseen käytettäväksi suunnitellussa asunnossa asuvien täysikäisten kirjallinen suostumus valvontarangaistuksen täytäntöönpanoon ja täytäntöönpanoon liittyviin valvontakäynteihin asunnossa. Alle 18-vuotiaalle on annettava tilaisuus tulla kuulluksi, jos hän on täyttänyt 12 vuotta. Alle 12-vuotiaan lapsen mielipide on selvitettävä noudattaen, mitä lastensuojelulain (417/2007) 20 §:ssä säädetään.

3 luku

Valvontarangaistuksen täytäntöönpano

9 §

Toimeenpanosuunnitelman täsmentäminen

Rikosseuraamuslaitos laatii ja vahvistaa täsmennetyn valvontarangaistuksen toimeenpanosuunnitelman viipymättä, kun rangaistus on 11 §:ssä tarkoitetulla tavalla tullut täytäntöönpantavaksi. Täsmennettyyn toimeenpanosuunnitelmaan on merkittävä rangaistuksen alkamis- ja päättymispäivä. Täsmennetty suunnitelma sisältää koko valvontarangaistuksen täytäntöönpanon aikaa koskevat, 7 §:ssä tarkoitettua suunnitelmaa tarkemmat tiedot ja määräykset:

- 1) tuomitun asunnosta;
- 2) 3 §:ssä tarkoitetun toiminnan sisällöstä, viikoittaisesta tuntimäärästä ja tarpeellisista matka-ajoista;
- 3) valvonnasta, sen edellyttämistä teknisistä valvontavälineistä ja valvontatapaamisista;
- 4) ajasta, jonka tuomittu on velvollinen pysymään asunnossaan, sekä siitä, miten tämä aika ajoittuu;
- 5) tuomitun oikeudesta liikkua asuntonsa ulkopuolella;
- 6) tuomitun sosiaalisen selviytymisen edistämiseksi tarpeellisista tukitoimista;
- 7) tuomitun henkilökohtaisten asioiden hoitamiseen varattavasta ajasta;

8) muista vastaavista valvontarangaistuksen täytäntöönpanolle välttämättömistä ehdoista.

Täsmennetty suunnitelma on laadittava yhteistyössä tuomitun kanssa. Rikosseuraamuslaitos laatii lisäksi valvontarangaistuksen suorittamisen viikoittaisen aikataulun.

10 §

Toimeenpanosuunnitelman muuttaminen

Olosuhteiden olennaisen muuttumisen tai muun siihen rinnastettavan hyväksyttävän syyn vuoksi Rikosseuraamuslaitos voi muuttaa toimeenpanosuunnitelmaa. Suunnitelmaa muutettaessa noudatetaan, mitä 9 §:n 2 momentissa säädetään.

11 §

Valvontarangaistuksen suorittamisaika

Valvontarangaistuksen täytäntöönpano on aloitettava viipymättä ja valvontarangaistus on suoritettava loppuun vuoden kuluessa siitä, kun tuomio on tullut täytäntöönpanokelpoiseksi, jollei 3 momentista muuta johdu.

Valvontarangaistuksen suorittaminen alkaa päivänä, jona toimeenpanosuunnitelman vahvistamisen jälkeen rangaistuksen täytäntöönpanossa tarpeelliset tekniset valvontavälineet on asennettu tai annettu tuomitun haltuun. Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehellä on oikeus päästä tuomitun asuntoon teknisten valvontavälineiden asentamista, korjaamista ja poisottamista varten.

Vuoden enimmäisaikaan ei lasketa aikaa, jonka valvontarangaistus on 19 §:ssä tarkoitettu syystä ollut keskeytettynä, eikä aikaa, joksi valvontarangaistuksen suorittamisen aloittaminen on kielletty. Vuoden enimmäisaikaan ei lasketa myöskään aikaa, jonka valvontarangaistus on ollut tilapäisesti keskeytettynä 21 §:n 1 momentissa tarkoitettua syystä taikka joksi valvontarangaistuksen aloittaminen tai jatkaminen on kielletty 27 §:n 1 momentissa tarkoitettua syystä.

12 §

Täytäntöönpanon aloittaminen käräjäoikeuden tuomion perusteella

Valvontarangaistuksen täytäntöönpano voidaan käräjäoikeuden tuomion perusteella aloittaa ennen kuin tuomio on saanut lainvoiman, jos tuomittu kirjallisesti suostuu täytäntöönpanoon ja on tyytynyt tuomioon siltä osin kuin hänet on tuomittu valvontarangaistukseen.

13 §

Tuomitun yleiset velvollisuudet

Valvontarangaistukseen tuomittu on velvollinen:

- 1) osallistumaan 9 §:ssä tarkoitetun täsmennetyn toimeenpanosuunnitelman laatimiseen;
- 2) osallistumaan 3 §:ssä tarkoitettuun toimintaan ja pysymään asunnossaan täsmennetyssä toimeenpanosuunnitelmassa määrätyllä tavalla;
- 3) noudattamaan täsmennettyä toimeenpanosuunnitelmaa ja viikoittaista aikataulua;
- 4) osallistumaan valvontatapaamisiin valvojan määrääminä ajankohtina;
- 5) pitämään yhteyttä valvojaansa täsmennetyssä toimeenpanosuunnitelmassa määrätyllä tavalla;
- 6) käsittelemään huolellisesti 6 §:n 1 momentissa tarkoitettuja valvontavälineitä sekä noudattamaan niiden käytöstä annettuja ohjeita; sekä
- 7) päästämään valvontatehtävänsä suorittavan Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehen ja apuvalvojan asuntoonsa.

14 §

Päihteettömyys

Tuomittu ei saa valvontarangaistuksen täytäntöönpanon aikana käyttää huumausainelain (373/2008) 3 §:n 1 momentissa tarkoitettua huumausainetta, alkoholia eikä muuta päihdyttävää ainetta eikä olla päihdyttävän aineen vaikutuksen alainen.

15 §

Päihdeettömyyden valvonta

Tuomittu on velvollinen päihdeettömyytensä valvomiseksi vaadittaessa antamaan virtsa- tai sylkinäytteen taikka suorittamaan puhalluskokeen. Tuomittu voidaan myös velvoittaa saapumaan soveltuvaan Rikosseuraamuslaitoksen yksikköön, terveyskeskukseen tai päihdehuoltolain (41/1986) mukaiseen yksikköön virtsanäytteen antamista varten.

Jos tuomittu valvontakäynnin tai muun valvontaan liittyvän tilaisuuden yhteydessä taikka 3 §:ssä tarkoitettuun toimintaan liittyvässä tilaisuudessa on ulkoisista merkeistä päätellen todennäköisesti alkoholin tai muun päihdyttävän aineen vaikutuksen alainen, Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehen on kirjattava päihtymystilaa koskevat havainnot. Tuomittu voidaan myös velvoittaa 1 momentissa tarkoitettuun päihdeettömyyden valvontaan. Jos päihtymystila on ulkonaisista merkeistä päätellen ilmeinen, koetta tai näytettä ei tarvitse ottaa, ellei tuomittu sitä vaadi. Tuomitulta, joka ilman pätevää syytä kieltäytyy puhalluskokeesta taikka virtsa- tai sylkinäytteen antamisesta, voidaan määrätä otettavaksi verinäyte.

Jos tuomitun todetaan puhalluskokeen perusteella olevan alkoholin vaikutuksen alainen, Rikosseuraamuslaitoksen on ryhdyttävä 18 tai 19 §:ssä tarkoitettuihin toimenpiteisiin. Jos tuomitun virtsa- tai sylkinäytteen perusteella todetaan käyttäneen päihdyttävää ainetta, tulos on varmistettava laboratoriossa, joka täyttää huumausainetestien tekemisestä säädettyt laatuvaatimukset. Samoin on meneteltävä, vaikka pikatestin tulos on negatiivinen, jos on perusteltua syytä epäillä päihtymystilaa. Jos varmistettu tulos osoittaa tuomitun käyttäneen 14 §:ssä tarkoitettua huumausainetta taikka lääkettä, jonka käyttämiseen hänellä ei ole oikeutta, Rikosseuraamuslaitoksen on ryhdyttävä 19 §:ssä tarkoitettuihin toimenpiteisiin.

16 §

Turvatarkastus

Tuomittu saadaan tarkastaa valvontarangaistuksen täytäntöönpanon turvallisuudesta huolehtimiseksi ja järjestyksen turvaamiseksi.

Turvatarkastuksessa Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehellä on oikeus metallinilmaisinta, muuta vastaavaa teknistä laitetta tai koulutettua koiraa käyttäen taikka vaatteita tunnustelemalla tarkastaa tuomittu sen varmistamiseksi, ettei tuomitulla ole hallussaan esinettä tai ainetta, jolla voidaan aiheuttaa vaaraa henkilön turvallisuudelle taikka jonka hallussapito on muuten laissa tai lain nojalla kielletty.

Turvatarkastusta tekevällä Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehellä on oikeus ottaa pois turvatarkastuksessa tai muuten löydetty 2 momentissa tarkoitettu esine ja aine. Pois otetut esineet ja aineet on luovutettava poliisille tai, jos siihen ei ole lain mukaan esitettyä, palautettava tuomitulle.

Turvatarkastuksessa on vältettävä aiheutoman huomion herättämistä. Tarkastus on tehtävä puuttumatta enempää kenenkään oikeuksiin ja aiheuttamatta suurempaa haittaa kuin on välttämätöntä tehtävän suorittamiseksi.

17 §

Tilapäinen poikkeaminen velvollisuudesta osallistua toimintaan tai pysyä asunnossa

Tuomitulle voidaan yksittäistapauksessa antaa lupa tilapäiseen poikkeamiseen 9 §:ssä tarkoitettuun toimeenpanosuunnitelmaan sisältyvästä velvollisuudesta, jos se on välttämätöntä tuomitun sairastumisen tai muun rangaistuksen täytäntöönpanoon vaikuttavan ennalta arvaamattoman tapahtuman vuoksi.

Tuomittu on velvollinen viivytyksettä ilmoittamaan 1 momentissa tarkoitetusta syystä Rikosseuraamuslaitokselle.

18 §

Velvollisuuksien rikkominen

Jos tuomitun epäillään rikkoneen 13—15 §:ssä tarkoitettuja velvollisuuksiaan, Rikosseuraamuslaitoksen on tehtävä asiasta selvitys. Selvitystä tehtäessä tuomitulle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi. Jos tuomitun todetaan menetelleen tässä laissa säädettyjen velvollisuuksiensa vastaisesti, Rikosseuraamuslaitoksen on annettava hänelle kirjallinen varoitus.

Varoituksen antamisen yhteydessä tuomitulle on ilmoitettava, että varoituksen noudattamatta jättäminen johtaa asian saattamiseen käsiteltäväksi tuomioistuimessa ja mahdollisesti valvontarangaistuksen suorittamatta olevan osan muuntamiseen ehdottomaksi vankeudeksi.

19 §

Törkeä velvollisuuksien rikkominen

Jos tuomittu ei aloita rangaistuksen suorittamista tai jättää suorittamisen kesken eikä hänellä ole menettelyynsä hyväksyttävää syytä, syyllistyy rikokseen, taikka hänelle annetusta kirjallisesta varoituksesta huolimatta menettelee tässä laissa säädettyjen velvollisuuksiensa vastaisesti tai muutoin tahallisesti ja törkeästi rikkoo tässä laissa säädettyjä velvollisuuksiaan, Rikosseuraamuslaitoksen on ryhdyttävä toimenpiteisiin asian saattamiseksi tuomioistuimen käsiteltäväksi. Samalla on kiellettävä valvontarangaistuksen täytäntöönpanon aloittaminen tai keskeyttävä rangaistuksen täytäntöönpano, jos se on jo aloitettu.

20 §

Väliaikainen keskeytys

Rikosseuraamuslaitos voi väliaikaisesti keskeyttää valvontarangaistuksen tai sen jäljellä olevan osan täytäntöönpanon, jos tuomitun epäillään rikkoneen tässä laissa säädettyjä velvollisuuksiaan eikä asiaa saada selvitettyksi välittömästi. Keskeytys saa olla enintään yhden kuukauden pituinen.

21 §

Este valvontarangaistuksen suorittamiselle

Rikosseuraamuslaitos voi tilapäisesti keskeyttää valvontarangaistuksen täytäntöönpanon yhteensä enintään yhdeksi vuodeksi, jos valvontarangaistuksen suorittamiselle loppuun rangaistusaikana on sairaudesta, tapaturmasta tai muusta vastaavasta hyväksyttävästä syystä aiheutuva este.

Jos este kestää pitempään kuin vuoden, Rikosseuraamuslaitoksen on ilmoitettava asiasta syyttäjälle. Syyttäjä saattaa asian 25 §:n 1 momentissa tarkoitetun tuomioistuimen käsiteltäväksi.

Tuomioistuin voi pidentää valvontarangaistuksen täytäntöönpanoaikaa tai muuntaa valvontarangaistuksen suorittamatta olevan osan ehdottomaksi vankeusrangaistukseksi. Suorittamatta olevan ajan lyhyiden, tuomitun vakavan sairauden, tapaturman tai muun vastaavan syyn vuoksi, jota ei voida lukea tuomitun syyksi, voidaan jo suoritettu valvontarangaistus katsoa rangaistuksen täydelliseksi.

22 §

Usean valvontarangaistuksen täytäntöönpano

Samaan aikaan täytäntöön pantavina olevat valvontarangaistukset lasketaan niitä täytäntöön pantaessa yhteen. Valvontarangaistusten yhteinen kesto on enintään yksi vuosi. Rikosseuraamuslaitoksen on tarvittaessa tarkistettava toimeenpanosuunnitelma rangaistuksen pitenemisen edellyttämällä tavalla.

23 §

Suostumuksen peruuttaminen ja olosuhteiden muutos

Jos valvontarangaistukseen tuomitun kanssa samassa asunnossa asuva täysi-ikäinen perustellusta syystä kirjallisesti peruuttaa 8 §:n 3 momentissa tarkoitetun suostumuksensa, Rikosseuraamuslaitoksen on selvitettävä, voidaanko valvontarangaistus panna täytän-

töön muussa asunnossa, vai onko asia saatettava tuomioistuimen käsiteltäväksi.

Samoin on meneteltävä, jos tuomitun asunto vaihtuu tai olosuhteet hänen asunnossaan muuttuvat siten, ettei valvontarangaistuksen täytäntöönpanoa voida jatkaa.

Selvityksen tekemiseksi valvontarangaistuksen suorittaminen voidaan väliaikaisesti keskeyttää 20 §:ssä tarkoitetulla tavalla.

Selvitystä tehtäessä tuomittua ja samassa asunnossa asuvaa henkilöä on kuultava.

24 §

Ehdonalainen vapaus ja koeaika

Valvontarangaistukseen tuomittu päästetään ehdonalaan vapauteen noudattaen rikoslain 2 c luvun 5—7 §:n säännöksiä. Määräosaa laskettaessa päivän osaa ei oteta huomioon. Kun tuomittu päästetään ehdonalaan vapauteen, alkaa koeaika, joka on jäljellä olevan jäännösrangaistuksen pituinen.

Valvontarangaistuksen suorittamisen viimeisenä päivänä Rikosseuraamuslaitos poistaa käytöstä ja ottaa haltuunsa valvontarangaistuksen täytäntöönpanossa käytetyt tekniset valvontalaitteet.

Jos tuomittu tekee koeaikana rikoksen, valvontarangaistukseen sovelletaan, mitä rikoslain 2 c luvun 14 §:ssä säädetään jäännösrangaistuksen määräämisestä täytäntöön pantavaksi.

4 luku

Vankeudeksi muuntaminen

25 §

Menettely vankeudeksi muuntamisessa

Rikosseuraamuslaitoksen on 19 §:ssä tarkoitetussa tapauksessa viipymättä laadittava asiasta selvitys syyttäjälle. Selvitystä laadittaessa tuomitulle on annettava tilaisuus tulla kuulluksi. Jos syyttäjä katsoo valvontarangaistukseen tuomitun menettelleen mainitussa lainkohdassa tarkoitetulla tavalla, hänen on viipymättä saatettava asia käsiteltäväksi siinä tuomioistuimessa, joka on ratkaissut valvontarangaistukseen johtaneen rikosasian en-

simmäisenä oikeusasteena taikka jonka tuomioiirissä tuomittu asuu tai vakinaisesti oleskelee.

Tuomioistuimen on ennen asian ratkaisemista annettava valvontarangaistukseen tuomitulle tilaisuus tulla kuulluksi. Myös Rikosseuraamuslaitoksen edustajalle on varattava tilaisuus antaa lausuntonsa, jollei tämä ole asian käsittelyn kannalta selvästi tarpeetonta. Asia voidaan ratkaista valvontarangaistukseen tuomitun poissaolosta huolimatta. Käräjäoikeus on päätösvaltainen, kun siinä on yksin puheenjohtaja. Muutoin noudatetaan, mitä oikeudenkäynnistä rikosasioissa säädetään.

Valitus, jolla haetaan muutosta tuomioistuimen tämän pykälän nojalla tekemään ratkaisuun, on käsiteltävä kiireellisenä.

26 §

Valvontarangaistuksen sijaan tuomittava rangaistus

Jos tuomioistuin toteaa valvontarangaistukseen tuomitun menettäneen 19 §:ssä tarkoitulla tavalla, sen on muunnettava valvontarangaistuksesta suorittamatta oleva osa ehdottomaksi vankeusrangaistukseksi, jonka vähimmäisaika on neljä päivää.

Jos tuomittu suorittavana on ollut valvontarangaistus, joka koostuu yhteensä yli vuoden pituiseksi ajaksi tuomituista valvontarangaistuksista, tuomioistuimen on muunnettava myös vuoden ylittävä osa tuomituista valvontarangaistuksista ehdottomaksi vankeudeksi.

27 §

Uusi vankeusrangaistus

Jos syyttäjä päättää syyttää valvontarangaistusta suorittavaa tai siihen tuomittua rikoksesta, josta voi syyttäjän arvion mukaan olla seuraamuksena ehdotonta vankeutta, syyttäjä voi valvontarangaistuksen täytäntöönpanon kieltämiseksi ilmoittaa asiasta Rikosseuraamuslaitokselle. Rikosseuraamuslaitoksen on ilmoituksen saatuaan kiellettävä valvontarangaistuksen aloittaminen tai jatkaminen.

Tuomitessaan aiemmin valvontarangaistukseen tuomitun henkilön ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomioistuin voi kieltää aloittamasta tai jatkamasta valvontarangaistuksen täytäntöönpanoa. Kieltäessään aiemmin tuomitun valvontarangaistuksen täytäntöönpanon tuomioistuimen on määrättävä, että jäljellä oleva osa valvontarangaistuksesta on suoritettava vankeutena.

Päätöstä aiemmin tuomitun valvontarangaistuksen täytäntöönpanon kieltämisestä on noudatettava muutoksenhausta huolimatta.

28 §

Suoritetun valvontarangaistuksen huomioon ottaminen

Kun valvontarangaistukseen tuomittu tuomitaan uuteen rangaistukseen 21 §:n 3 momentissa, 26 §:ssä tai 27 §:n 2 momentissa tarkoitettussa tapauksessa, tuomittavasta rangaistuksesta on vähennettävä jo suoritettua valvontarangaistusta vastaava määrä. Vähentämisessä yksi päivä tai päivän osa suoritettua valvontarangaistusta vastaa yhtä päivää vankeutta. Vähentämisessä noudatetaan tuomitulle edullisinta laskutapaa.

Jos tuomittu 12 §:ssä tarkoitettussa tapauksessa muutoksenhaun johdosta tuomitaan muuhun rangaistukseen, jo täytäntöön pantua valvontarangaistusta vastaava osa on otettava huomioon siten kuin 1 momentissa säädetään.

5 luku

Valvoja, apuvalvoja ja päätöksenteko

29 §

Valvoja ja hänen apunaan toimiva henkilö

Yksittäisen valvontarangaistuksen täytäntöönpanosta vastaa tehtävään nimetty Rikosseuraamuslaitoksen virkamies (*valvoja*). Valvontarangaistuksen tarkoituksenmukaisen täytäntöönpanon edistämiseksi valvojan avuksi voidaan määrätä tehtävään suostunut henkilö (*apuvalvoja*), jolla on tehtävän hoitamiseen soveltuva rikosseuraamusalan, sosi-

aalialan, terveysalan tai kasvatustieteen koulutus sekä työkokemus. Apuvalvojan tehtävään voidaan määrätä muukin siihen sopiva henkilö, jos se on tarpeellista valvonnan turvaamiseksi.

Rikosseuraamuslaitos tekee apuvalvojan kanssa sopimuksen tehtävän hoitamisesta sekä päättää hänelle valtion varoista maksettavasta palkkiosta ja kulukorvauksesta. Rikosseuraamuslaitoksen ja apuvalvojan välille ei synny virka- eikä työsopimussuhdetta.

Apuvalvojaan sovelletaan tehtävässään kielilakia ja rikosoikeudellista virkavastuuta koskevia säännöksiä. Vahingonkorvausvastuusta säädetään vahingonkorvauslaissa (412/1974).

30 §

Valvojan ja apuvalvojan tehtävät

Valvojan tehtävänä on:

- 1) valvoa tuomitulle tässä laissa säädettyjen velvollisuuksien noudattamista;
- 2) olla yhteydessä tuomittuun ja riittävässä määrin tehdä sekä ennalta ilmoitettuja että ennalta ilmoittamattomia valvontakäyntejä tuomitun asuntoon;
- 3) olla yhteydessä paikkaan, jossa tuomittu osallistuu 3 §:ssä tarkoitettuun toimintaan ja tarvittaessa tehdä sinne valvontakäyntejä;
- 4) olla tarvittaessa yhteydessä tuomitun kanssa samassa asunnossa asuviin ja alle 18-vuotiaan tuomitun huoltajaan, edunvalvojaan tai muuhun lailliseen edustajaan;
- 5) tukea ja ohjata tuomittua;
- 6) ilmoittaa Rikosseuraamuslaitokselle tässä laissa säädettyjen velvollisuuksien rikkomisesta sekä laatia selvitys asiasta;
- 7) huolehtia muista valvontarangaistuksen vaatimista toimenpiteistä.

Apuvalvojan tehtävänä on toimia valvojan apuna 1 momentissa säädettyissä tehtävissä. Apuvalvojan on lisäksi noudatettava Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehen hänelle valvontarangaistuksen täytäntöönpanoa varten antamia määräyksiä sekä ilmoitettava tälle, jos tuomittu ei täytä velvollisuuksiaan. Valvojan ja apuvalvojan on kohdeltava tuomitua asianmukaisesti sekä niin, ettei tuomitulle ja hänen kanssaan samassa asunnossa asuville aiheudu tarpeettomasti haittaa.

31 §

Päätösvalta

Rikosseuraamuslaitoksen yhdyskuntaseuraamustoimiston johtaja päättää 19 §:ssä tarkoitettu täytäntöönpanon aloittamisen kieltämisestä ja keskeyttämisestä sekä toimenpiteistä, joita 19 §:ssä tarkoitettu törkeästä velvollisuuksien rikkomisesta aiheutuu.

Yhdyskuntaseuraamustoimiston johtaja, työjärjestyksessä määrätty apulaisjohtaja tai rikosseuraamuskeskuksen johtaja päättää 18 §:ssä tarkoitettu varoituksen antamisesta, 21 §:ssä tarkoitettu rangaistuksen tilapäisestä keskeytyksestä esteen vuoksi, 23 §:ssä tarkoitettu suostumuksen peruuttamisen aiheuttamista seurauksista, ehdonalaan vapautteen päästämistä ja 15 §:ssä tarkoitettu verinäytteen ottamisesta.

Valvoja tai muu työjärjestyksessä tehtävään määrätty Rikosseuraamuslaitoksen virkamies päättää muusta 15 §:ssä tarkoitettu päihitteettömyyden valvonnasta kuin verinäytteen ottamisesta, 16 §:ssä tarkoitettu turvatarkastuksesta, turvatarkastuksessa löydettyjen esineiden ja aineiden pois ottamisesta ja 17 §:ssä tarkoitettu tilapäisestä oikeudesta poiketa velvollisuudesta osallistua toimintaan tai pysyä asunnossaan.

6 luku

Erinäiset säännökset

32 §

Matkakustannukset

Rikoksesta epäillylle maksetaan valvontarangaistuksen edellytysten selvittämisestä ja toimeenpanosuunnitelman laatimisesta aiheutuneet ja tuomitulle täytäntöönpanon valvontaan liittyvät tarpeelliset matkakustannukset valtion varoista.

Myös muut 3 §:ssä tarkoitettuun toimintaan osallistumiseen liittyvät matkakustannukset voidaan korvata valtion varoista, jos se on tuomitun varattomuus taikka matkakustannusten peruste tai määrä huomioon ottaen yksittäistapauksessa perusteltua.

Kustannukset maksetaan halvimman julkisen kulkuneuvon käyttämisestä aiheutuneiden kustannusten mukaan.

33 §

Keskusvalvonnan järjestäminen

Rikosseuraamuslaitos järjestää valvontarangaistuksen täytäntöönpanon keskusvalvonnan valtakunnallisesti ja alueellisesti. Rikosseuraamuslaitos voi myös hankkia ja tehdä sopimuksia keskusvalvonnan tietojärjestelmistä, niiden ylläpidosta sekä tietojärjestelmän teknisestä valvonnasta ja hälytysten lähetys-, vastaanottamis- ja välityspalveluista yksityiseltä palvelun tuottajalta, jos se on tarpeen tehtävän tarkoituksenmukaiseksi hoitamiseksi. Sopimuksessa tulee määritellä valvonnassa käytettävät tietojärjestelmät, ohjelmistot, keskusvalvonnassa suoritettavat tehtävät, tehtäviä hoitava henkilöstö ja muut vastaavat keskusvalvonnan asianmukaisen hoitamisen kannalta tarpeelliset seikat. Rikosseuraamuslaitoksen on huolehdittava, että työntekijöillä on tehtävässä tarvittava koulutus ja kokemus. Rikosseuraamuslaitos valvoo toiminnan asianmukaisuutta ja vastaa siitä, että keskusvalvontaa hoidetaan luotettavasti ja ammattitaitoisesti.

Jos keskusvalvontaa hoidetaan 1 momentissa tarkoitetulla tavalla sopimuksen perusteella, oikeudesta päättää keskusvalvonnassa syntyvien asiakirjojen luovuttamisesta säädetään viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (521/1999) 14 §:n 1 momentissa ja keskusvalvontatoimintaa hoitavan yrityksen työntekijän vaitiolovelvollisuudesta saman lain 23 §:ssä. Työntekijään sovelletaan tehtävässään kielilakia ja rikosoikeudellista virkavastuuta koskevia säännöksiä.

34 §

Etsintäkuulutus

Jos valvontarangaistukseen tuomittua ei tavata eikä hänen oleskelupaikkaansa saada selville, Rikosseuraamuslaitos antaa tuomista etsintäkuulutuksen. Tuomittua kehote-

taan etsintäkuulutuksessa viimeistään määräpäivänä ottamaan valvontarangaistuksen täytäntöönpanoa varten yhteys ulosottomieheen. Etsintäkuulutuksessa on ilmoitettava, että muussa tapauksessa pannaan vireille menettely valvontarangaistuksen muuntamiseksi ehdottomaksi vankeudeksi.

35 §

Virka-apu

Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehellä on oikeus saada virkatehtävänsä suorittamiseksi poliisilta poliisilain (493/1995) mukaista virka-apua.

36 §

Tarkemmat säännökset ja määräykset

Tarkemmat säännökset apuvalvojan määrittämiseen liittyvästä menettelystä, valvontarangaistukseen liittyvien asiakirjojen laatimisesta, käsittelystä ja sisällöstä, turvatarkastuksesta ja sen kirjaamisesta, valvontarangaistukseen tuomitun epäillyn päihtymystilan toteamisesta ja kirjaamisesta, valvontarangaistukseen tuomitun velvollisuuksien rikkomisen selvittämisestä ja kirjaamisesta, valvontarangaistuksen keskeytyksen kirjaamisesta, 3 §:ssä tarkoitetuksi toiminnaksi hyväksyttävästä toiminnasta sekä epäillylle tai tuomitulle aiheutuneiden matkakustannusten korvaamisesta annetaan valtioneuvoston asetuksella.

Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö voi antaa tarkemmat määräykset rangaistusajan laskemisesta sekä menettelystä 3 §:ssä tarkoitettuun toimintaan osallistumisen velvollisuuden noudattamisen ja päihteettömyyden valvonnassa.

37 §

Korvaus valvontarangaistukseen tuomitun aiheuttamasta vahingosta

Paikalle, jossa tuomittu osallistuu 3 §:ssä tarkoitettuun toimintaan, ja sen henkilökuntaan kuuluvalla sekä sivullisella korvataan

valtion varoista esine- ja henkilövahinko, jonka tuomittu on aiheuttanut huolimattomuudellaan valvontarangaistukseen kuuluvaa palkatonta työtä tehdessään.

Rikosseuraamuslaitoksen on tehtävä selvitys 1 momentissa tarkoitettusta teosta. Korvauksen suorittaa Rikosseuraamuslaitos. Rikosseuraamuslaitos voi maksaa korvauksena samasta esine- tai henkilövahingosta enintään 5 000 euroa.

38 §

Viittaussäännös

Siviilipalveluslain (1446/2007) 74 tai 75 §:n taikka asevelvollisuuslain (1438/2007) 118 §:n nojalla tuomittavan vankeusrangaistuksen sijasta voidaan tuomita valvontarangaistus. Tällaisen valvontarangaistuksen täytäntöönpanoon sovelletaan, mitä siviilipalve-

luslain 74, 75, 81 §:n 2—4 momentissa ja 82—85 §:ssä sekä asevelvollisuuslain 118 §:ssä säädetään vankeusrangaistuksesta ja ehdonalaisesta vapauttamisesta. Muilta osin valvontarangaistuksen täytäntöönpanoon sovelletaan tätä lakia.

7 luku

Voimaantulo

39 §

Voimaantulo

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Ennen tämän lain voimaantuloa voidaan ryhtyä lain täytäntöönpanon edellyttämiin toimiin.

3.

Laki**vankeuslain 4 luvun 1 ja 11 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 23 päivänä syyskuuta 2005 annetun vankeuslain (767/2005) 4 luvun 1 §:n 2 momentti ja 11 §, sellaisena kuin niistä on 4 luvun 11 § osaksi laissa 89/2010, seuraavasti:

4 luku

11 §

1 §

*Päätösvalta**Vankilat*

Rangaistusajan suunnitelmasta ja vangin sijoittamisesta vankilaan päättää Rikosseuraamuslaitoksen arviointikeskus. Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö päättää niistä avolaitoksista ja avolaitososastoista, joissa vankeja valvotaan teknisesti 1 §:n 2 momentissa tarkoitetulla tavalla.

Avolaitoksessa olevat vangit voivat oleskella ja liikkua vankilan tai sen osaston alueella, työpaikalla ja muussa toimintapisteessä ilman välitöntä valvontaa. Avolaitoksessa vankeja voidaan valvoa vankilan tiloihin asennettavilla, vangin haltuun annettavilla, vangin ranteeseen, nilkkaan tai vyötärölle kiinnitettävillä teknisillä välineillä taikka tällaisten välineiden yhdistelmillä.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Ennen lain voimaantuloa voidaan ryhtyä lain täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpiteisiin.

4.

Laki**rikosrekisterilain 2 ja 4 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 20 päivänä elokuuta 1993 annetun rikosrekisterilain (770/1993) 2 §:n 1 momentti ja 4 §:n 1 momentin 3 kohta ja 4 momentti, sellaisina kuin ne ovat, 2 §:n 1 momentti laissa 1458/2007 ja 4 §:n 1 momentin 3 kohta ja 4 momentti laissa 141/2001, seuraavasti:

2 §

Tuomioistuinten ilmoitusten perusteella rikosrekisteriin merkitään tiedot ratkaisuista, joilla henkilö on Suomessa tuomittu ehdottomaan vankeusrangaistukseen, valvontarangaistukseen, yhdyskuntapalveluun, ehdolliseen vankeuteen, ehdollisen vankeuden ohessa tuomittuun sakkoon, yhdyskuntapalveluun tai valvontaan, nuorisorangaistukseen, nuorisorangaistuksen sijasta sakkoon, viraltapanoon tai jätetty rikoslain (39/1889) 3 luvun 4 §:n 1 tai 2 momentin nojalla rangaistukseen tuomitsematta. Rikosrekisteriin ei kuitenkaan merkitä tietoja sakon muuntorangaistuksesta eikä siviilipalveluslain (1446/2007) tai asevelvollisuuslain (1438/2007) nojalla tuomitusta vankeusrangaistuksesta tai valvontarangaistuksesta. Rikosrekisteriin merkitään myös tiedot ratkaisuista, joilla oikeushenkilö on tuomittu yhteisösakkoon.

4 §

Rikosrekisteristä voidaan 3 §:ssä tai muussa laissa säädetyn salassapitovelvollisuuden estämättä luovuttaa henkilöä koskeva tieto:

3) Rikosseuraamuslaitokselle rangaistuksen täytäntöönpanoa ja soveltuvuusselvitystä varten sekä oikeusministeriön asianomaiselle virkamiehelle armahdusasioiden esittelyä varten;

Oikeushenkilöä koskeva tieto luovutetaan muulle 1 momentissa tarkoitetulle viranomaiselle kuin Rikosseuraamuslaitokselle.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Ennen lain voimaantuloa voidaan ryhtyä lain täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpiteisiin.

5.

Laki**henkilötietojen käsittelystä rangaistuksen täytäntöönpanossa annetun lain 5 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan henkilötietojen käsittelystä rangaistusten täytäntöönpanossa 24 päivänä touko-
kuuta 2002 annetun lain (422/2002) 5 §:n 6 kohta sekä
lisätään 5 §:ään uusi 7 kohta seuraavasti:

5 §

Yhdyskuntaseuraamusrekisteri

Yhdyskuntaseuraamusrekisteri sisältää yhdyskuntaseuraamuksen tuomitsemisen ja täytäntöönpanon kannalta tarpeelliset tiedot yhdyskuntaseuraamusta suorittavasta henkilöstä. Näitä tietoja ovat:

6) valvontarangaistuksen toimeenpanosuunnitelman sisältö ja muut täytäntöönpanoon liittyvät tiedot;

7) 2–6 kohdassa mainittuja seuraamuksia varten laadittaviin henkilötutkintoihin, soveltuvuusselvityksiin sekä muihin valmisteleviin toimenpiteisiin ja lausuntoihin liittyvät tiedot.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

6.

Laki**viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 24 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan viranomaisten toiminnan julkisuudesta 21 päivänä toukokuuta 1999 annetun lain (621/1999) 24 §:n 1 momentin 27 kohta, sellaisena kuin se on laissa 385/2007, seuraavasti:

24 §

Salassa pidettävät viranomaisen asiakirjat

Salassa pidettäviä viranomaisen asiakirjoja ovat, jollei erikseen toisin säädetä:

—————
27) asiakirjat, jotka sisältävät tietoja rikoksesta syytetylle tehdystä oikeuspsykiatrisesta mielentilatutkimuksesta, nuoresta rikoksen tekijästä laaditusta henkilötutkinnasta, nuorisorangaistuksen toimeenpanosuunnitelmasta,

vankeusrangaistuksen sijasta suoritettavan yhdyskuntapalvelun soveltuvuus selvityksestä, valvontarangaistuksen edellytysten selvittämisestä ja toimeenpanosuunnitelmasta, rangaistusajan suunnitelmasta, vapauttamissuunnitelmasta, valvontasuunnitelmasta sekä pitkäaikaisvangin vapauttamismenettelyä varten annetusta lausunnosta;
—————

—————
Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .
—————

7.

Laki

eräisiin rangaistus-, huolto- ja hoitolaitoksiin otettujen henkilöiden tapaturmakorvauksesta annetun lain 1 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan eräisiin rangaistus-, huolto- ja hoitolaitoksiin otettujen henkilöiden tapaturmakorvauksesta 30 päivänä joulukuuta 1946 annetun lain (894/1946) 1 §:n 3 momentti, sellaisena kuin se on laissa 784/2005, seuraavasti:

1 §

Tätä lakia sovelletaan myös henkilöön, joka laitoksessa pitämisen sijasta on määrätty tai sijoitettu työhön laitoksen ulkopuolelle taikka suorittaa valvontarangaistukseen, yhdyskuntapalveluun tai nuorisorangaistukseen kuuluvaa palkatonta työtä taikka tehtävää.

Lakia sovelletaan lisäksi henkilöön, joka suorittaa ehdonalaisen vapauden valvontaan sisältyviä tehtäviä tai ohjelmia.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

8.

Laki**rikosvahinkolain 14 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 29 päivänä joulukuuta 2005 annetun rikosvahinkolain (1204/2005) 14 § seuraavasti:

14 §

Yhdyskuntapalveluun, nuorisorangaistukseen tai valvontarangaistukseen tuomitun aiheuttama esinevahinko

Tämän lain nojalla korvataan esinevahinko, jonka valvontarangaistukseen, yhdyskuntapalveluun tai nuorisorangaistukseen tuomittu on aiheuttanut palvelupaikan tai työelämään ja työn tekemiseen liittyvän perehtymispaikan järjestäjälle taikka sivulliselle suorittaessaan rangaistukseen kuuluvaa palkatonta työtä taikka tehtävää.

Palvelu- tai perehtymispaikan järjestäjälle korvataan myös se, mitä tämä on joutunut maksamaan sivulliselle vahingonkorvauslain 3 luvun 1 §:n 3 momentin perusteella korvaukseksi vahingosta, jonka valvontarangaistukseen, yhdyskuntapalveluun tai nuorisorangaistukseen tuomittu on aiheuttanut suorittaessaan rangaistukseen kuuluvaa palkatonta työtä tai tehtävää.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20

Helsingissä 19 päivänä maaliskuuta 2010

Tasavallan Presidentti

TARJA HALONEN

Oikeusministeri *Tuija Brax*

*Liite
Rinnakkaistekstit*

1.

Laki

rikoslain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 19 päivänä joulukuuta 1889 annetun rikoslain (39/1889) 6 luvun 1 §:n 1 momentti, 7 luvun 7 § ja 8 luvun 11 §, sellaisena kuin ne ovat, 6 luvun 1 §:n 1 momentti ja 7 luvun 7 § laissa 515/2003 ja 8 luvun 11 § laissa 297/2003, sekä
lisätään 6 lukuun uusi 11 a § seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

6 luku

6 luku

Rangaistuksen määräämisestä

Rangaistuksen määräämisestä

Yleiset säännökset

Yleiset säännökset

1 §

1 §

Rangaistuslajit

Rangaistuslajit

Yleisiä rangaistuslajeja ovat rikesakko, sakko, ehdollinen vankeus, yhdyskuntapalvelu ja ehdoton vankeus.

Yleisiä rangaistuslajeja ovat rikesakko, sakko, ehdollinen vankeus, yhdyskuntapalvelu, *valvontarangaistus* ja ehdoton vankeus.

11a §

Valvontarangaistus

(uusi)

Rikoksenteijä, joka tuomitaan määräaikaan enintään kahdeksan kuukauden pituiseen ehdottomaan vankeusrangaistukseen, tuomitaan sen sijasta samanpituisen valvontarangaistukseen, jos:

1) rikoksenteijää ei voida 11 §:n 1 momentissa tarkoitetun esteen tai mainitun pykälän 2 momentissa tarkoitetun edellytyksen puuttumisen vuoksi tuomita yhdyskuntapalveluun;

2) valvontarangaistuksen tuomitsemiselle

ei ole aikaisemmin tuomituista valvontarangaistuksista tai ehdottomista vankeusrangaistuksista eikä kysymyksessä olevan rikoksen laadusta aiheutuvaa estettä; sekä

3) valvontarangaistuksen tuomitsemista on pidettävä perusteltuna rikoksentekijän sosiaalisen selviytymisen edistämiseksi;

Valvontarangaistuksen tuomitsemisen edellytyksenä on myös, että rikoksentekijä on antanut suostumuksensa rangaistuksen tuomitsemiseen valvontarangaistuksena ja että hänen kanssaan samassa asunnossa asuvat täysi-ikäiset ovat suostuneet valvontarangaistuksen täytäntöönpanoon kyseisessä asunnossa. Edellytyksenä on lisäksi, että rikoksentekijälle voidaan valvontarangaistus-selvityksen perusteella määrätä valvontarangaistuksesta annetun lain (/) 2 §:ssä tarkoitettu velvollisuus pysyä asunnossaan ja osallistua hänelle määrättyyn toimintaan ja että rikoksentekijän voidaan olettaa suoriutuvan valvontarangaistuksesta.

7 luku

Yhteisestä rangaistuksesta

7 §

Aikaisemmin tuomitun yhdyskuntapalvelurangaistuksen huomioon ottaminen

Aikaisemmin tuomittu yhdyskuntapalvelurangaistus voidaan ottaa uutta rangaistusta tuomittaessa huomioon vastaavalla tavalla kuin aikaisempi ehdoton vankeusrangaistus 6 §:n mukaan.

7 luku

Yhteisestä rangaistuksesta

7 §

Aikaisemmin tuomitun yhdyskuntapalvelurangaistuksen ja valvontarangaistuksen huomioon ottaminen

Aikaisemmin tuomittu yhdyskuntapalvelurangaistus ja valvontarangaistus voidaan ottaa uutta rangaistusta tuomittaessa huomioon vastaavalla tavalla kuin aikaisempi ehdoton vankeusrangaistus 6 §:n mukaan.

8 luku

Vanhentumisesta

11 §

Tuomitun yhdyskuntapalvelurangaistuksen raukeaminen

Yhdyskuntapalvelurangaistus raukeaa sa-

8 luku

Vanhentumisesta

11 §

Tuomitun yhdyskuntapalvelurangaistuksen ja valvontarangaistuksen raukeaminen

Yhdyskuntapalvelurangaistus ja valvonta-

moin kuin sitä vastaava vankeusrangaistus.

rangaistus raukeavat samoin kuin niitä vastaava vankeusrangaistus.

Tämä laki tulee voimaan _____ *päivänä* _____ *kuuta* 20 ____.

3.

Laki**vankeuslain 4 luvun 1 ja 11 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 23 päivänä syyskuuta 2005 annetun vankeuslain (767/2005) 4 luvun 1 §:n 2 momentti ja 11 §, sellaisena kuin niistä on 4 luvun 11 § osaksi laissa 89/2010, seuraavasti:

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

4 luku

4 luku

Saapuminen ja sijoittaminen vankilaan**Saapuminen ja sijoittaminen vankilaan**

1 §

1 §

*Vankilat**Vankilat*

Avolaitoksessa olevat vangit voivat oleskella ja liikkua vankilan ja sen osaston alueella, työpaikalla tai muussa toimintapisteessä ilman välitöntä valvontaa.

Avolaitoksessa olevat vangit voivat oleskella ja liikkua vankilan tai sen osaston alueella, työpaikalla ja muussa toimintapisteessä ilman välitöntä valvontaa. Avolaitoksessa vankeja voidaan valvoa vankilan tiloihin asennettavilla, vangin haltuun annettavilla, vangin ranteeseen, nilkkaan tai vyötärölle kiinnitettävillä teknisillä välineillä taikka tällaisten välineiden yhdistelmillä.

11 §

11 §

*Päätösvalta**Päätösvalta*

Rangaistusajan suunnitelmasta ja vangin sijoittamisesta vankilaan päättää sijoittajayksikkö.

Rangaistusajan suunnitelmasta ja vangin sijoittamisesta vankilaan päättää Rikosseuraamuslaitoksen arviointikeskus. Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö päättää niistä avolaitoksista ja avolaitososastoista, joissa vankeja valvotaan teknisesti 1 §:n 2 momentissa tarkoitettulla tavalla.

*Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta
20 .*

*Ennen lain voimaantuloa voidaan ryhtyä
lain täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpi-
teisiin.*

4.

Laki

rikosrekisterilain 2 ja 4 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 20 päivänä elokuuta 1993 annetun rikosrekisterilain (770/1993) 2 §:n 1 momentti ja 4 §:n 1 momentin 3 kohta ja 4 momentti, sellaisina kuin ne ovat, 2 §:n 1 momentti laissa 1458/2007 ja 4 §:n 1 momentin 3 kohta ja 4 momentti laissa 141/2001, seuraavasti:

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

2 §

Tuomioistuinten ilmoitusten perusteella rikosrekisteriin merkitään tiedot ratkaisuista, joilla henkilö on Suomessa tuomittu ehdottomaan vankeusrangaistukseen, yhdyskuntapalveluun, ehdolliseen vankeuteen, ehdollisen vankeuden ohessa tuomittuun sakkoon, yhdyskuntapalveluun tai valvontaan, nuorisorangaistukseen, nuorisorangaistuksen sijasta sakkoon, viraltapanoon tai jätetty rikoslain (39/1889) 3 luvun 4 §:n 1 tai 2 momentin nojalla rangaistukseen tuomitsematta. Rikosrekisteriin ei kuitenkaan merkitä tietoja sakon muuntorangaistuksesta eikä siviilipalveluslain (1446/2007) nojalla tuomitusta vankeusrangaistuksesta. Rikosrekisteriin merkitään myös tiedot ratkaisuista, joilla oikeushenkilö on tuomittu yhteisösakkoon.

2 §

Tuomioistuinten ilmoitusten perusteella rikosrekisteriin merkitään tiedot ratkaisuista, joilla henkilö on Suomessa tuomittu *ehdotomaan vankeuteen, valvontarangaistukseen*, yhdyskuntapalveluun, ehdolliseen vankeuteen, ehdollisen vankeuden ohessa tuomittuun sakkoon, yhdyskuntapalveluun tai valvontaan, nuorisorangaistukseen, nuorisorangaistuksen sijasta sakkoon, viraltapanoon tai jätetty rikoslain (39/1889) 3 luvun 4 §:n 1 tai 2 momentin nojalla rangaistukseen tuomitsematta. Rikosrekisteriin ei kuitenkaan merkitä tietoja sakon muuntorangaistuksesta eikä siviilipalveluslain (1446/2007) *tai asevelvollisuuslain (1438/2007)* nojalla tuomitusta vankeusrangaistuksesta *tai valvontarangaistuksesta*. Rikosrekisteriin merkitään myös tiedot ratkaisuista, joilla oikeushenkilö on tuomittu yhteisösakkoon.

4 §

Rikosrekisteristä voidaan 3 §:ssä tai muussa laissa säädetyn salassapitovelvollisuuden estämättä luovuttaa henkilöä koskeva tieto:

3) *rikosseuraamusvirastolle, kriminaali-huoltolaitokselle ja vankeinhoitolaitokselle* rangaistuksen täytäntöönpanoa ja soveltuvuusselvitystä varten sekä oikeusministeriön asianomaiselle virkamiehelle armahdusasioiden esittelyä varten;

Oikeushenkilöä koskeva tieto luovutetaan muulle 1 momentissa tarkoitettulle viranomaiselle kuin *rikosseuraamusvirastolle, krimi-*

4 §

Rikosrekisteristä voidaan 3 §:ssä tai muussa laissa säädetyn salassapitovelvollisuuden estämättä luovuttaa henkilöä koskeva tieto:

3) *Rikosseuraamuslaitokselle* rangaistuksen täytäntöönpanoa ja soveltuvuusselvitystä varten sekä oikeusministeriön asianomaiselle virkamiehelle armahdusasioiden esittelyä varten;

Oikeushenkilöä koskeva tieto luovutetaan muulle 1 momentissa tarkoitettulle viranomaiselle kuin *Rikosseuraamuslaitokselle*.

*naalihuoltolaitokselle tai vankeinhoitolaitok-
selle.*

*Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta
20 _____.*

*Ennen lain voimaantuloa voidaan ryhtyä
lain täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpi-
teisiin.*

5.

Laki**henkilötietojen käsittelystä rangaistuksen täytäntöönpanossa annetun lain 5 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan henkilötietojen käsittelystä rangaistusten täytäntöönpanossa 24 päivänä touko-
kuuta 2002 annetun lain (422/2002) 5 §:n 6 kohta sekä
lisätään 5 §:ään uusi 7 kohta, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

5 §

5 §

*Yhdyskuntaseuraamusrekisteri**Yhdyskuntaseuraamusrekisteri*

Yhdyskuntaseuraamusrekisteri sisältää yhdyskuntaseuraamuksen tuomitsemisen ja täytäntöönpanon kannalta tarpeelliset tiedot yhdyskuntaseuraamusta suorittavasta henkilöstä. Näitä tietoja ovat:

Yhdyskuntaseuraamusrekisteri sisältää yhdyskuntaseuraamuksen tuomitsemisen ja täytäntöönpanon kannalta tarpeelliset tiedot yhdyskuntaseuraamusta suorittavasta henkilöstä. Näitä tietoja ovat:

6) 2–5 kohdassa mainittuja seuraamuksia varten laadittaviin henkilötutkintoihin, soveltuvuusselvityksiin sekä muihin valmisteleviin toimenpiteisiin ja lausuntoihin liittyvät tiedot.

6) valvontarangaistuksen toimeenpanosuunnitelman sisältö ja muut täytäntöönpanoon liittyvät tiedot;

7) 2–6 kohdassa mainittuja seuraamuksia varten laadittaviin henkilötutkintoihin, soveltuvuusselvityksiin sekä muihin valmisteleviin toimenpiteisiin ja lausuntoihin liittyvät tiedot.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

6.

Laki**viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 24 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan viranomaisten toiminnan julkisuudesta 21 päivänä toukokuuta 1999 annetun lain (621/1999) 24 §:n 1 momentin 27 kohta, sellaisena kuin se on laissa 385/2007, seuraavasti:

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

24 §

24 §

*Salassa pidettävät viranomaisen asiakirjat**Salassa pidettävät viranomaisen asiakirjat*

Salassa pidettäviä viranomaisen asiakirjoja ovat, jollei erikseen toisin säädetä:

Salassa pidettäviä viranomaisen asiakirjoja ovat, jollei erikseen toisin säädetä:

27) asiakirjat, jotka sisältävät tietoja rikoksesta syytetylle tehdystä oikeuspsykiatrisesta mielentilatutkimuksesta, nuoresta rikoksentekijästä laaditusta henkilötutkinnasta, nuorisorangaistuksen toimeenpanosuunnitelmasta, vankeusrangaistuksen sijasta suoritettavan yhdyskuntapalvelun soveltuvuusselvityksestä, rangaistusajan suunnitelmasta, vapauttamissuunnitelmasta, valvontasuunnitelmasta sekä pitkäaikaishangan vapauttamismenettelyä varten annetusta lausunnosta;

27) asiakirjat, jotka sisältävät tietoja rikoksesta syytetylle tehdystä oikeuspsykiatrisesta mielentilatutkimuksesta, nuoresta rikoksentekijästä laaditusta henkilötutkinnasta, nuorisorangaistuksen toimeenpanosuunnitelmasta, vankeusrangaistuksen sijasta suoritettavan yhdyskuntapalvelun soveltuvuusselvityksestä, *valvontarangaistuksen edellytysten selvittämisestä ja toimeenpanosuunnitelmasta*, rangaistusajan suunnitelmasta, vapauttamissuunnitelmasta, valvontasuunnitelmasta sekä pitkäaikaishangan vapauttamismenettelyä varten annetusta lausunnosta;

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

7.

Laki**eräisiin rangaistus-, huolto- ja hoitolaitoksiin otettujen henkilöiden tapaturmakorvauksesta annetun lain 1 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan eräisiin rangaistus-, huolto- ja hoitolaitoksiin otettujen henkilöiden tapaturmakorvauksesta 30 päivänä joulukuuta 1946 annetun lain (894/1946) 1 §:n 3 momentti sellaisena kuin se on laissa 784/2005, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

1 §

Tätä lakia sovelletaan myös henkilöön, joka laitoksessa pitämisen sijasta on määrätty tai sijoitettu työhön laitoksen ulkopuolelle taikka suorittaa yhdyskuntapalveluun tai nuorisorangaistukseen kuuluvaa työtä tai tehtävää. Lakia sovelletaan lisäksi henkilöön, joka suorittaa ehdonalaisen vapauden valvontaan sisältyviä tehtäviä tai ohjelmia.

Ehdotus

1 §

Tätä lakia sovelletaan myös henkilöön, joka laitoksessa pitämisen sijasta on määrätty tai sijoitettu työhön laitoksen ulkopuolelle taikka suorittaa *valvontarangaistukseen*, yhdyskuntapalveluun tai nuorisorangaistukseen kuuluvaa *palkatonta* työtä taikka tehtävää. Lakia sovelletaan lisäksi henkilöön, joka suorittaa ehdonalaisen vapauden valvontaan sisältyviä tehtäviä tai ohjelmia.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

8.

Laki**rikosvahinkolain 14 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 29 päivänä joulukuuta 2005 annetun rikosvahinkolain (1204/2005) 14 §, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

14 §

14 §

Yhdyskuntapalveluun tai nuorisorangaistukseen tuomitun aiheuttama esinevahinko

Yhdyskuntapalveluun, nuorisorangaistukseen tai valvontarangaistukseen tuomitun aiheuttama esinevahinko

Tämän lain nojalla korvataan esinevahinko, jonka yhdyskuntapalveluun tai nuorisorangaistukseen tuomittu on aiheuttanut palvelupaikan tai työelämään ja työn tekemiseen liittyvän perehtymispaikan järjestäjälle taikka sivulliselle suorittaessaan *yhdyskuntapalveluun tai nuorisorangaistukseen* kuuluvaa työtä tai tehtävää.

Palvelu- tai perehtymispaikan järjestäjälle korvataan myös se, mitä tämä on joutunut maksamaan sivulliselle vahingonkorvauslain 3 luvun 1 §:n 3 momentin perusteella korvaukseksi vahingosta, jonka yhdyskuntapalveluun tai nuorisorangaistukseen tuomittu on aiheuttanut suorittaessaan *yhdyskuntapalveluun tai nuorisorangaistukseen* kuuluvaa työtä tai tehtävää.

Tämän lain nojalla korvataan esinevahinko, jonka *valvontarangaistukseen*, yhdyskuntapalveluun tai nuorisorangaistukseen tuomittu on aiheuttanut palvelupaikan tai työelämään ja työn tekemiseen liittyvän perehtymispaikan järjestäjälle taikka sivulliselle suorittaessaan *rangaistukseen* kuuluvaa *palkatonta* työtä tai tehtävää.

Palvelu- tai perehtymispaikan järjestäjälle korvataan myös se, mitä tämä on joutunut maksamaan sivulliselle vahingonkorvauslain 3 luvun 1 §:n 3 momentin perusteella korvaukseksi vahingosta, jonka *valvontarangaistukseen*, yhdyskuntapalveluun tai nuorisorangaistukseen tuomittu on aiheuttanut suorittaessaan *rangaistukseen* kuuluvaa *palkatonta* työtä tai tehtävää.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .